

ANGLIE

A NÁŠ BOJ ZA SAMOSTATNOST

11-E-215

VLADIMÍR NOSEK

ANGLIE A NÁŠ BOJ
ZA SAMOSTATNOST

III ega 161

9188 - III

1926

ČIN · PRAHA.

821/18.

Ú v o d.

Anglie a československá otázka.

Naše úsilí v Anglii o pochopení československé otázky v plném rozsahu a o získání sympatií veřejnosti, nutné v této tradiční zemi demokracie a parlamentarismu, kde jenom veřejné mínění diktuje postup vlády, nebylo nikterak snadné. Lord Palmerston sice již roku 1849 prohlásil, že „Rakušané vlastně jsou největší bestie, jež kdy užívaly nezaslouženého jména civilisovaných lidí,” a známa jsou též slova Gladstonova z roku 1880: „Rakousko bylo vždy zapřisáhlým nepřitelem svobody ve všech evropských zemích. Slovo Rakousko ve mně vždy budilo představu špatné vlády a útisku v jiných zemích. Není příkladu, není místa na mapě Evropy, na něž by bylo možno ukázati a říci: Zde Rakousko učinilo dobře!” Je pravda, že se na počátku války i Lloyd George vyjádřil pohrdavě o Rakousku jako o „říši na spadnutí” („ramshackle Empire”) a že Asquith prohlásil 9. listopadu 1914, že Anglie nezatkne meče do pochvy, dokud „práva malých národů v Evropě nebudou postavena na pevný základ a dokud vojenská panovačnost Pruska nebude zlomena.” Přesto nebyla v Anglii nikdy zcela pochopena odpovědnost Rakouska za válku, pomýšlelo se dlouho na separátní mír s Rakouskem a skoro do konce války nebylo jasného ponětí o tom, jak by vlastně in concreto mělo to sebeurčení slovanských národů vypadati. Ještě 1. května 1918 tázal se londýnský „Times”, nám jinak příznivě nakloněný: „Bude císař Karel trvati na alianci s dě-

dičnými nepřáteli rakouského státu a dynastie v naději, že Hohenzollernové budou loyální a šlechtění ku svým soupeřům Habsburkům — či ztotožní svůj osud s osudem většiny svých poddaných, uspokojí jejich touhu po autonomii a postaví se v čelo nové, mocné východoevropské konfederace?”

Z této otázky je jasné patrné, do jaké míry měly vrch sympatie k habsburské dynastii a jak špatně se v Anglii chápala vnitropolitická situace Rakousko-Uherska, neboť rakouští Němci, tím méně Maďaři, by nebyli na podobné, pro potlačené národy jen zčásti uspokojivé řešení, nikdy po dobrém přistoupili.

Bylo nám bojovati nejen proti neznalosti poměrů a proti zaujatosti pacifistů, kteří náš požadavek rozbití Rakousko-Uherska pokládali za cíl nemožný, jímž se zbytečně prodlužuje válka, nýbrž i proti tradičnímu přátelství anglo-rakouskému a proti konservativním snahám o zachování Rakouska „v zájmu evropské rovnováhy” a ze strachu před „balkanisací Evropy”. Po celé téměř století stála Anglie stranou od kontinentální politiky v své „splendid isolation”, jež jí umožňovala „jednati volně podle vlastní vůle a podle daných okolností” (Goschen roku 1896). Přesto nepřestávala Anglie nikdy dbáti o to, aby nebyla porušena evropská rovnováha a po té stránce neviděla tolik nebezpečí v pangermanismu jako v panslavismu. Strach z Ruska, z jeho touhy po Cařihradě, z jeho vlivu na Balkáně, z jeho ať skutečných nebo jen předpokládaných úmyslů po expansi na Kavkaze a na Dálném Východě znepokojoval Anglii, zatlačoval do pozadí starou rivalitu anglo-francouzskou a sbližoval Anglii s Rakouskem, jež často zůstávalo jedi-

ným spojencem Anglie proti Rusku. Palmerston sice zavrhoval rakouskou politiku vůči Maďarům roku 1848, nicméně pokládal Rakousko za evropskou nutnost podle slov Palackého a za přirozeného spojence proti Rusku. Nahrazení Rakouska národními státy a jeho redukování na podřadný stát pokládal za „evropskou kalamitu, jíž by musel každý Angličan žet.” Na rozdíl od dr. Kramáře nevzdali se mnozí angličtí politikové ani za války zcela iluse o možném přetvoření Rakouska ve spolkový stát, jenž by byl protiváhou expansi německé i ruské, a tím se též vysvětlují pokusy Anglie „odpoutat” Rakousko od Německa.

Konečně byly v Anglii značné iluse též o problému maďarském. Řečnických výkonů Košutových v roce 1848 nebylo zapomenuto a vliv maďarské propagandy, čilé i za války, jakož i vliv maďarských šlechticů, v Anglii studujících nebo návštěvou dlících, budily v anglické šlechtě mylné a dosti rozšířené iluse o rytířskosti a svobodomyšlnosti Maďarů. Hlavní zásluhu o definitivní vyvrácení této legendy má dr. Osuský a Seton-Watson, docent londýnské university, jenž již před válkou vydal znamenitý spis o národnostních poměrech v Uhrách (Scotus-Viator „Racial problems in Hungary”).

Náš odboj v Anglii lze chronologicky rozdělit na tato období: a) období přípravné do konce roku 1916; b) období aktivní soustavné činnosti propagační, jež se počíná vydáváním týdeníku „New Europe” a otevřením Tiskové kanceláře Československé národní rady (ČSNR); a konečně c) období konečných diplomatických úspěchů, jež se vrcholí v uznání ČSNR a v sjednání prvé anglo-československé smlouvy, sta-

vějíci Čechoslováky na roveň s ostatními válčícími spojeneckými národy.

Nehodlajíce se pokoušeti o meritoriální ocenění důležitosti jednotlivých počínů a akcí, k němuž nám dosud chybí časový odstup, vynasnažíme se v těchto kapitolách podati stručný nástin těch stránek akce za čs. samostatnost v Anglii, jež pokládáme pro budoucího historika za nejhlavnější.*) Při tom budeme hleděti nejen k té činnosti, která spadá do celkového rámce akce ČSNR, nýbrž i k činnosti kolonie a našich anglických přátel, mezi nimiž předního místa zasluhují jistě Seton-Watson a Henry Wickham Steed, v roce 1919—1921 vrchní redaktor „Times“.

Účelem ČSNR, od samého počátku dobře promyšleným, bylo: 1. Organisovati československé kolonie a zajatce. Předními zásadami akce byla úplná morální a finanční nezávislost, dorozumění s národem ve vlasti, od něhož Masaryk dostal jménem všech politických stran mandát jednat, a naprostá jednota organisace. Chtěli-li jsme si vybojovat samostatnost sami, jak to Masaryk od počátku zdůrazňoval, bylo k tomu třeba peněz a vojáků, a obojí museli dodat Čechoslováci, usedlí v cizině a váleční zajatci. 2. Přesvědčiti cizinu memorandy, články, brožurami, knihami, přednáškami a jinými propagačními prostředky o nutnosti rozbití Rakouska a osvobození Čechoslováků, a o pevném rozhodnutí našem samostatnosti

*) Jedním z podnětů k sepsání této knížky byla ovšem též snaha odstraniti neznalost o odboji v Anglii a uvésti fakta o něm, jež právě z této neznalosti bývají křivě líčena (viz na př. nesprávné údaje o vojenské a politické akci v Anglii v knize dr. Tobolky „Česká politika“ a dr. Sychravy „Masaryk osvoboditel“).

si dobýti, jak bylo patrné z chování národa doma, na frontě a za hranicemi. 3. Využití diplomaticky tohoto odboje i veřejného mínění, takto získaného, k dosažení netoliko slibu, že Spojenci Čechoslováky osvobodí, nýbrž i přímého uznání státní svrchovanosti de facto.

Postupný rozvoj celé této akce závisel ovšem hlavně na událostech válečných a na vývoji organisace. V Anglii padala na váhu hlavně činnost propagační a diplomatická, nikoli akce organisací, finanční a vojenská, neboť válečných zajatců čs. národnosti nebylo a kolonie byla celkem malá. Čítala asi 1000 členů, z toho asi 670 mužů, většinou dělníků (číšníků, krejčích). Z těch 43 odjeli hned na počátku války do Francie a vstoupili do cizinecké legie, asi 360 jich vstoupilo do anglické armády, jakmile se anglická vláda na podzim roku 1916 rozhodla přijímat Čechoslováky, ostatní buď nevyhovovali věkem nebo byli zaměstnáni pracemi státní důležitosti.

Se stanoviska propagačního i diplomatického byl pro nás, zvláště na počátku, Londýn nejdůležitější, a proto jej zvolil Masaryk za své první působišťe. Později se stala diplomatickým střediskem Paříž, která byla zvolena za sídlo a ústředí ČSNR, a to tím spíše, že prvou naší snahou bylo utvoření a uznání samostatné čs. armády, jež bylo možné jedině tam, kde jsme měli zajatce a kde pro naši vojenskou akci bylo celkem nejvíce pochopení, to jest ve Francii. Přesto, že pro vojenskou akci pro nás Anglie málo znamenala, nezapomínala ČSNR nikdy na důležitost Anglie jako jedné z hlavních velmocí. Nejen, že až do Masarykova odjezdu do Ruska, v květnu 1917, byl Londýn jeho působišťem; i po Masarykově odjezdu bylo pečováno o silnou propagační činnost revuí „New

Europe", Tiskovou kanceláří (Czech Press Bureau) a propagačním krámkem na Piccadilly Circus. Častými svými zájezdy do Londýna dokazoval dr. Beneš, že ani on důležitosti Anglie pro nás nepodceňuje a že zvláště po stránce diplomatické spoléhá pevně na její podporu. Jeho naděje se opravdu splnily. Po uznání samostatné čs. armády Francií, Itálií a Ruskem, zvláště pak po hrdinských činech našich legií v Sibiři nerozpakovala se ani Anglie dáti nám téměř v plném rozsahu uznání naší národní svrchovanosti v době, kdy osud zbraní nebyl dosud definitivně rozhodnut. Měla-li snad předtím Anglie pochyby o našem odhodlání samostatnosti si dobyti, nebo soudila-li z jakýchkoli důvodů, že rakouský problém možno rozřešiti nějakým smírnějším způsobem, nebo konečně namítala-li, že uznáním naší svrchovanosti by byl dán precedent k uznání i jiných podobných národnostních hnutí, byly tyto pochyby a námitky rozptýleny velkými činy našich vojsk a jednomyslným chováním našeho národa. Ukázalo se, jak správné bylo Masarykovo heslo „vlastní silou“, a důraz, který ČSNR kladla především na vybudování vlastního vojska. Nechtěli jsme, aby druzí nám svobodu vybojovali nebo nám ji darovali, nechtěli jsme ani slibů, že Spojenci chtějí Rakousko rozbiti: dokázali jsme, že za svou svobodu dovedeme sami bojovat, že Rakousko rozbijí jeho poddané národy samy. Náš problém se stal jasným: nebylo zde komplikací jako u problému polského nebo jihoslovanského, nebylo konfliktů zájmových s jinými Spojenci a naše vůle k samostatnosti byla jasně prokázána činy našich vojsk a jednomyslným postupem našich vůdců doma. Nebylo již pochyb o tom, že jsme s Rakouskem a Německem ve válce a že bez

nás nebude možno učiniti mír. Již samým uznáním samostatné armády byl dán podklad k uznání naší národní samostatnosti, neboť jenom samostatný národ může míti vlastní válčící armádu. Též se stanoviska státoprávního ukazovala ČSNR na to, že Čechy nikdy nepřestaly být samostatným státem, tak že uznáním ČSNR za vládu stalo by se Československo zemí v témž postavení jako Srbsko, nepřítelem obsazené. Uznávajíc všechny tyto důvody, vydala anglická vláda 9. srpna 1918 známé prohlášení, že „pokládá Čechoslováky za spojenecký národ a uznává jednotu všech tří čs. vojsk jakožto armády spojenecké a vedoucí pravidelnou válku proti Rakousko-Uhersku a Německu.“ Anglie zároveň uznala „právo ČSNR, jakožto nejvyššího orgánu čs. národních zájmů a zatímního zástupce (trustee) budoucí čs. vlády, vykonávat svrchovanou moc nad touto spojeneckou, válku vedoucí (belligerent) armádou.“

Zdůrazňujeme znovu, že význam deklarace nelze přeceniti a že byla nejen důsledkem činů našich legií v Sibiři a uznáním jednotnosti a síly našeho odboje, nejen výsledkem propagandy, energické akce diplomatické i Spojencům příznivé situace vojenské, nýbrž i důkazem opravdového přátelství a státnické prozíravosti Anglie, za něž jí náš národ jistě zůstane vždy vděčným. Deklarace měla dalekosáhlé následky. Dne 3. září 1918 učinila totiž ČSNR s Anglií dohodu, dávající jí právo vypsati půjčku na účet budoucí čs. vlády, účastniti se spojeneckých konferencí, v nichž by se jednalo o čs. zájmy, vystavovati pravidelné pasy, jichž majetníci budou pokládáni za příslušníky spojeneckého národa, a jmenovati v Londýně svého diplomatického zástupce. Se stanoviska mezinárod-

ního práva znamenalo to úplné uznání naší státní svrchovanosti de facto. ČSNR přikročila ihned ku provedení této smlouvy, takže čs. vyslanectví zahájilo svoji činnost právě v den sjednání příměří, 11. listopadu 1918, v budově na Grosvenor Place, kdež až dosud je ubytováno.

Kapitola první.

Počátky odboje.

Činnost československé kolonie, anglických přátel a prof. Masaryka do konce roku 1916.

Činnost české kolonie v Londýně před válkou se soustředila hlavně ve dvou spolcích: v „Sokole” a v „České sekci komunistického klubu” v Charlotte Street. „Sokol” míval 80 i více členů, měl svou knihovnu a spolkové místnosti a konal též tělocvik v najatých tělocvičnách. Několikrát získali již londýnští Sokolové při veřejných závodech s Angličany první cenu. Menším spolkem byla sekce, jejímiž členy byli Češi-socialisté. Sekce měla též svou knihovnu a místnosti v komunistickém internacionálním (německém) klubu, který byl za války přísně střežen policií. Jednatelům sekce byl Aleš Brož (nyní tiskový attaché v New Yorku), jenž si sebevzděláním osvojil vzácný rozhled a znalosti politické a při svém socialistickém přesvědčení zachoval si upřímný vlastenecký zápal. Konečně byl útočištěm českého živlu též „hotel” krajana Jana Sýkory v 26. Gloucester Road, kde byl po nějakou dobu též tělocvičný spolek „Žižka”, který však ještě před válkou skončil neúspěšně.

Česká kolonie v Londýně byla malá a chudá. Přesto nutno doznat, že od počátku správně chápala svůj úkol a že úkolu tomu též čestně dostála. Již 3. srpna 1914 konali londýnští Češi manifestaci v Hyde Parku, aby „odsoudili rakouskou politiku proti Srbsku”. Ve své resoluci prohlásili, že vědí, že Rakousko na pod-

nět Berlína toužilo po válce proti Srbsku, jež stálo v cestě pangermánskému tlaku na východ. Prohlásili své sympatie se Spojenci a ochotu za ně bojovat. Utvořeno České komitě (London Czech Committee) z bývalých členů „Sokola“ se Sýkorou a Kopeckým v čele a byl sestaven ihned seznam těch, kdo se hlásili dobrovolně ke vstupu do anglické armády a kdo si dali název legií („Legion for British Service“). K utvoření české legie v anglické armádě ovšem nikdy nedošlo. Teprve koncem roku 1916 počala Anglie dovolovati Čechům vstup do různých pluků své armády. Sýkora, jehož restaurace se nyní stala skutečným střediskem kolonie, se osvědčil jako rozvázný předseda tohoto komitětu na počátku války a jemu jistě přísluší hlavní zásluha o to, že Home Office (ministerstvo vnitra) od počátku projevila ochotu neinternovati a propustiti z táborů ty Čechy a Slováky, kteří se prokáží legitimací tohoto výboru. Nápomocen mu byl značně Angličan Eugene Sully. Úspěšně působil Kopecký, jednatel výboru, jenž se vyznamenával upřímným, ač někdy snad až příliš romanticky radikálním vlastenectvím a talentem agitačním. Jeho způsoby propagační (demonstrace při vstupu Italie do války a při potopení „Lusitanie“ s radikálními nápisy: „Pověste všechny čtyři císaře“ a pod.) působily někdy příliš dryáčnický, ale nedala se mu upřít dobrá vůle. Komitě bylo v roce 1915 rozšířeno o některé členy české sekce a jiné členy kolonie (J. Formana, J. Beneše, V. Noska atd.). Jednota v cílech byla úplná. Masaryk byl uznán od svého příjezdu všemi za nejpopovlanějšího mluvčího všech zahraničních Čechů i národa doma a odsuzovány byly pokusy Koníčka i jiných Čechů v Rusku, třístit akci rozlišováním mezi

tak zvaným směrem západním, jenž by hlavní oporu hledal v západoevropské demokracii, a východním, jenž by ji chtěl viděti v Rusku. I v kolonii anglické sice došlo v prosinci 1915 k roztržce, avšak nikoli z rozporů o cílech, jako spíše o způsobu postupu a z důvodů osobních. Pokládám za zbytečné příliš se o těchto rozporech zde šířiti. Psáti o kolonii vůbec působí mi jisté rozpaky, neboť se nemohu vyhnouti právě těmto osobním otázkám, nechci-li se vydati výtce, že podávám o odboji obraz zkreslený nebo neúplný. K důvodům osobním počítám především žárlivost mezi Sýkorou a Formanem, jenž usiloval o funkci předsedy. Forman byl ženat s Angličankou z přední anglické rodiny, což mu dávalo jisté společenské postavení a finanční nezávislost, uměl vystupovat a měl též jisté vzdělání politické. Za důvody zásadní proti vedení komitětu se uvádělo, že Sýkora a Kopecký jednají s úřady o vlastní újmě, že neposkytují ostatním možnosti spolupráce a jednají autokraticky. Oposice, jež ve výboru měla většinu, vystoupila z něho a založila vlastní spolek „Czech Information Society“, který měl propagovati politické, intelektuální a hospodářské sblížení anglo-české. Spolek splynul v březnu 1917 se „Sokolem“. Nutno zde ihned podotknouti, že v politických cílech ani v názírání na důležitost vojenské akce nebylo mezi oběma směry kolonie neshod, přesto že vedení této akce jako vůbec jednání s úřady zůstalo i nadále věcí starého komitětu. Na místo předsedy komitětu později (v roce 1917) nastoupil inž. Pochobradský, jenž imponoval nemálo svou nestranností, svým postavením v jedné z důležitých londýnských strojíren a svou bezúhonností. Tehdy došlo též k značnému smíření protiv, jež

by bylo jistě pokročilo ještě více, kdyby nebylo docházelo k zatýkání a internování těch Čechů, kteří se dosti rychle nehlásili na vojnu nebo mluvili příliš radikálně proti komitétu. Odpovědnost za to byla svalována, ať právem nebo neprávem, na komitét.

Z propagační činnosti komitétu za první rok války uvádíme zejména matinée, pořádané ve prospěch Srbského Červeného kříže v Lyric Theatre (16. března 1915) a Husovu oslavu v Aeolian Hallu (6. července 1915). Matinée v Lyric Theatre bylo první velkou českou manifestací v Londýně. Bylo konáno pod patronátem londýnského starosty, srbského vyslance, admirála Beresforda a jiných osobností. Uspořádal je Camille F. Wyn, obchodní agent z pražské německo-židovské rodiny, jenž se dovedl záhy správně orientovat a prokázal s počátku české věci dobré služby též svou činností žurnalistickou. Program byl dosti pestrý a měl čísla hudební, recitační i tři krátké aktovky: „Věrný mileneček“ od St. John Hankina, druhé jednání ze hry „Diplomati“ od V. Sardou a „Pro Srbsko“ od M. Zlatogora (Goldberga), jednoho z našich „ruských“ přívrženců na počátku války.

Oslava Husova měla ráz důstojnější a též větší ohlas v tisku. (Uvádíme „Times“, „Morning Post“, „Daily Chronicle“, „Evening Standard“, „Sunday Times“, „Spectator“). Předsedal Lord Bryce, bývalý anglický vyslanec ve Spojených státech, autor spisu „Americká republika“ („The American Commonwealth“) a horlivý obhájce všech potlačovaných národností. Řečnili poslanec A. F. Whyte (nyní předseda indického parlamentu), známý náš přítel Seton-Watson, biskup moravské (českobratrské) církve

Hasse, Rus Veselický, poslanci Noel Buxton, Annan Bryce a jiní. Lord Bryce uvedl, že Husova oslava jest zároveň příležitostí všech přátel českého národa, projevit mu sympatie s jeho národními aspiracemi. On sám se zabýval již před 53 lety studiem českých dějin (když pracoval o historickém díle o „svaté římské říši“). Potom vylíčil život a význam Husův a shrnul své vývody v ten smysl, že „Hus učinil pro Čechy svou smrtí více než mohl kdokoli učinit svým životem“ a že „Čechy mohou býti právem hrdy na tohoto muže, jenž první jejich jméno učinil světoznámým“. Ostatní řečníci se zabývali hlavně čs. úsilím o samostatnost. Mr. Whyte zdůraznil, že veřejné mínění musí býti řádně zpraveno o významu české otázky, jinak že by anglická vláda byla v té věci při sestavování mírových podmínek bezmocnou. Seton-Watson ukázal na to, že klíčem k vítězství je rakouská otázka a že nejkratší cesta do Berlína vede Prahou.

Při této příležitosti vydalo České komité prvou svoji propagační brožuru „Bohemia's claim for freedom“, kterou redigoval a velmi vkusně upravil malíř J. Procházka. Politicky byla brožura velmi slabá a nebylo v ní téměř nic o aktuálních otázkách (postavení Čech ve válce, našich aspiracích, odpovědnosti Rakouska nebo pod.). Kromě historického přehledu, ne vždy zcela přesného nebo výstižného, psaného Rusem Sergějem Cyonem, obsahovala překlady těchto článků: „Čechy, země bible a kalicha“ od Cyrila Duška, „Český jazyk a česká literatura“ od C. Spala, „Česká hudba“ od dr. Brambergera, „Lidové umění v Čechách“ od Renáty Tyršové, „O typických českých umělcích“ od J. Procházky, „O českých národních po-

věstech" od V. Mrštíka a „O českém žurnalismu" od C. Spala. Knížku zdobily pěkné ilustrace (Husinec, Praha, Mánesovy „Pomněnky", skizza od J. Úprky). Nejzajímavější z knížky je snad předmluva anglického katolického spisovatele G. K. Chestertona, jenž přirovnává osud Čech k osudu Polska a projevuje naději ve vzkříšení obou: „Dnešní prusácké Rakousko je postaveno v Čechách i jinde před něco, čemu jeho prusácký duch nemůže rozumět, totiž před znovuzrození poražených. Jeden anglický novopohanský básník pravil, že toliko jeden Bůh kdysi zemřel: zapomněl dodat, že toliko jeden též vstal z mrtvých. Toto pojetí obrození, jež se počíná smrtí, jest severním barbarům nepochopitelné a nesmrtelnost mučených národů je mate a zaráží. Tyto malé křesťanské národy (Čechy, Polsko, Srbsko) netoliko přežily porážky, nýbrž oslavují je. Porážkou se obrodily — ne jako pohané ab urbe condita, ale spíše ab urbe capta. Česká píseň a přísloví praví, že „více bylo ztraceno u Moháče", jako Angličané říkají, vzpomínajíce námořních dobrodružství, „horší věci se stávají na moři". A moderní srbský sochař připravuje obrovský pomník scény srbského zhroucení na Kosovu. Prusáci nemají obrovských pomníků u Jeny."

Ponechávající zatím stranou činnost kolonie, obrátíme nyní svůj hlavní zřetel k vývoji veřejného mínění v Anglii o naší otázce za prvá dvě leta. Je přirozené, že v době, kdy Spojenci válku teprve počínali, neměli kdy mysliti vážně na mírové podmínky a veřejné mínění nepojímalo též za dané situace naši otázku vážně, dokud Spojenci nevydali svoji notu prezidentu Wilsonovi v lednu 1917, v níž prohlásili po prvé osvobození Čechoslováků za svůj cíl. Zájem o nás

byl též proto tak skrovný, že jediným projevem našeho smýšlení bylo vzdávání se našich vojáků na frontě a persekuce v Čechách, kdežto veřejných projevů a vojenské akce ve velkém měřítku, jako později, dosud nebylo. Za těchto okolností byla všechna propaganda omezena takřka výhradně na pole akademické a lze tedy právem pokládati toto období spíše jenom za přípravné než za část pozdější akce samé.

Pokud se týče žurnalistických projevů na počátku války, zasluhují zmínky, nepočítáme-li nesčetné, namnoze přemrštěné zprávy o persekucích, povstáních a popravách v Čechách, zejména články Rusa plukovníka Roustama-Beka v konservativním listě „Daily Express". Články tyto (21. září, 7. října a 7. listopadu 1914, dále 12. ledna a 10. února 1915) usnadnily nemálo postavení Čechů v Anglii, kteří byli předtím všeobecně ztotožňováni s Němci a Rakušany. Přispěly též značně k poznání vlastního našeho smýšlení a našich aspirací. V „Times" z 22. a 23. února 1915 objevily se prvé objektivní zprávy o situaci v Čechách od „neutrálního pozorovatele". V těchto člancích se líčí poměry u nás takto: „Většina Čechů si přeje ruského vítězství... V Praze jsem se cítil jako v městě spojeneckém... Pro „železnou ruku", která v Čechách vládne, byli lidé, s nimiž jsem hovořil, velmi nedůvěřiví. Seznal jsem, že tato nedůvěra plyne ze strachu. Jakmile tento strach překonali a byli jisti, že nikdo třetí neposlouchá a že nebudou prozrazeni, netajili se se svými názory. „Naším jediným cílem je dosažení samostatného království... Musíme však vyčkávat. Nejsme přáteli extrémních metod." Dále pojednává korespondent o „pasivní resistenci", o třicetiletém boji Čechů o emancipaci z německého vlivu a o jazy-

kové otázce. „Pro Čechy“, praví, „jako pro Srbo-Chorvaty a Rumuny jest válka Spojenců válkou osvobozovací... Češi žijí toliko v minulosti a v budoucnosti... Nenašel jsem mezinárodního rozhledu v Praze, totiž pozitivního programu na vybudování samostatného českého království nebo republiky. Povážíme-li však, že takový stát, jenž by pojímal Čechy, Moravu a Slovensko, byl by mnohem bohatší než kterýkoli balkánský stát nebo kterýkoli malý stát evropský vůbec, ukáže se tento nedostatek mezinárodního rozhledu spíše zdánlivým než skutečným.“

Zmínili jsme se již, že jistou propagační službu prokázala naší věci též žurnalistická činnost Wynnova. Wynnův vliv sahal hlavně do redakce ultrakonzervativního, aristokratického „Morning Post“, který ostatně projevil později Maďarům ještě větší sympatie nežli nám a v jehož redakci po dlouhou dobu seděl maďarský žid Szebenyi, o němž promluvíme širě později. Z Wynnových článků zasluhuje zmínky zejména článek o „českých aspiracích“ v „Morning Post“ z 3. dubna 1915 s mapou budoucího čs. státu. Také orgán anglických sufražetek, z kterých se za války staly místo hysterických bojovnic za práva žen vlastenecké bojovnice o naprostou porážku pruského militarismu, byl našemu hnutí po celou válku velmi nakloněn a Wynn byl se svými články z 14. května a 25. června 1915 z prvních přispěvatelů o českém hnutí.

Více než denní žurnály zabývaly se otázkou odpovědnosti za válku, problémem Rakousko-Uherska i otázkou českou velké měsíční revue, a to především „Round Table“ a „Contemporary Review“. Již v čísle 16. (v září 1914) dokázala „Round Table“ podrobně,

že původ války třeba hledati v rakousko-uherské politice a v cílech moderního Německa. Číslo 17. (v prosinci 1914) se zabývalo neobyčejně důkladně a vědecky problémy národnostními vůbec. Kromě úvahy o „liberalismu, nacionalismu a demokracii“ v Evropě od roku 1815 mělo článek o Alsasku-Lotrinsku, Pruském Polsku, Rakousko-Uhersku a Balkánu. Článek o národnostních problémech Rakousko-Uherska (anonymní, psaný Seton-Watsonem), k němuž připojeny výborné dvě etnografické mapy Evropy a Rakousko-Uherska, projevuje neobyčejnou znalost poměrů zvláště tam, kde se týká Maďarů. Podobně jako v knize „War and democracy“ („Válka a demokracie“), vydané asi v téže době, Seton-Watson dovozuje zde nemožnost dalšího trvání Rakouska: „Až do vypuknutí války bylo lze doufat, že Rakousko ukáže dosti energie a státnického ducha k rozřešení těchto problémů ve smyslu habsburském, ač balkánské války ztencily tyto naděje na míru nejmenší a donutily přátele Rakouska opravit své závěry. Mluví-li se dnes vážně o rozpuštění této říše v celé Evropě, je tím částečně vinen i pesimismus samých rakouských státníků a politiků, kteří ještě před rokem na tuto možnost pomýšleli... Rakousko se dnes nemůže zachrániti od záhuby, která stihne Maďary. Posuzujeme je ne podle nesplněných slibů arciknížete nebo mírných úsudků jeho vlastních teoretiků (Eötvöse, Fischhafa, Rennera, A. Popoviciho, O. Bauera), nýbrž podle neúprosných zákonů osudu. Jeho státníkům se dostalo výstrahy, avšak oni setrvali na vytčené dráze. Jejich falešné pojetí nacionalismu urychlilo rozkladné síly. Pokud se týče Rakousko-Uherska, je tato válka sama důkazem, že politika národnostního útlaku a ná-

silné asimilace jest morálně hotova. Avšak teprve budoucnost ukáže, zdali národy, které jakoby zázrakem povstávají ze zřícenin uplynulého období, ukáží se hodnými velkého úkolu, ke kterému je dějiny určily, totiž smíření ideálu národní jednoty s ideálem plné svobody národnostních menšin."

Jak důležité bylo, že právě v Anglii byl tak dobrý znalec maďarských poměrů, je vidět z toho, že v Anglii ještě za války dosti dlouho měl vrch názor, že Maďaři by se rádi od ústředních mocností odloučili, protože jsou proti Němcům. Tento názor nacházíme na př. v „Contemporary Review“ číslo 590 (únor 1915) v článku o rakousko-uherském vyrovnání roku 1867 od R. C. Hawkina, jenž o této možnosti vážně uvažuje. Na štěstí i on, jako na jiném místě téže revue znamenitý korespondent „Daily Telegraphu“ E. J. Dillon, uznává, že Maďaři nesou s Rakouskem odpovědnost za válku.

Seton-Watson a Steed byli od počátku našimi nejhorlivějšími a nejvlivnějšími přáteli. Ve zmíněné již knize „War and democracy“ předpovídá Seton-Watson již v prosinci 1914 obnovení středověkého státu českého, do něhož musí být pojata též uherští Slováci. Pamatuji živě, s jakou radostí mi brzo potom (v lednu 1915) oznamoval, že Masaryk uprchl za hranice a že ho zanedlouho čeká do Londýna. Všechna jeho práce pak směřovala k tomu, připravit Masarykovi půdu jak na universitě, tak v kruzích oficiálních a ve veřejnosti. Masaryk skutečně dlel již v dubnu 1915 v Londýně na zapřenou, veřejně však vystoupil až na podzim. Mezitím Seton-Watson uspořádal v květnu 1915 na londýnské universitě (King's College) důležitou přednášku s názvem „Budoucnost

Čech“, v níž vylíčil české obrození a politické snahy našeho národa, doloživ, že „v nové Evropě, o níž sníme, musí se naléztí místo pro samostatné Čechy, pilné, pokrokové a mírumilovné, v nichž budou žítí též jejich bratři Slováci, osvobození ode jha maďarské oligarchie.“ Přednáška tato byla vydána též k oslavám Husovým tiskem jako brožura, která byla vhodným doplňkem k zmíněné již knížce Českého komitétu.

Důležitý článek o „Čechách za války“ objevil se v červencovém čísle (1915) „Contemporary Review“ od M. J. Landy, žurnalisty, jenž před válkou dlel v Čechách a byl tedy s našimi poměry dobře obeznámen. Článek pojednává o našem postavení ve válce na základě historicko-politickém, o našem boji proti Němcům, o zklamání dr. Kramáře a o konci jeho austroslovanské politiky a končí se připomenutím, že nelze zabránit německému tlaku k Adrii a zachovat mír v Střední Evropě bez osvobození Čech.

Vhodná příležitost k šíření větší znalosti o naší otázce naskytla se 500. výročí mučednické smrti Husovy. Sedmadvacet profesorů oxfordské university, mezi nimiž čteme jména našich přátel Setona-Watsona, A. Evanse, Gilberta Murraye, Sira Fredericka Pollocka a P. Vinogradova, podepsalo prohlášení, otištěné v „Times“ z 6. července 1915, v němž se mimo jiné o Husovi praví: „Svatá říše římská národa německého měla v něm nebezpečného nepřítele, neboť ztělesňoval uvědomení velkého slovanského národa, rozšířil český vliv na pražské universitě a ztenčil německé akademické nároky, neboť kázal česky a tím mluvil přímo k srdcím svých slovanských krajanů... Ani Češi ani veřejné mínění v Evropě ne-

pokládali soud osudu roku 1620 za konečný. Český národ, ač obklopen nepřáteli a připoután k německému vozu, zůstal nezlomen a doufal v budoucnost. Ví, že se mūra německé nadvlády rozplývá přes svoji vzpurnost. Pokud jde o Spojence, v jejichž rukou je osud historie, neměli by pominouti výročí 6. července aniž si připomenuli onoho slovanského mučedníka, jenž zůstal věrným až do smrti historickému nároku svého národa a náboženským aspiracím Evropy. V normálních časech byla by pražská universita oslavila den 6. července 1415 velkou mezinárodní oslavou, které by se byla též Anglie zúčastnila. Pokládali jsme v této hodině těžké zkoušky tím spíše za nutné, abychom vyslovili českému národu své sympatie a náš obdiv nad památkou jeho největšího syna."

V tentýž den napsaly „Times“ v úvodníku o Mistru Janu Husovi:

„Angličané mohou s hrdostí vzpomínat, že Hus čerpal své inspirace z Anglie a ze spisů Wyclifových. Dnes, kdy útisk jeho vlasti Habsburky a uvěznění nebo vypovězení jejich vůdců znemožňují pražské universitě oslaviti jeho památku, jest na místě, že učenci Wyclifovy university památku tu slaví sami a že Husovi krajané v Londýně, které právem pokládáme za „sprátelené cizince“, dnes večer společně s Angličany uctí jeho památku. Pouta, která váží Čechy s Anglií, jsou stará a čestná. Žádný jiný národ v Evropě nebojoval tak vytrvale a tak úspěšně jako Češi, aby si získal znovu uznávané místo mezi vzdělanými národy. Žádný národ nezasluhuje více britských sympatií v krutém postavení, v němž jej válka zastihla. A žádný výsledek války by nebyl tak vítán

jako znovuzřízení české samostatnosti. Mezi Čechy a jich bratry na Moravě a na Slovensku bylo jméno Husovo po pět století symbolem národního znovuzrození. Je uctíváno stejně českými katolíky i nekatolíky a utiskovaní slovenští rolníci v severozápadních Uhrách šeptají je jako záruku naděje v dobách, kdy je maďarské jho tlačí nejhůře. Hus pro ně znamená nejen náboženského reformátora a mučedníka za svobodu svědomí, nýbrž i vlastence, jenž pracoval a trpěl pro svůj lid a jehož kázání a spisy přispěly více než cokoliv jiného k utvoření a posílení jich jazyka a k jeho záchraně před záhubou. V svých srdcích bude československý národ dnes oslavovat tragické výročí, i když nesmí tak činiti okázale na venek. My v Anglii jsme šťastni, že je můžeme oslavovati s nimi i za ně a tak prokázati poctu zásadám, pro něž Hus umřel a pro něž my se Spojenci bojujeme."

Delší články o Husovi přinesly ještě tyto časopisy: týdeník „Spectator“, liberální deník „Daily News“ (od Mrs. Bradlaugh Bonnerové), Northcliffův večerník „Evening News“ (od Josefa Formana), „Morning Post“ (od C. F. Wynna), a „Sunday Times“ (od J. Formana), nepočítaje v to zmíněné již referáty o oslavě v Aeolian Hallu.

Týdeník „Spectator“ byl nám již tehdy nakloněn, jak patrně z toho, že uveřejnil v svých číslech ze 17. dubna a z 15. května dva příspěvky Františka Sedláka: „Úvahy nepřátelského poddaného“ a „Život v moravské vsi“. František Sedlák, samorostlý filosof, budující na Hegelovi a žijící již delší dobu v ústraní v Whiteway, Gloucester, je autorem i u nás známého spisu „Prostá myšlenka a záhada všeho-

míru" („Pure thought and the riddle of the universe", London 1919).

Nelze nám zde vypočítávat všechny zprávy a články, které se v tisku objevily. Stačí zde dodat, že se k týdeníku „Spectator" v tu dobu přidružil časopis „T. P.'s Weekly", jenž o nás často psal. Jistý, ač slabý ohlas vzbudila v tisku přednáška Kopeckého v Polytechnice 24. července 1915. Kopecký, jenž se v tu dobu právě vrátil z Ameriky, kde agitoval proti Koníčkovi, přivezl s sebou informace o německé propagandě v Americe, a jak proti ní Slované bojují, a tyto informace dával nyní anglickému publiku k lepšímu. Organizace Národního sdružení v Americe mu tak imponovala, že neváhal založiti v Londýně odbočku přes to, že se anglická kolonie nemohla s americkou co do početnosti měřiti.

V září 1915 se konečně usadil Masaryk se svou dcerou Olgou trvale v Londýně. Byt jeho v čísle 4. Holford Rd., v Hampsteadu, byl velmi skrovný a skládal se as z 3 pokojů. Přijímacím salonem byla pracovna, která byla přeplněna knihami v různých řečech evropských, týkajícími se především aktuálních otázek souvisících s válkou, a důležitou součástí pracovny byla též výstřížková registratura, do níž si podle různých hesel sám zajímavé zprávy třídil. I jeho pozdější sídlo v Platt's Lane bylo stejně skromné: malý domek s několika pokoji a zahrádkou v londýnském předměstí Hampsteadu, prostě, ale vkusně zařízený, byl domovem budoucího presidenta republiky. Jeho styky byly od počátku mnohostranné: neopominul navštívení státníky, důvěrné přátelství vázalo ho se Steedem a Seton-Watsonem i s londýnskou universitou, navazoval styky s žurnály a navště-

voval též kolonii, kde jeho návštěvy působily vždy dojmem slavnostním, účastnil se agitačních přednášek a psal články do novin anglických, francouzských i ruských, do „Samostatnosti", do „Nation Tchèque" a „New Europe" atd.

Zásluhou Setona-Watsona byla založena při londýnské Královské koleji (King's College) „škola slovanských studií" a Masaryk v ní slíbil přednášet o slovanské literatuře a sociologii. Jeho zahajovací přednáška o „problému malých národů" dne 19. října 1915 byla nejen prvním jeho veřejným vystoupením v cizině, nýbrž byla též politickou událostí velkého pro nás významu. Jak ke konci přednášky Masaryk podotkl: „Dobré slovo je též skutkem", a jeho slova byla opravdu z prvých skutků, kterými zahájil svůj důsledný a neúprosný boj proti Rakousku.

Ministerský předseda Asquith, jemuž onemocnění zabránilo přednášce předsedati, zaslal vřelý dopis, ježž za něj na schůzi přečetl předsedající Lord Robert Cecil, státní podsekretář zahraničního ministerstva: „Gratuluji Královské koleji ke jmenování profesora Masaryka a ujišťuji ho, že jeho příchod do Londýna vítáme. Vítáme v něm učitele, jehož věhlas svým vlivem sahá do celého slovanského světa, i muže, jehož osobní vlastnosti přímosti, odvahy a síly vzbuzují v nás všech úctu. Jsme přesvědčeni, že jeho přítomnost mezi námi bude dalším svazkem, jenž upevní sympatie, které spojují ruský národ s anglickým. Spojenci bojují především za svobodu malých národů, aby tyto národy mohly v budoucnosti, jsouce zbaveny tyranie svých mocnějších sousedů, vyvíjeti volně svoji národní kulturu. Především pak jsou dnes naše myšlenky a sympatie obráceny k Srbsku, jehož ne-

ohroženost a odvaha dejně získává naše nezměrné sympatie a obdiv." V přeplněném velkém přednáškovém sále King's College vyslechli pak posluchači, mezi nimiž byli nejen studenti a profesori, nýbrž i politické, žurnalisté a jiné osobnosti, s napětím zajímavou přednáškou, jež způsobem jasným osvětlila aktuální národnostní problémy v Evropě a odhalila jistě i samým státníkům mnohé stránky evropské krise, jež jim dosud byly neznámy.

Masaryk především odmítl veškerou tendenci směšovat vědu s politikou, ač věda není toliko něčím abstraktním, nýbrž metodickým a přesným myšlením o všem, co se týká lidského života. Žádný poctivý muž se nemůže vyhnouti přemýšlení o válce a učenci by se měli pokoušet předvídati budoucnost. Učenec se nemusí vzdáti svých vlasteneckých citů, avšak vlastenectví nesmí býti slepé ani němé. Musí vysvětlit vše, co shledává pravdou. Nejvyšším úkolem vědy je porozuměti životním cílům a správné cestě k jich dosažení. Věda, jakkoli teoretická, jest jenom k tomu, aby byla uskutečňována v praxi. Zkrátka pravá věda, v morálce i v politice, určuje a utvrzuje naši vůli. Vůle v morálce i politice předpokládá jasné nazírání, chápání a znalost věcí. To bude cílem nové slovanské školy. Taková vědecká práce umožní Anglii nejen chápat Slovany, nýbrž i sama sebe.

Potom se Masaryk zabýval rozdílem mezi pojmem státu a národa. (V angličtině se totiž slovo „nation“ ztotožňuje s pojmem státu.) Vysvětlení to mu nemálo ztěžovala anglická neznalost národnostních poměrů v Evropě, neboť dobrých etnografických map na západě není. Na důkaz toho, že pojem státu a národa není totožný, uvedl, že v Evropě je 28 států

a 62 národností, a že státy národnostní, na rozdíl od národních na západě, převládají ve východní a střední Evropě. Slovanští národové obývají v „pásmu nebezpečí“ (danger zone of Europe), jehož hranice sahá od Cařihradu přes Soluň a Terst na sever ku Gdánsku a Petrohradu. V pásmu tom žije řada malých národů a spadá v ně zejména Východní Prusko, Rakousko-Uhersko, Balkán a západní Rusko (Polsko, baltické provincie). „Zde je otázka národnostní a jazykové politickou vis metrix. Zde vznikla válka. Zde je stálý nepokoj a zdroj poruch celé Evropy. V tomto pásmu je jádro východní otázky. Toto pásmo poskytuje nejakutnější příčinu k přetvoření politické organizace Evropy. V tomto pásmu malé národy stále bojují o volnost a samostatnost.“ Mezi nimi jsou mnohé vysoce kulturní národy a tři, které jsou rozděleny mezi několik států: Poláci, Českoslováci a Jihoslované. Potom pojednává Masaryk o relativnosti pojmu „malý“ národ a rozlišuje národy velké (Angličany, Rusy, Němce, 45—86 milionů), prostřední (Francouze, Italy, Španěly, 20—40 milionů) a malé. Do této kategorie náleží Poláci, Rumuni, Českoslováci, Srbo-Chorvaté. Nejmenšími národy jsou národy skandinávské, Holanďané, Portugalci atd. a konečně národnostní zlomky. Velikost podle počtu obyvatelů ovšem se může měnit: do roku 1845 byli Francouzové početnější než Němci. V Anglii se obyvatelstvo během 19. století dokonce ztrojnásobilo. „Fysická velikost a síla, jsouce ipso facto vždy relativní a korelativní, nejsou zárukou nebo základem práva a prerogativů; sedmdesát je více než deset, avšak má těch sedmdesát právo na zbavení chleba těch deseti? Má právo použití násilí?“ Dále staví se Masaryk proti názoru Němců,

kteří se dovolávají historie na důkaz tvrzení, že malé státy pomalu, ale jistě zanikají a jsou pohlcovány velkými, a poukazují na to, že všechny velké moderní státy — Prusko, Francie, Itálie, Anglie — byly vytvořeny z malých. Poněvadž pak Německo — s jedinou výjimkou, spíše zdánlivou než skutečnou — je největším národem, jest prý jeho oprávněným nárokem světová politika a moc. Naproti tomu namítá Masaryk: Většina velkých států (Francie, Itálie, částečně i Německo) nevznikla podmaňováním menších národů, nýbrž sloučením států, obývaných týmž lidem, týmž národem. Dokazuje-li historie, že malé státy a národy zanikají, dokazuje totéž i o velkých (východní říše, Alexander Veliký, Řekové a Římané, Frankové, stará Německá říše, Napoleon). Historie je procesem integračním i disintegračním. Jeví se jako posilování individualismu a současný vzrůst kolektivismu. Historie však nespěje k uniformitě, nýbrž k rozlišnosti, k organisované rozlišnosti, která často bývá zaměňována s jalovou, monotonní, nerozlišnou uniformitou. Politicky řečeno, proti centralisačním snahám v společenském životě stojí snahy po autonomii a federalisaci v různé formě; centralisovaný absolutismus jest obmezován rostoucí volností, centralisační tendence aristokracie jsou oslabovány individualistickými tendencemi demokracie. Historie vyvrací pangermánský argument, neboť ukazuje na vývoj národních států, a to nejen velkých, nýbrž i prostředních a malých. Historie je pro individualismus. Národy jsou přirozené organisace homogenních individuí a státy se co umělé organisace přizpůsobují národům. Tak všeobecná je tato tendence, že tu početnost nemá valný význam. Potom pojednává

Masaryk o vzrůstu národního citění v Evropě a dovozuje, že lidstvo spěje k jednotě, ale ne k uniformitě: světová federace, ne světová moc, consensus gentium, ne otroctví národů a ras, organisace, a ne podmanění Evropy — to jest historická pravda. Ne Herrenvolk, ale národní rovnost a parita: liberté, égalité, fraternité (svoboda, rovnost, bratrství) mezi národy jako mezi jednotlivci. Tyto politické zásady, prohlášené ve Francii jménem humanity, jsou základem demokracie národů i demokratických vztahů mezi státy a národy, demokratického internacionalismu.

Potom dokazuje Masaryk, že malé státy mohou velmi dobře trvati a jsou de facto ve většině. Fysické, duševní a morální vlastnosti malých národů jsou právě tak dobré, jako velkých. Dánsko je snad nejkulturnější zemí v Evropě, Češi mají méně analfabetů než rakouští Němci. Malé národy mají sice jisté slabé stránky: dělba a organisace práce, fysické i duševní, je méně rozsáhlá. Avšak malé národy mají též jisté výhody před velkými. Jsou mnohostrannější, každá jednotlivá síla a talent jest oceňován a je ho využito, práce a snažení i celý systém práce jest intenzivnější. Demokracie, přímá účast lidu ve vládě, může se lépe vyvíjeti v malých státech. Nelze ovšem popírat, že též malé národy mohou být svedeny imperialistickými záměry (Maďaři, Bulhaři). Avšak Kolár správně podotkl, že malé národy dovedou zajisté též býti velmi tolerantní.

Němečtí imperialisté tvrdí, že malé národy nemohou roditi velké muže. Masaryk to popírá, ukazuje na Husa, Komenského, České bratry, Chelčického, Žižku. Odporuje též německé snaze šířiti kulturu násilím, neboť kultura není výtvozem jednoho národa,

malého nebo velkého: jsou různé druhy a stupně kultury. Mluví-li Němci o tom, že šíří vzdělanost, že jsou „Kulturträger“, jest to jen pokrytectví. Masaryk se pak zmínil o vypravování jistého srbského důstojníka, jak jeho pluk při poslední balkánské válce přišel na Kosovo pole. „Smrtné ticho zavládlo: důstojníci i mužstvo smekli bez vyzvání čapky, pokřižovali se a po špičkách kráčeli po posvátném bojišti, aby nevbudili ze sna své hrdinné předky. Oči mnohých otrlých bojovníků se bezděky zarosily. Kolik německých profesorů, zuřících dnes proti Srbsku, myslíte, zaslouží jedině slzy těchto negramotných sedláků?“

Přimlouvaje se za samostatnost malých národů, pravil dále Masaryk, nepřehlížím sofistických námitek, že Laponci nemohou tvořit stát a Kalmuci že nepotřebují university. Otázka jest, zdali uvědomělé národy, mající záruku v svém hospodářském a kulturním vývoji, že by mohly žítí politicky samostatně, a samostatnosti se domáhající, mají se samostatnými státi.

Nakonec dokazuje, že Polsko, Čechy a Jihoslovansko jsou přirozenými protivníky Německa a jeho Drang nach Osten. Jen osvobozením a posílením těchto národů možno Prusko učinit neškodným. Východní otázka bude rozřešena na Rýně, Vltavě a Visle, nejen na Dunaji, Vardaru a Marici.

Přednáška tato vykonala velké poslání. V Anglii i ve Francii (André Chéradame) totiž, i u našich přátel byl před válkou — ostatně i u nás rozšířený — názor, že český národ je příliš malý, aby mohl trvat samostatně. Seton-Watson napsal v knize „Future of Austria-Hungary“ (1907): „Češi nejsou dost silní k samostatnému životu ať jako království, nebo jako

republika, i kdyby nebylo nepřátelské německé minority, která problém komplikuje. Unie s Uhrami jest nemožná, takže by nutně gravitovali k Rusku.“ Také názor o tom, že historický vývoj spěje k utvoření velkých státních celků, byl pevně a všeobecně zakořeněn. Masaryk pokládal tedy především za nutné sám sobě i jiným vědecky zdůvodnit, že Čechoslováci jako malý národ samostatně trvat mohou, a důkaz ten se mu skvěle podařil. Byl to první krok a první předpoklad naší propagandy, neboť byť i byla naše věc sebe spravedlivější a byť jsme získali sebe větší sympatie a uznání, nebyla by zvítězila, kdyby byl zvítězil názor, že jsme příliš malí a slabí, abychom mohli samostatně žítí. To se ukázalo zejména později, kdy se argument „malosti“ stal hlavní zbraní našich nepřátel v Anglii, bojících se „balkanisace“ Střední Evropy a žádajících zachování Rakouska aspoň ve formě federace. V této otázce, jako vůbec v celém svém boji proti Rakousku Masaryk ukázal, že mu běží jen o pravdu a právo, v jehož konečné vítězství pevně věřil, že o právu své věci je do všech důsledků přesvědčen a že proti rakouskému pokrytectví a zbabělosti hodlá bojovati pravdou a přímostí. Věřil, že i v mezinárodní politice musí nakonec rozhodovati zásady cti a mravnosti a že politika nečestná je slabá, a proto nemá naděje na úspěch. Proto též, že věřil podle slov památného Prohlášení zahraničních Čechů (listopad 1915) jím psaného, že se „stavíme na stranu Spojenců bez zřetele na úspěch a neúspěch, protože hájí právo“, byl Masaryk neústupně proti jakémukoli kompromisu s Vídní, představitelkou zla a násilí, a žádal naprostého vítězství Spojenců, válku až do konce.

Činnost Masarykova nepřestávala ovšem na universitních přednáškách. Ty týkaly se — kromě zvláštní přednášky o „Češích a jejich aspiracích“ ze dne 23. listopadu 1915 — hlavně filosofických problémů ruských, uložených v jeho spise o „Rusku a Evropě“. Přednášek těch bylo (počátkem 1916) celkem deset. Jako vůdce celé české akce musel věnovati mnoho času přípravné práci organizační a velkou pozornost věnoval Rusku, Paříži, kde zatím počala vycházeti „La Nation Tchèque“ a „Samostatnost“, a Americe, které byl svěřen čestný úkol financování akce. Styk mezi Paříží a Londýnem byl stále těsný. Dr. Beneš býval častým hostem v Londýně, kde se radil s Masarykem o dalším postupu. Masaryk však ještě jednou před rozvinutím své činnosti v Anglii pokládal za nutné sám zajeti do Francie (v lednu 1916). Přijat byl Briandem a 22. února přednášel na Sorbonně o postavení Slovanů.

Hlavní důraz kladl Masaryk v Anglii na činnost publicistickou, na propagandu v tisku, neboť věděl, že v Anglii politiku diktuje veřejné mínění a že tisk tam má větší vliv na veřejné mínění než jinde. Nezapomínal však ani na to, že je třeba informovati kruhy oficiální a polooficiální o skutečné situaci v střední Evropě, o níž bylo mnoho falešných představ. Tak vzniklo několik důvěrných memorand, z nichž pokládáme za nejdůležitější memorandum „V jedenácté hodině“ (At the eleventh hour). V předmluvě praví rektor King's College, Ronald Burrows, a Seton-Watson: „Znalosti profesora Masaryka o Rakousko-Uhersku, Německu, Rusku a Balkánu jsou hluboké, a též jeho vědomosti o Francii, Itálii a Anglii nejsou nepatrné. Byl po leta poslancem na

říšské radě a často též členem delegací. Byl dokonce členem výboru delegací, který se zabýval rakousko-uherskou armádou. Musil bedlivě sledovati všechny vojenské otázky a celý problém vojenské administrativy. Jest tedy zvláště povolán užiti srovnávací metody při pojednání o armádách válčících zemí.”

Memorandum se zabývá hlavně situací se stanoviska vojenského. Varuje především před podceňováním síly nepřítele a před publikováním falešných zpráv o vysílení Němců. Masaryk odhaduje počet obyvatelstva Spojenců (bez Rumunska) na 305 milionů a centrálních mocí na 144½ milionu. Centrální velmoci mají 15 milionů vojáků (na jaře 1916), Spojenci zatím mají asi 12.7 milionu (podrobnosti těchto výpočtů pro nedostatek místa neudáváme). Záležeti bude ovšem nejen na počtu vojska, nýbrž i na výzbroji. Potom líčí Masaryk výhody nepřítele. Německo (nikoli Rakousko) bylo výborně na válku připraveno. Centrální velmoci jsou ve výhodě centrální polohou i jednotným velením oproti vojskům Spojenců, bojujícím daleko od sebe a vedeným čtyřmi generálními štáby (k jednotnému velení na západní frontě došlo až počátkem roku 1918). Centralisace a jednota jeví se nejen strategicky, nýbrž i v průmyslu, obchodu a železniční dopravě. Nepřítel měl též od počátku jasný politický plán (pangermánská Střední Evropa), kdežto Spojenci takového jednotného plánu neměli. Veřejné mínění v Německu je vedeno universitami, tiskem a válečnou literaturou. Vliv německé propagandy (pénétration pacifique) je patrný i v zemích neutrálních a často i ve spojeneckých státech samých. Němci dovedou lépe využívat železnic a aut k rychlé dopravě. Němci vynikají v těžké dělostřelbě; a mají

těž mnoho strojních pušek. Mají ponorky, které působí na pevnině silným dojmem. Němci těžili též z toho, že byli od počátku téměř stále v útoku. Naproti tomu Masaryk míní, že Německo nemá opravdu velkých stratégů. Za mnohá vítězství děkuje zradě u Rusů. Němci ovšem zrádců nemají. Německý důstojník je dobrým vojákem a mužstvo též je výborné. Tajemství německých úspěchů tkví v úporném myšlení, využití vědy, připravenosti, koordinaci, organizaci a centralisaci. Slabá stránka Německa je v hrozícím vyčerpání sil v armádě a průmyslu. Strategický plán se též nepovedl. Německo přečeňovalo Rakousko a podčeňovalo Rusko. Německo by bylo v svém zájmu učinilo mnohem lépe, kdyby nebylo porušilo belgickou neutralitu, hájilo krátkou frontu proti Francii a celou silou napadlo Rusko. Nelze doufat ve vyhladovění Německa. Němci se dovedou uskrovnit a uskrovnění nedemoralisuje. Také blokádu a potlačení německého dovozu lze těžko provést do důsledků. Naproti tomu ukazuje Masaryk na to, že rakousko-uherská armáda je daleko horší a hůře vyzbrojena než německá, jejíž pomocí bylo Rakousko ostatně zachráněno. Rakousko bylo značně oslabováno dobrovolným vzdáváním se Čechů, Srbochorvatů, Rumunů a Italů. Přes to má Rakousko dosud značnou rezervu vojáků, neboť s počátku neposlalo tolik mužů na frontu a nepotřebuje též tolik mužů pro průmysl ve vnitrozemí jako Německo.

Potom se Masaryk zabývá kritikou anglického vojenství. Hlavní slabé stránky (nedostatek vojenského ducha, nedostatky dobrovolného rekrutování) zaviněny byly ovšem tím, že Anglie před válkou neměla povinné vojenské služby; její profesionální armáda

byla malá a lid si musil teprve postupně na válku a vojenství zvykat. Vinna je ovšem též přílišná důvěra v ostrovní jistotu Anglie, chráněné mocným loďstvem. Masaryk kritizuje dále ehyby, kterých se Anglie dopustila v Mesopotamii, výpravu v Gallipoli, opominutí včasné pomoci Srbsku a vzetí Východní Afriky Němcům. Pokud se týče Francie, praví Masaryk, že přes stálé volání po odvetě oficiální Francie se na válku nepřipravovala. Chválí ducha a inteligenci francouzského vojáka a odhodlanost Francie k boji. Porážky ruského vojska nepřičítá toliko nedostatku munice, nýbrž i nedostatkům v administrativě. Hlavní slabost Spojenců však vidí v nedostatku součinnosti a jednoty. Spojenci nebyli ovšem na válku tak připraveni jako Němci a musí se tedy válkou teprve učit. Za nedostatek jednotnosti jsou odpovědny všechny tři spojenecké velmoci. Je třeba schopných lidí ve vládě, v diplomacii i v armádě. Mnoho zavinila diplomacie a špatné zpravodajství vojenských attaché před válkou.

Čeho je třeba? ptá se Masaryk. Dříve se říkalo „peněz“, dnes se říká „mužů“, t. j. vojáků. V Rusko a v Anglii kladou se největší naděje v tom směru. Více mužů znamená více munice, děl, pušek. Falešná je domněnka, že dlouhá válka je výhodná pro Spojence. Sil nepřítel neubývá tou měrou, jak se za to má. Nepřítel časem též získává zkušenosti a výhod. Vítězství, jehož bylo dobyto dlouhým bojem, jest nákladné a může se státi méně účinným. Avšak konečné vítězství musí býti naprosté, jakýkoli kompromis znamená vítězství nepřítel. Přes důležitost hospodářských momentů nebude konečného rozhodnutí dosaženo jimi, nýbrž musí být vybojováno na poli váleč-

ném. Spojenci si musí ujasnit své cíle politické i strategické. Plán strategický nutno rozlišovat od politického, ale rozumí se samo sebou, že, připravuje-li strategie politické rozřešení, musí celá válka být podřízena politickým cílům válčících států. Německý politický plán od počátku byl: pangermánská Střední Evropa a Berlín—Bagdad. Podivné je, že tento záměr byl chápán teprve, když Německo dosáhlo Cařihradu, a i potom německý plán nebyl zcela prohlédnut. Význam Rakouska pro Německo je patrný. Berlín—Bagdad znamená především abdikaci Rakousko-Uherska jako vskutku samostatného státu. Masaryk nechápe, jak mohli politikové v Anglii, Francii a Rusku nechápat pravý smysl trojspolku a pronikání německého vlivu do Rakouska, nevšímát si národního hnutí Čechů a Jihoslovanů a podporovat dokonce Maďary, kteří měli v moci rakouskou diplomacii. Bylo by chybou pokládati balkánské bojiště za vedlejší. Nutno litovati jen, že spojenečtí diplomaté nechápali dosti situaci na Balkáně. Proti politickému plánu Němců třeba postavit politický plán Spojenců. Až dosud Spojenci neměli společného plánu, každý z nich měl jiný plán. Spojenci musí proti německému programu německé Střední Evropy postavit vlastní plán Střední Evropy, osvobozené od německé kontroly. Především je třeba energického úsilí za osvobozením neněmeckých národů Střední Evropy. To znamená rozdělení Rakousko-Uherska, samostatné Polsko, Československo a Jugoslavii, a osvobození rumunské a italské irredenty.

Ke konci Masaryk rekapituluje: Jest nebezpečno podceňovati nepřítel. Pravda je, že Němci vítězí a že bude těžko je porazit. Nejdříve je třeba zatlačit je ze

zabraného území, potom proniknout do vnitrozemí. Očekával, že Spojenci proniknou z Balkánu do Vídně a Budapešti; a že Srbové s pomocí Spojenců zaberou Záhřeb. Od Rusů se čekala okupace severních Uher, Moravy, Čech. Dobytí slovanských zemí Rakouska znamenalo by konec pangermánského imperialismu. Rakousko-Uhersko je nejslabší bod Německa; každé oslabení Rakouska jest ranou Německu. Plánem Spojenců však nemůže být jen rozdrtit Německo. Národ 65 milionů (s německým Rakouskem 75 milionů) nemůže být zničen. Musí to být plán defensivní, plán na obranu morálního a politického pokroku v Evropě a humanity, plán přinutit Německo, aby bylo humaní, aby přijalo a pochopilo humanitní program nejlepších německých myslitelů. Toliko Německo, které se odvrátilo od brutální filosofie o nadčlověku a od politiky „plavovlasé bestie“, toužící po zakrváceném panství nad lidstvem, najde rovnocenné místo mezi národy.

Pravili jsme již, že velký důraz kladl Masaryk na akci tiskovou. Pro přehlednost uvedeme krátce jména hlavních žurnálů, o jejichž získání šlo. Největšími ranními listy londýnskými jsou „Times“, orgán Lorda Northcliffa, konservativní, avšak imponující vysokou úrovní a umírněností, hájící co největší dorozumění s Francií. V listě tomto měli jsme velkého obhájce v H. W. Steedovi, jenž se stal vrchním redaktorem sice až po válce, avšak již za války jako redaktor zahraniční rubriky měl v listě značný vliv; „Morning Post“, list ultrakonservativní, militaristický a imperialistický, nemající vlastního úsudku v zahraniční politice a nakloněný Maďarům; „Daily Telegraph“, orgán Lorda Burnhama, se sklonem ku konservati-

vismu, politicky však celkem bezbarvý, byl nám příznivě nakloněn hlavně zásluhou svých dvou korespondentů v Rusku, prof. Parese a dr. E. J. Dillona; hlavní orgán liberálů „Manchester Guardian“, vycházející v Manchesteru, zaujímající k otázkám národnostním stanovisko idealisticko-liberální. V otázce rakousko-uherské neměl vždy jasného názoru a hájil často stanovisko liberálního týdeníku „Nation“, přimlouvající se za kompromisní, pseudoliberalní řešení federací, naproti tomu však hájil důsledně věci jihoslovanské proti nárokům italským. Ze žurnálů ranních uvádíme „Daily Chronicle“, jenž se stal oficiálním orgánem Lloyda George brzo po jeho jmenování ministerským předsedou; „Daily Mail“, radikálněkonzervativní, populární orgán Northcliffův, a „Daily News“, orgán liberální levice. Z odpoledních žurnálů vynikají zvláště dva: „Westminster Gazette“, orgán Asquithův, jenž zaujímal většinou pochybné stanovisko k naší otázce, ač nepsal vždy tak silně proti nám, jako „Manchester Guardian“ nebo „Nation“; a „Pall Mall Gazette“, nezávislý orgán konservativní, jenž se naší věci ujal od počátku důsledně a s určitostí ze všech listů největší. Ostatní dva večerní populární plátky (Northcliffovy „Evening News“ a liberální „Star“) celkem mnoho neznamenaly. Kromě toho vycházejí zvláštní nedělní noviny („Observer“, „Sunday Times“, „Weekly Despatch“ atd.), týdenní revue a listy venkovské, jež rovněž bylo třeba získati. Budeme mít později příležitost blíže se zmíniti o stanovisku věstníku mírných liberálů „The Nation“, krajně nám nepřátelském. Naproti tomu orgán radikálních liberálů a socialistické inteligence „New Statesman“ stal se našim důležitým obhájcem.

Celkem příznivé stanovisko k nám zaujímaly též časopisy „Outlook“, „Spectator“ a „Saturday Review“, dále orgán Hyndmanův (vlasteneckých sociálních demokratů) „Justice“, společenský týdeník „World“, Chestertonův „New Witness“ a Saroleův „Everyman“. Dělnická strana (Labour Party) nemá svého orgánu. „Daily Herald“, orgán socialistické levice, v slepém pacifismu a probolševismu naladěný germanofilsky a austrofilsky, potíral ovšem naše snahy bezohledně. Z uvedených listů měly pro nás největší důležitost: „Times“, „Pall Mall Gazette“, „New Statesman“, „Weekly Despatch“ a „Everyman“.

Jakousi rekapitulací zahajovací přednášky na King's College byl Masarykův článek v „Pall Mall Gazette“ ze dne 9. listopadu 1915 o „našem cíli na Východě“, v němž se zabývá hlavně odpovědností Rakouska za válku a problémem srbským. Přimlouvá se, aby Spojenci ve vlastním zájmu pomohli Srbsku, neboť jinak Němci ohroží spojenecké državy v Asii. Politickým programem Spojenců jest obrození Evropy. Německo nelze zničit, jinak zase nestačí toliko je porazit, neboť porážka často jest vzpruhou k budoucí síle. Jest třeba přinutit Německo, aby se přizpůsobilo novému vývoji v Evropě. Vítězství strategické musí býti zajištěno politickým programem, především rozbitím Rakousko-Uherska.

Brzo potom otištěno bylo čelnými listy známé Prohlášení zahraničních Čechů, koncipované Masarykem.

Rok 1916 jest sice stále ještě rokem vyčkávání a neúporné práce přípravné, přesto jest v něm patrný, zvláště v druhé polovině, rostoucí zájem veřejnosti o naši otázku. Proces Kramářův a jeho druhů, vzdávání se Čechoslováků Rusům, persekuce v Če-

chá — to vše budí zájem ciziny a svědčí výmluvně o našem poměru k habsburské říši. Otázka budoucnosti Rakouska stává se předmětem všeobecné diskuse v tisku po zavraždění Stürgkhové v říjnu a zvláště po úmrtí Františka Josefa v listopadu téhož roku. Zároveň roste kruh našich přátel. Malý, ale výborný týdeník belgického profesora na edinburské universitě dr. Saroley „Everyman“ počíná v červenci uveřejňovati serii článků o naší otázce z pera prof. Masaryka a později dr. Osuského. Velký nedělní list „Weekly Despatch“ zahajuje koncem října serii článků z pera prof. Masaryka. Kromě toho se objevují i v jiných listech o nás články. Dne 19. října vychází první číslo týdeníku „New Europe“, věnovaného zahraniční politice, v němž jedním z hlavních spolupracovníků je opět Masaryk a řada anglických i cizích autorit (Steed, Seton-Watson, Ronald M. Burrows, Sir Arthur Evans, Ernest Denis, A. Chéradame, L. Eisenmann, A. Amfitěatrov, prof. Vinogradov, prof. P. Struve atd.). Koncem roku 1916 dochází konečně též k otevření české tiskové kanceláře, jejímž úkolem jest péče o systematické informování tisku o naší otázce a k otevření propagačního krámků na Piccadilly Circus.

V dubnovém čísle (1916) čtvrtletní revue „The Edinburgh Review“ uveřejnil významný článek o mírovém programu Henry Wickham Steed, jenž již předtím (v říjnu 1915) v téže revui psal o pravé podstatě Rakouska a jeho nastávajícím rozkladu („The Quintessence of Austria“). Nedostatek místa nedovoluje nám, bohužel, citovati in extenso tento tak zajímavý a v mnohém ještě dnes časový a poučný projev tohoto zkušeného žurnalisty, jenž prožil několik

let v Paříži, Itálii a Rakousku. „Válka nás zastihla nepřipraveny. Zastihne nás mír, o němž se říká, že nás překvapí jako zloděj v noci, rovněž nepřipraveny? — Musíme hledět a myslet napřed a mobilisovat pro mír.“ Mír mezi Němci a Spojenci nemůže být učiněn jako mezi dvěma čestnými stranami sobě rovnými. Němci za války ukázali svoji pravou povahu a tu tak brzo nezmění. Povinností Spojenců není hledati v nepochopené historii precedent pro řešení jedinečného problému, nýbrž řešiti problém meritorně. Nelze sice celý národ potrestat tak, jako jedince, avšak lze jej naučit, že loupežné přepadení a vražda se nevyplácí. Této lekcí je třeba dnešní generaci Němců naučit tak, aby i budoucí generace to pocítily. Po válce Spojenci nemohou jen tak beze všeho znovu navázati styky s Německem. Po dlouhou dobu budou musit pečovati především o to, aby se dostalo plného odškodnění Belgii, severní Francii, Srbsku a Polsku. Jistí metafysikové, vydávající se za národohospodáře, vyslovili doktrinu, že nemůžeme připravit Německo na mízinu, aniž jsme sami sebe neožebračili. Je-li tomu tak, pak je lépe, budeme-li žítí ožebračení a v jistotě, nežli abychom dovolili Německu zůstatí bez trestu a zůstatí jeho oběti bez odškodného.

Steed pokládá tyto podmínky za nutné předpoklady trvalého míru:

1. Válku třeba vésti až do konce tak, aby Spojenci mohli mír diktovatí.

2. Britský národ musí vládu svěřiti mužům pro válku nadšeným a odhodlaným, vésti ji až do konce (Lloyd George skutečně ještě téhož roku stal se ministerským předsedou).

3. Úsilí Spojenců musí být koordinováno a nutna je zvláště těsnější spolupráce franko-britská. (V tomto, jako ostatně i v některých jiných požadavcích viděti je vliv Masarykův.)

4. Jakmile bude ustaven „válečný kabinet“, jest třeba vytvořit plán ekonomické dohody všech částí britské říše.

5. Anglie nechť se též dohodne se Spojenci o hospodářské politice proti Německu za války i po válce. (V dalších podrobnostech tohoto požadavku vyskytuje se návrh záruk okupací Německa nebo pod., k zajištění všech reparací.)

6. Zároveň s formulací hospodářské dohody musí se Spojenci též sjednotit na společném politickém programu. Ten nechť obsahuje navrácení Alsaska-Lotrinska, restituci a úpravu hranic Belgie, vytvoření samostatného státu jihoslovanského, polského a československého, přičlenění rumunského území v Uhrách k Rumunsku, vstoupí-li Rumunsko do války po boku Spojenců, svobodu Bosporu a Dardanel, připojení italského území v Trentinu a Alpách a na pobřeží istrijském k Itálii a zaručení italské kontroly na Adrii přístavy Polou, Lissou a Valonou.

Možno namítati, že je předčasné prodávat kůži medvěda, než byl chycen. Naproti tomu nelze dost zdůraznit nutnost jasné představy o tom, jak má vypadati minimální program Spojenců pro případ nenačalého příměří nebo pro případ opětovných mírových nabídek nebo předstírané revoluce Německa, nechceme-li býti Němci nápaleni. Nelze též zcela důvěřovat diplomatům, nýbrž je třeba uvědomělého veřejného mínění, které by mírové podmínky diktovalo.

Jak těžko však bylo zásady ty propagovat a pod tlakem veřejného mínění dosíci jednotného, jasného spojeneckého programu mírového, viděti je z toho, že uvedené články Steedova mírového programu byly ve Francii konfiskovány, neboť Francie zásadně pokládala za neoportunní, aby se o mírových podmínkách diskutovalo veřejně.

V druhé polovici článku se Steed zabývá některými podrobnostmi svého mírového programu a končí výzvou k nejtěsnějšímu vzájemnému přátelství mezi Spojenci.

V květnu se objevily zprávy o tom, jak byla „smazána“ zrada 28. pluku vytvořením nového pluku z mladých mužů, kteří byli posláni na italskou frontu do nejprudšího ohně a zdecimováni. Brzy na to, počátkem června, nastal nápor Brusilův v Haliči, při němž — podle ruských zpráv — několik regimentů, složených z rakouských Slovanů, se dobrovolně vzdalo.

Zároveň došla též zpráva o odsouzení dr. Kramáře, dr. Rašína, Červinky a Zamazala. Rakouská vláda nemohla naší věci tehdy prokázati lepší službu než tím, že odsoudila k smrti právě dr. Kramáře, jehož popularita sahala i za hranice a jehož předválečná umírněná politika, vedená především snahou zachrániti Rakousko samo od vlivu Německa, byla všeobecně známa. Odsoudilo-li ho nyní právě za tuto politiku, podalo tím nejlepší důkaz o tom, co i my Češi za hranicemi jsme tvrdili: že se zcela poddalo Německu, že vede válku proti vlastním svým poddaným Slovanům a že si počíná se slepou brutalitou, nehledíc na zákon a spravedlnost. Jak ohromný rozruch tato událost vzbudila v cizině, je vidět z toho, že jí delší úvahy věnovaly čelné anglické žurnály, především „Times“

(9. června 1916), který přinesl podrobný popis právnícky anomálního Kramářova procesu i předválečné Kramářovy politiky. Další články přinesly též týdeníky „Spectator“ a „New Statesman“.

Zvláště výstižný je článek v „New Statesman“ ze dne 17. června 1916, psaný naším polským přítelem L. B. Namierem, jenž jistou dobu pracoval ve Foreign Office. V úvodu tohoto článku o „politické vraždě dr. Kramáře“ připomíná autor, že rozsudek jest odpovědí Rakouska na dobrovolné vzdávání se Čechoslováků Spojencům a že ranou zasazenou vůdci českého národa měl býti zasazen celý český národ. Potom cituje berlínský „Vorwärts“ ze dne 27. května 1915 na důkaz toho, že i sami Němci uznávají, že se „klonil na stranu Francie a Ruska, ne aby Rakousko zeslabil, nýbrž aby je posílil“. Popravou dr. Kramáře, míní Namier, přišel by o život nejen český vlastenec, nýbrž i průkopník svobodného Rakouska. „Politická kariéra Kramářova vůbec byla tragedií. Jest z nejlepších znalců mezinárodní politiky a z proroků v tomto oboru, a přece ztrávil život honbou za přeludem. Pokoušel se o nemožnost a chtěl smířiti protiklady. Po Palackém zdědil rakouskou ideu. Jako Palacký byl i on panslavistou a dobrým Rakušanem zároveň. Po 50 letech hájil stanoviska Palackého z roku 1848, a to z týchž důvodů: přál si silného Rakouska, které by i v době, kdy by Rusko setrvalo v dohodě s Německem, chránilo západních Slovanů proti německému výboji. Ovšem, že by se Rakousko musilo stát spravedlivým a volným uvnitř a na venek nezávislým na Německu. Dr. Kramář tedy po všechn čas své politické kariéry pracoval o sblížení mezi Rakouskem a dohodou francouzsko-ruskou a byl proti

dohodě s Německem. Jeho postup však měl jednu slabou stránku. Posuzoval rakouský problém a Slovanstvo téměř výhradně s českého hlediska a zapomínal na to, že, ač čs. národ jest celý v říši habsburské, není tomu tak s Poláky a Jihoslavy, a že by tedy pouhá rekonstrukce Rakousko-Uherska na podkladě národnostním nerozřešila ani polského ani jihoslovanského problému.“ Potom líčí autor, jak za Goluchovského rakousko-ruská žárlivost téměř zmizela a jak Kramář doufal až do roku 1904, že trojspolek je mrtev. Cituje však Kramářův článek v „Revue de Paris“ z února 1899 na důkaz, že Kramář si byl vždy jasně vědom dosahu pangermánského nebezpečí, jež ohrožovalo především Rakousko. Podobně psal též o sedm let později v „České politice“, předvídáje možnost konfliktu mezi germánským a slovanským světem. Teprve bosenská krize mu otevřela oči a on pochopil, že se konflikt ten stává neodvratným. Dne 10. listopadu 1911 prohlásil, že se události anekční krize staly osudnými politice, kterou po celý život hlásal. Jeho slova se ukázala pravdou. „Zahraněční politika habsburské monarchie soustřeďovala se čím dále, tím více v rukou Němců a Maďarů, kteří pracovali podle diktátu Wilhelmstrasse. Kramářova víra v Rakousko přešla do sféry mrtvých snů. Proč se však vrhli Habsburkové s takovou zlobou na tohoto pronikavého státníka, jenž se odvážil míti vidiny? Upomínal je snad na sen, jenž kdysi byl i jejich snem? Chtějí zavraždit žijící zosobnění mrtvé minulosti? Či snad chtějí zasáhnouti vůdce českého národa, poněvadž po zhroucení snu o slovanském Rakousku národ ten zůstal slovanským, ale přestal být rakouským?“

Významný článek z Ruska, jehož autorem byl prof. Pares, vyšel v „Daily Telegraphu“ dne 13. června 1916 s názvem „Budoucnost Čech“. V něm se líčí podrobně politické úsilí Čechoslováků po samostatnosti před válkou, význam „Sokola“, poměr Čechů k Slovanstvu, jejich stanovisko za války, dobrovolné pro Spojence: „Není možno získati účinnější opory vstupování do ruské armády a významu české otázky proti německému náporu na jihovýchod nežli jsou Čechy. Samostatnost Čech je možná, neboť Češi sami ji umožnili svou prací. Jest z největších záruk Spojenců. Má nárok na naši úvahu, jestliže ceníme výše zájmy svých přátel než svých nepřátel a prozíraví státníci, jakých k nastávajícímu úkolu potřebujeme, jistě tohoto nároku neoslýší.“ „Daily Telegraph“ se připojil k tomuto názoru svým úvodníkem ze dne 17. června o „Rozkladu Rakouska“, v němž líčí pangermánský plán a úlohu Maďarů jako pomocníků Němců a předpovídá rozpadnutí habsburské říše.

Nelze též pominouti mlčením obsírný interview prof. Masaryka s redaktorem „Christian Commonwealth“, uveřejněný s výbornou fotografií dne 26. července. Kromě jeho názorů o významu války pro národy Rakouska obsahuje interview též vylíčení Masarykovy činnosti předválečné, osudu jeho rodiny a zmínku o přednáškách na King's College.

Dříve než promluvíme v dalších kapitolech o zahájení publikace časopisu „New Europe“ a otevření české tiskové kanceláře, podáme ještě seznam a stručný obsah serií článků v „Everymanu“ a ve „Weekly Despatch“. Mnohé z těchto článků by zasluhovaly doslovný překlad, neboť budou jistě zajímavé pro budoucího historika k posouzení Masarykových a Osu-

ského názorů o válce a zůstanou vždy cennými svým obsahem. Lze proto doufat, že překlady těchto článků spolu s jinými články Masarykovými z doby válečné dočkají se knižního vydání. Nedostatek místa nedovoluje nám zde než podati stručný obsah.

Články v „Everymanu“, psané většinou dr. Osuským:

30. června 1916: „Rakouské spiknutí proti Srbku: Proces Friedjungův.“ (C. Sarolea.)

14. července: „Budoucnost Čech. Rozmluva s prof. Masarykem.“ Obsah: Masarykův životopis. Persekuce v Čechách. Historický poměr Čech k Rakousku. Význam samostatných Čech k znemožnění pangermánského plánu.

V témž čísle: „České básnictví.“ Překlady českých básní ze sbírky Šira Johna Bowringa z roku 1832.

21. července: „Vláda podvodem.“ Kritika knihy R. W. Seton-Watsona (Scota-Viatora) „German, Slav and Magyar“ o Rakousko-Uhersku, maďarské oligarchii, jihoslovanské a čs. otázce, pangermánském plánu a návrhu k jeho znemožnění. Cituje zejména stati o korupci a podvodné vládě Maďarů, o Friedjungově procesu a Kramářově procesu.

4., 11. a 18. srpna: „Proč nutno rozbítí Rakousko?“ I. Rakouský pangermanismus; II. Plán Střední Evropy; III. Rakousko válčí proti svým vlastním Slovanům.

25. srpna: „Rakousko třeba zničití“ (V. Nosek). Zabývá se nutností rozbítí Rakouska a následky, jaké by toto mělo teritoriálně.

22. září: „Neznámí spojenci Spojenců.“ Obsah: Pasivní resistance Čechoslováků ve vnitrozemí a na frontě.

29. září: „Protiváha pangermanismu.“ Obsah: Pangermánský plán třeba zničit rozbitím Rakouska. Hospodářská síla Čech. Československo největší překážkou plánu Berlín—Bagdad.

6. října: „28. pluk a Čechoslováci ve spojeneckých armádách.“

13. října: „Sedmihradští Rumuni a Maďaři.“ Líčí persekuci Rumunů v Sedmihradsku od roku 1866.

20. října: „Liga nemad'arských národů v Uhrách.“ Cituje výrok prof. Reze, že Maďaři nechtějí politické rovnosti, neboť se nesrovnává s jejich ideálem mad'arského panství, a líčí poradu nemad'arských národností v Budapešti 10. srpna 1895, jež se usnesla na resoluci proti mad'arskému útisku.

27. října: „Správnost našich tvrzení potvrzena.“ Cituje výroky prof. Jaszih na důkaz toho, že Němci vedou společně s Maďary válku za uskutečněním Mitteleuropu, a že rozpadnutím Rakouska by tento plán byl zmařen.

3. listopadu: „Svrchovaná důležitost rakouského problému.“ Vykládá důvody, pro něž se Rakousko před válkou a zvláště za války bránilo pravé ústavnosti.

10. listopadu: „Zrádce Maďarstva.“ Cituje Karolyiho „Magyarország“, jenž zrádcoval Jaszih za to, že se odvážil kritisovati maďarskou národnostní politiku.

17. listopadu: „Nový rakouský ministerský předseda.“ Obsahuje charakteristiku dr. Körbera, a zdůrazňuje, že Rakousko i nadále půjde ve šlépějích Německa. Kritisuje zároveň německý plán spojení dobyté ruské Polska s Haličí pod žezlem Rakouska jako část pangermánského plánu.

1. prosince: „Idea českého obrození“ (V. Nosek). Líčí naše obrození a cituje Palackého, Havlíčka a Masaryka („českou otázku“) na důkaz, že politická samostatnost byla vždy ideálem českého obrození.

15. prosince: „Co znamená autonomie Haliče.“ Líčí pravou podstatu „velkomyslného“ slibu Františka Josefa ze dne 4. listopadu, že se Haličí dostane samosprávy.

22. prosince: „František Josef a Slováci.“ Líčí boj Slováků proti maďarskému útisku: memorandum martinské z 6. června 1861 a apel k císaři v prosinci téhož roku, jakož i zostření tisku, jež nastalo.

29. prosince: „Ministerský předseda Tisza“. Jeho biografie, podíl na rozpoutání války a výroky o solidaritě Maďarů s Němci.

5. ledna 1917: „Hrabě Albert Apponyi.“ Životopis, školský zákon z roku 1907, výroky proti Slováckům a pro dohodu s Němci.

19. ledna: „Nový rakouský ministerský předseda Clam-Martinitz.“ Životopis, výroky o českém chování za války, příčiny, proč byl zvolen za ministerského předsedu. Tento článek byl zvláště důležitý vzhledem k německo-rakouské mírové ofenzivě a pověstem rozšiřovaným německou propagandou o tom, že „Čech“ Clam-Martinitz zahájí novou, slovanskou éru v rakouské politice.

26. ledna: „Zajímavý dokument.“ Pruská proklamaace z roku 1866 o českém státním právu a právu na samostatnost.

2. února: „Pan G. K. Chesterton hájí Rakousko.“ Polemika prof. Saroley s Chestertonem, jenž vyslovil názor, že slabost Rakouska byla příznivá vývoji volnosti Slovanů a srovnával postavení Poláků v Haličí

a Poznani. Sarolea ukazuje naproti tomu na odpovědnost Rakouska za válku, nakládání s Čechy a Jiho-slavany a na reakcionářství Rakouska, jež katolicismu spíše uškodilo než prospělo. Chesterton, zdá se, uznal jeho argumenty, neboť později naše články proti Rakousku uveřejňoval.

V témže čísle: „Maďarský národní ideál.“ Expositice knihy B. Grünwalda o Slovensku („Felvidek“) z roku 1878, která doporučuje vyhlazení Slováků. Líčí se maďarské výpravy na Slovensko a únos slovenských dětí, maďarská školská politika, maďarská propaganda na Slovensku atd.

9. února: „Studie prof. Masaryka o Rusku a Evropě.“ Přimlouvá se o vydání anglického překladu známé Masarykovy knihy tiskem. (Překlad vyšel v Anglii až po válce.)

16. února: „Právní dokument.“ Rozsudek (s motivací) nad dr. Kramářem.

2. března: „Maďaři a princip národnosti.“ Výroky hr. Tiszy, Karolyiho, Apponyiho, Khuen-Hedervaryho, Zichyho, dr. Barosse, prof. Reze a j. o tom, že je nutno potlačovati nemaďarské národnosti v Uhrách.

9. března: „Labutí píseň Rakouska.“ Článek Pernerstorferův v „Arbeiter-Zeitung“ o nutnosti přimknutí rakouských Němců k Německu, jež nasvědčuje jeho předtuše o blížícím rozpadnutí Rakousko-Uherska.

16. března: „Politický život v Uhrách za války.“ Dokazuje jednomyslné odhodlání Maďarů bojovat po boku Němců až do konce. Důležité vzhledem k pokusům Maďara Szebenyiho v „Morning Postu“ mystifikovat veřejnost, jako by Maďaři, zvláště Karolyi, byli pro Spojence.

13. dubna: „Rakouská říšská rada.“ Její kritika, konstelace, historie a vyhlídky.

Články prof. Masaryka ve „Weekly Dispatch“:

29. října 1916: „Odhalení pravdy o Rakousku.“ Přes to, že utrpělo velké porážky, není Rakousko na pokraji zhroutilí, neboť má stále dostatek rezerv a má za sebou Německo, které je za pomoci Maďarů de facto anektovalo. Dokud nebude Německo poraženo, Rakousko se nerozpadne. Rovněž je falešná iluze, že František Josef jest příliš slabý a nemocen a za válku neodpovídá: je úplně při vědomí a nese plnou odpovědnost. Ani hospodářská a finanční situace Rakouska není tak špatná, jak se za to má, ač po té stránce je na tom Rakousko hůře než po stránce vojenských záloh. Maďaři a rakouští Němci jsou právě tak protispojenci jako Němci z říše (citáty z jejich novin!). Rakousko ztratilo po rozpadnutí Turecka svůj „raison d'être“ jako nárazníkový stát Evropy proti vpádům z Asie. Rakousko třeba zničit, jinak se stane nástrojem Německa v jeho plánech (Berlín—Bagdad).

12. listopadu: „Kdybych byl Kaiserem.“ Vtipná úvaha o velké moci a velké odpovědnosti německého císaře. V jeho moci jest ukončit válku, kterou zavinil, nebo aspoň učiniti ji humánnější, zabrániti potápění lodí s nevinnými oběťmi, zabíjení nevinných bombami z Zeppelinů, užívání otravných plynů atd. Kaiser nerozumí ovšem psychologii svých nepřátel, myslí-li, že je tímto způsobem zastraší. „Kaiser volá po organizaci — chce organisovat organizaci německého organismu! Ďábel jest dobrým organisátorem. Organisoval Německo výborně, ale dobří duchové, i když organisují

pomaleji, organisují též dobře, a na těch váhách Německo prohraje."

5. listopadu: „Bude Německo bojovati až do konce?“ Několik přímých slov pacifistům. Německo bude bojovati do posledního muže a do posledního pfenigu, ozbrojí každou kočku a každého psa v říši. Z projevů zajatců nesmíme usuzovati na pokleslou morálku Němců vůbec. Německo necítí dosud nedostatek mužů, nejvýše je zklamáno ve výrobě střeliva, jež nesplňuje zcela očekávání. Němci a Maďaři jsou však stále odhodláni bojovat až do konce. Revoluce v Německu není dosud na obzoru, obyvatelstvo je příliš zvyklé poslouchat. Bude-li však Německo poraženo, sociálnědemokratické hnutí tím velmi získá. Porážka však může Německu i prospět. Mám dojem, že poražené Německo bude tolik pracovat, že Spojenci nejen nebudou moci klidně přihlížet, nýbrž budou musít napnouti všechny síly, aby s ním mohli soutěžiti. Ti, kdož radí, aby se Spojenci připravili na dobu poválečnou, dobře činí.

19. listopadu: „Německo bude bojovat až do konce.“ Němci se nebudou rozpakovati využití i obyvatelstva dobytých území k válečným účelům. Německý nápor proti Rumunsku dokazuje, že naděje Němců je na východě. Proto německý kancléř prohlašuje, že Německo na západě nechce anexí. Němci mají větší obavy zásobovací než před vyčerpáním lidských sil (vojáků). Spojenci nesmí spoléhati na to, že čas pracuje pro ně. Němci jsou napřed v mobilisaci všech svých sil.

26. listopadu: „Osud Rakouska pod novým císařem.“ Mladý kůň, nezkušený, nevyzkoušený, indiferentní osobnost. Uchopil se žezla v době, kdy rakouská

říše je v největším nebezpečí, kdy se samostatnost Rakouska jako státu, který je schopen volně rozhodovat o svém osudu, zmenšila jako nikdy dřív. Zvítězí-li Spojenci, Rakousko se rozpadne. Zvítězí-li Německo, stane se Rakousko jeho vasalem, neboť již nyní je mu téměř zcela poddáno. Císař Karel se musí smířit s tím, že bude pouhou loutkou v rukou Německa. Heslo Berlín—Bagdad znamená na jedné straně 68 milionů Němců, rozhodčích o osudu 98 milionů pracovních jednotek, na druhé straně těchto 98 milionů otroků (neněmeckých národů v Rakousku, na Balkáně a v Turecku), nucených přijmouti existenci, přičítící se všem zásadám moderní demokracie. Němci své plány hlásají nepokrytě. V roce 1895 vyšel spis „Groß-Deutschland und Mitteleuropa um das Jahr 1950“, v němž se předvídá válka s Ruskem, podmanění Polska, Holandska a Belgie a zřízení „středoevropské“ celní unie. V Němcích oživne středověké vědomí o tom, že jsou „Herrenvolk, dominující rasa. Neněmci mezi nimi byli by trpěni pro hrubší, manuální práci.“ Tragedií Rakouska je, že se změnou panovníkovou nic jinak nezměnilo. Odvážil-li se Karel té neprozřetelnosti, že obrátí své myšlenky jinam, než si přeje von Jagow, nabudou jeho dni od počátku barvy velmi pochmurné.

3. prosince: „Měli bychom se modlit za Františka Josefa?“ Chválil-li někdo krále nebo kapustu, měl by dříve o nich něco vědět. To by si měl uvědomit též katolický páter B. Vaughan, vyzývající k modlitbě za Františka Josefa. Nehledě k nejapnosti modlení za muže, jenž byl z hlavních vinníků této války, jest nesprávné tvrdit, že zesnulý rakouský císař měl šlechetné stránky povahové. Byl podlý, necitelný, za-

tvrzely absolutista beze vši humánnosti. Neodpouštěl nikdy. Pohněvati ho znamenalo upadnouti v doživotní nemilost. Byl malicherný v sympatiích a zpátečnický v názorech, bez zájmu pro krásné životní ideály. V jeho říši bylo od počátku války popraveno 80.000 mužů a žen jen proto, že byli Slovy, Italy nebo Rumuny. Jeho poddaní, kteří touží po osvobození z rakouského jha, neměli věru příčiny ho ctíti.

17. prosince: „Německo myslí, že nás oklame.“ Nevěřím, že německý mírový „pokusný balon“ byl poslední. Bude učiněn nátlak na papeže, aby zakročil. Ač mírové nabídky Německa jsou neupřímné, nebyl by mír Německu nevítán. Německo má špatné svědomí. Zhroucení mírového pokusu bude mít za následek zostření války. Mírové podmínky Německa budou takové, aby umožnily provedení německého plánu v příští válce. Jen tehdy, až Rakousko, Uhry a Turecko budou rozděleny, bude Evropa zajištěna proti pangermanismu.

7. ledna 1917: „Proč Rakousko nesmí dostat mír.“ Není pochyby o tom, že Rakousko potřebuje míru. Dříve než s ním Spojenci sjednají mír, je však třeba nejen uspokojiti požadavky Ruska, Itálie a Rumunska, nýbrž rozřešiti též problém československý a jihoslovenský. K tomu Rakousko nepřistoupí, tak že jeho mírové pokusy a vnitřní změny třeba vykládati jako chytrý manévř na zachování projektu Berlín—Bagdad zachováním vlastní existence.

21. ledna: „3.000.000 mrtvých pro železniční linii.“ Než bude dosaženo míru, padne jistě tři miliony lidských životů pro německou myšlenku Střední Evropy a železniční trati z Berlína do Bagdadu, nebo ještě spíše do Kaira, kudy Německo chce zasáhnouti do

Afriky. Podmaněním Turecka a Rakouska ohrožuje Německo Anglii v Africe a v Indii.

18. března: „Konečný činitel v ruské revoluci.“ Revoluce v Rusku nevyrostla přes noc. Připravovala se od počátku války a posledním podnětem k ní byl hlad. Obyvatelstvo strádalo nedostatkem potravin a poznalo, že zemi vládne naprosto neschopná a hloupá, ne-li horší, klika. Revoluce roku 1825 byla revolucí vojáků. V roce 1917 bylo tomu rovněž tak, a s vojskem šel všecken lid, kromě byrokracie. Ve válce na život a na smrt je neschopnost zločinem, jehož lid nesnese. Stürmerové, Protopopové a Galicynové byli omezení zpátečníci bez inteligence a organizační schopnosti vládnouti Rusku. Carevna se dívala na válku malicherně jako na domácí nesvár. „Němci musí být potrestáni“ znamenalo pro ni, že německý císař musí být potrestán za to, že si dovolil urazit jejího manžela. K carovi budme spravedliví. Je „hodný člověk“ se značnou politickou zkušeností, ale slabou vůlí. Stal se obětí nedostatků svého charakteru.

15. dubna: „Nebude revoluce v Německu.“ Vítězství nebude dobyto vnitřním převrácením v Německu, nýbrž porážkou německé armády. Revoluci v Německu by mohli uskutečnit jen vojáci, ti však jsou příliš důkladně vychováni v duchu militarismu. Fakta jim nejsou zamlčována, nýbrž chytře překrucována. Rozdíl mezi pruským a ruským zpátečnictvím je intelektuální. Pruské je vědecké, schopné, vytrvalé, pracující, svědomité, ruské je brutální, nešikovné, průhledné. Velké povzbuzení pro Spojence vidím ve dvou událostech: 1. v ruské revoluci se zárukou proti zradě; 2. v solidaritě Ameriky, jež dokazuje, že jde o válku demokracie proti autokracii. To jsou fakta, která jsou

Situace v první polovici roku 1917.

Kritická doba odboje.

velkou morální silou pro Spojence. Naděje v revoluci v Německu a svržení Viléma jsou neskutečné a podle mého názoru nebezpečnou ilusí, kterou nutno zničit.

29. dubna: „Mír ještě nepříjde.“ Politické změny v Rakousku daleko nejsou tak významné, jak se za to má. Císař by rád získal Čechy koncesemi, avšak jejich vůdcové jsou ve vězení nebo za hranicemi. Čechy zůstávají s německomaďarského stanoviska nekající a jejich heslem je samostatnost. Vše, co Karel podniká, děje se na popud nebo se souhlasem Berlína. Vyskytují se názory, že Německo nebude bojovat až do konce. Proč by se mělo Německo vzdávat dříve, než bude poraženo, prostě nechápu. Bude držet zabrané území jako zástavu, a nebude-li z něho vypuzeno, vyhraje válku. Němci a Rakušané trpí mnoho, avšak míra možného strádání je větší než jsme mysleli a není proč se domnívat, že tato míra byla dovršena.

6. května: „Nová mírová nebezpečí. Naděje německého císaře. Příležitost reakce. Pěro má vyhrát tam, kde meč zklamal.“ I kdyby císař nabídl mír bez anexí, znamenalo by to německé vítězství, neboť podmaněním Rakouska, Bulharska a Turecka a oslabením Srbska dosáhlo Německo uskutečnění svého plánu Střední Evropy. Aspirace Italie, Srbska a Rumunska by zůstaly nesplněny. Samostatné Polsko bez Haliče a Poznaňska bylo by pod vlivem německým. Německý militarismus by byl zachráněn a nastalo by nové horečné zbrojení. Mír bez vítězství znamená demoralizaci Evropy. Mír s vítězstvím znamená demokratisaci Evropy.

Když prof. Masaryk zakládal Českou tiskovou kancelář (Czech Press Bureau) a když též na jeho podnět a za jeho součinnosti došlo k vydávání týdeníku „New Europe“ („Nová Evropa“), tušil sotva, že okamžik k tomu zvolený se ukáže psychologicky tak výhodným. Masaryk ovšem cítil již dříve potřebu soustavné propagandy tiskové, jež počala přesahovati meze jeho činnosti, neboť rostla den ode dne. Bylo třeba systematicky a správně informovati tisk, získávati listy a dodávati jim věcné články, informovati i naše přátele atd. Úkol tento připadl — zejména po Masarykově odjezdu do Ruska v květnu 1917 — české tiskové kanceláři na Strandu. Masaryk cítil též, že vliv „La Nation Tchèque“ do Anglie nesahá měrou dostatečnou a že pro rozvinutí naší otázky v Anglii je třeba neutrálního fora anglického. Pracoval tedy se svými vědeckými přáteli o založení týdeníku „New Europe“, který byl věnován výhradně zahraniční politice. Vývoj událostí dokázal nejlépe, že oba podniky přišly v pravý čas. Nastoupení nového císaře v Rakousku, o němž kolovaly pověsti, že chce zahájit nový, demokratický a spravedlivý režim a sjednat separátní mír stůj co stůj, prudké polemiky a útoky proti nám po prohlášení Spojenců, že bojují za naše osvobození, nepokrytá mírová ofensiva i zákulisní intriky rakouské, zatím co v Čechách bylo ještě ticho, Czerninův „pacifism“ — to vše vyžadovalo zvýšeného

úsilí propagačního. Provolání spisovatelů, neohrožená prohlášení a řeči našich poslanců na říšské radě a hrdinné skutky našich legií v Rusku a ve Francii znamenaly vzpruhu pro naši akci, avšak zároveň ještě další zvýšení horečné propagandy, jíž se dostávalo nyní tak hojného materiálu k využití. Hlavní síla propagandy záležela v jednotnosti a nezávislosti naší akce, v harmonii s národem doma, ve skutečích našich legií i vůdců doma proti Rakousku. Úspěch záležel ve způsobu, jímž náš problém byl postaven, ve způsobu, jenž stal se vzorem též Jihoslovanům a zčásti i Polákům. Neukazovali jsme totiž toliko na spravedlivost čs. nároku na samostatnost podle práva přirozeného i historického, nýbrž jsme především zdůrazňovali důležitost samostatného Československa pro Spojence z důvodů všeobecně politických a hospodářských. Ukazovali jsme zejména na to, že náš projekt je destruktivní jenom potud, že směřuje ke zmaru pan-germánského plánu, že však de facto je konstruktivní, že směřuje k vybudování demokratické Nové Evropy rekonstrukcí na základě svobody všech národů. Jen tak jsme získali zájem Evropy, jen tak se stal náš problém problémem evropským.

Naproti tomu z útoků proti naší akci podnikaných, které níže uvádíme a které byly často jen projevem skrytých proudů, pracujících na záchranu Rakouska, bude myslím s dostatek patrné, jak vážně naši akci ohrožoval každý projev našich austrofilsky orientovaných politiků nebo jen dvojsmyslná, oportunní prohlášení Českého svazu. Máme-li věřit dr. Tobolkovi, bylo předsednictvo Českého svazu ještě po notě Spojenců v lednu 1917 jednomyslně přesvědčeno, že „vzhledem k dané mezinárodní situaci bude se osud

českého národa nadále vyvíjeti v rámci Rakousko-Uherska“. Proto ta nežádaná odpověď na notu Dohody, v níž presidium Českého svazu prohlašuje, že „národ český jako vždycky v minulosti, tak také v přítomnosti a v době příští jen pod žezlem Habsburským vidí svou budoucnost a podmínky svého vývoje“. Proto se též ještě v prohlášení českých poslanců při vstupu na říšskou radu vyskytuje věta o „přetvoření mocnářství habsbursko-lotrinského ve spolkový stát“, přesto, že se v poslední větě mluví — patrně z nátlaku svolání spisovatelů a poslanců vpravdě národně uvědomělých — o „demokratickém československém státě“.

K posouzení kritické situace naší akce nutno dodat, že Anglie nebyla vlastně ani ještě počátkem roku 1918 odhodlána podepsati program rozbití Rakouska a doufala, že se jí podaří Rakousko od Německa odpoutat. V srpnu 1917 a v únoru 1918 jednal major Armand s vědomím Ribotovým a Lloydem George s rakouským hrabětem Reverterou o separátní mír. Rakousko mělo ustati ve válce a zachovati neutralitu, postoupiti Itálii Trentino a Terst. K Rakousku mělo býti přičleněno Polsko, Bavorsko a Slezsko. Ještě lépe známa jsou vyjednávání, která císař Karel vedl již v březnu až do května 1917, skrze svého švakra, prince Sixta z Parmy s Ribotem, Poincarém a Lloydem Georgem. Byly to návrhy císaře, o nichž Czernin buď nevěděl, nebo s nimiž se neztotožňoval. Jak známo z odhalení Clémenceauova, nabízel císař Karel dopisem z 31. března 1917 Spojencům separátní mír, uznávaje právo Francie na Alsasko, avšak nebdaje nároků italských. Na tuto nabídku Francie a Anglie ovšem nemohly přistoupiti. Došlo-li později

znovu k jednání (mezi Armandem a Reverterou), stalo prý se tak — podle instrukcí Ribotových — spíše za účelem výzvědným. Podmínky Spojenců, mezi nimiž ostatně byla i autonomie Slovanů, byly tehdy spíše hypotetické, při čemž bylo zdůrazněno, že Francie může učinit mír jen ve shodě se všemi Spojenci. Lloyd George však přes to, zdá se, pojímal tuto myšlenku vážně a obával se toliko otázky Terstu. Painlevé překvapil Lloyda George rakouským návrhem, že se Rakousko vzdá Terstu, jestliže ho Spojenci dobudou, a Lloyd George byl tímto plánem nadšen. Uskutečnění plánu zmařil generál Robertson, jenž byl proti součinnosti anglické armády, za jejíž přední úkol pokládal rozdrčení Německa. Byla to známá teorie anglických kruhů vojenských o tom, že vítězství možno dobýti jen na západní frontě. Tím i tato naděje Rakouska byla zmařena. Lloyd George se pak pokusil ještě jednou, a to naposled, o jednání s Rakouskem: V lednu 1918 poslal do Švýcarska generála Smutse, aby jednal s hrabětem Mensdorffem, bývalým rakouským vyslancem v Londýně, avšak ani tenkrát nedošlo k dohodě. Ve Švýcarsku mělo Rakousko ovšem i řadu jiných špiónů, mezi nimiž na prvním místě stál baron Oscar von Montlong, generální konzul v Ženevě, jenž plně využíval svého francouzského původu k svým intrikám, a jezuitský generál, Polák hrabě Ledochowski. Pomineme-li otázku, do jaké míry Rakousko bylo upřímné, nejednalo-li s vědomím Berlína a bylo-li vůbec možno, aby, jsouc de facto v rukou Berlína, mohlo sjednat separátní mír, zdá se jistým, že při trochu větší ústupnosti, odvaze a víře v naivnost Spojenců mohlo se mu lehkou pomocí je oklamat. Na štěstí pro nás se tak nestalo.

Neuvádíme zde ovšem podrobnosti mírové ofensivy, kterou zahájily ústřední velmoci již koncem roku 1916 a v níž byly nemálo podporovány pacifisty katolickými (mírová nota papeže v srpnu 1917) a socialistickými (konference v Zimmerwaldu, Kienthalu a Stockholmu). V Anglii pomáhali Němcům pacifistickou agitací hlavně leví liberálové. Velkou sensací však vzbudil otevřený list vůdce unionistů a bývalého zahraničního ministra Lorda Lansdowna koncem listopadu 1917, tedy v době nejkritičtější, v němž Lansdowne prohlásil, že si „Spojenci nepřejí zničení Německa jako velmoci“ a že mu nechtějí vnucovati vládní formu, a doporučil brzké sjednání míru. Mírová ofensiva Němců a Rakušanů nebyla, zejména s počátku, míněna vážně. Byla namířena spíše na „vnitřní frontu“ Spojenců, na jejich morálku, a vskutku nezůstala zcela bez ohlasu. Při tom ústřední velmoci nic neriskovaly: byly skoro až do konce války ve výhodě co do dobytého území, a i kdyby byli Spojenci učinili mír na základě statu quo ante na západě, Německo by se bylo cítilo vítězem vojenským i politickým vzrůstem svého vlivu v Rakousku, Rusku a na Balkáně.

Ve světle těchto rakouských i německých intrik jeví se nám potom zcela jinak veřejné projevy anglických státníků, v nichž až překvapuje naivní důvěra v dobrou vůli Rakouska polepsiti se. Vysvětliti ji lze toliko nedostatečnou znalostí vnitřních poměrů v Rakousku, neúplným pochopením základních válečných problémů a konečně tradičním přátelstvím s Rakouskem, sympatiemi s habsburskou dynastií a obavou před balkanisačí střední Evropy. V této souvislosti uvádíme zvláště projev Lorda Roberta Cecila v par-

lamentě z 24. července 1917, že „souhlasí v podstatě s Buxtonem, že Rakousko není hlavním nepřitelem Anglie... Na otázku, do jaké míry přijímá doktrinu slovanského hnutí, pokládá za nebezpečné jíti dále, než nota Spojenců prezidentu Wilsonovi". Interpelace Buxtonova obsahovala všechny hlavní argumenty proti nám: Naše plány prý jsou čistě doktrinářské. Pochybuje ostatně, že Slované vskutku chtějí samostatnost. Přejí si národnostní federace pod Habsburky. Utvořením samostatných států utvořena bude řada nových irredent. Spojenci nevstoupili do války, aby rozbili Rakousko. Dne 30. července 1917 odmítl zahraniční ministr Balfour diskusi o rakouském problému: „Nikdo z nás nemá možnost předvídati okolnosti, v nichž se octne svět, až dojde k řešení těchto problémů... Čeho si přejeme, jest arci, aby národy, tvořící tento heterrogenní stát (t. j. Rakousko), mohly se volně vyvíjet... Jak naložit s tak velkou a starou monarchií, jako Rakousko, jak Rakousko a Německo budou chtít rozřešit své vnitřní problémy, jež si musí samy uspořádati a nikdo jiný — o tom nelze zde dnes účelně hovořit." Pan Noel Buxton konstatoval s uspokojením v parlamentě dne 30. října, že tyto řeči vzbudily v Rakousku výborný dojem. Pravil, že není pro dorozumění s Rakouskem snad v zájmu katolické nebo pacifistické věci, neboť není ani katolíkem ani pacifistou. Jeho stanovisko prý je „rozumové" a diktované politikou „rozumné diplomacie". Přimlouval se za zachování status quo Bulharska, Srbska, Rumunska i Rakousko-Uherska (s výjimkou Trentina), jež prý se obrací proti Německu. Balfourova odpověď jest jistým pokrokem proti řeči červencové, neboť v ní anglická vláda odmítá věřit ve změnu

smýšlení Rakouska proti Německu na základě vládou kontrolovaných a inspirovaných článků ve vídeňském tisku. Poslanec McNeill nazval Buxtonův návrh řešením národnostních autonomií „zvláštním odklonem od tradic liberalismu". Balfour odmítl sice způsob, jímž Noel Buxton jeho červencovou řeč vykládá, ale odmítl též říci více, než řekl, a zaujmouti stanovisko v diskusi mezi Buxtonem a Seton-Watsonem. Známo je konečně též, že Lloyd George vyslovil dne 6. ledna 1918 souhlas s presidentem Wilsonem, že „rozbití Rakouska není částí válečných cílů Spojenců", ač to modifikoval přáním, aby se rakousko-uherským národnostem dostalo „pravé samovlády" v zájmu míru v střední Evropě. Zdá se, že se v Anglii příliš zalekli radikálního slova „rozbití, rozčlenění" Rakouska, ale ovšem působily tu i důvody svrchu uvedené.

Tolik bylo třeba říci dříve, než se pokusíme podati obraz smýšlení anglického tisku o nás počátkem roku 1917 a později a nastíniti, jak postupně naše věc získávala sympatie anglické veřejnosti a razila si vítězně cestu vpřed k úplnému uznání.

Smrt rakouského císaře vzbudila živou diskusi o budoucnost Rakouska. Hlasy anglického tisku ukázaly, jak zbytečné byly obavy před příslovečnou západnickou úctou k „staříckému mocnáři". Před válkou se též říkávalo, že jeho smrt povede k rozpadnutí Rakouska a k evropské konflagraci. Za války pozbylo jeho úmrtí ovšem mnoho na významu. Z anglických listů citujeme především Northcliffův populární večerník s milionovou cirkulací „Evening News", jenž dne 22. listopadu přinesl rozmluvu s prof. Masarykem. Masaryk vyvrací především pověsti, že František Josef byl tak vetchý, že nevěděl nic o válce. „Věděl

o všem velmi dobře, stopoval události pozorně. Vím, že měl zvláštní vojenskou mapu, v níž musil jeden důstojník zaznamenávat vše, co se dalo na bojišti." Pokud se týče otázky, do jaké míry byl spoluodpověden za válku i za průběh války, odpovídá na ni kladně: „Říkalo se, že byl slabý a že byl do války vtažen dvorními kruhy — jakousi kamarilou — pod vlivem Budapešti a Maďarů, a že váhal dát své svolení. Nemyslím, že to je správné. Myslím, že se mu musí přičíst odpovědnost za vše, co se v Rakousku stalo. Jeho osobní odpovědnost je mnohem větší, než se za to má na západě." Masaryk to vysvětluje zvláštním složením Rakousko-Uherska, obývaného 10 nebo 14 různými národy. Vliv nejsilnějších menšin — Němců a Maďarů — je nejmocnější. Dále jsou též velké rozdíly náboženské a konečně rozdíly politicko-stranické. „V této směsi národů a stran byly dynastie a vojsko základem rakouského státu. Císař jako nejvyšší autorita vojenská byl i velkou autoritou v politice... Za 68 roků své vlády nabyl velkých politických zkušeností. Nabyl mnoha vlastních vědomostí a jeho autorita se stávala tím mocnější, čím byl starší. Vzhledem k tomu nutno všechny důležité politické činy přičítati jeho osobnímu vlivu. Válka roku 1914 byla jeho osobním skutkem. Rovněž tak byl odpověden za okupaci Bosny a Hercegoviny, kterou byla zahájena politika proti Srbům a balkánským Slovanům. František Josef přijal roli přiřčenou Rakousku Bismarckem — totiž utvořit pro Prusy a Němce most na Východ." Pokud se týče nového císaře, soudí Masaryk, že „je to mladý muž bez širšího politického vzdělání. Na počátku války mu bylo dáno velení jedné z armád, avšak zpráva z haličské a ruské fronty nebyly licho-

titivé jeho strategickým vlohám. Maje malou znalost lidí a jsa bez skutečné autority, bude veden ještě více než zesnulý císař dvořany a kamarilou, a maďarský vliv se upevní. Moc Berlína bude v Rakousku větší než dosud."

S tímto úsudkem vyslovila převážná většina listů souhlas. Přední liberální orgán „Manchester Guardian" vyslovil mínění, že Rakousko jakožto samostatný stát svou roli dohrálo: „Prohraje-li, bude rozděleno, vyhraje-li, stane se podnoží Německa." Podobně jako „Evening News" přináší interview s prof. Masarykem „Pall Mall Gazette" a dodává k tomu: „Zachování moci dynastie bylo vůdčí zásadou celé té střídavé politiky tyranie a ústupků, která naplňuje dějiny jeho vlády. Popuzoval národ proti národu s dovedností Abdula Hamida. Jeho říše byla vězením pláče a hlavní žalárník se neštítal použití násilí a korupce k dosažení politických cílů. Němci a Maďaři zanechali žárlivosti, aby tím snáze opanovali Slovany, užívající k tomu prostředků, jejichž hanebnost byla kolikrát odhalena před tváří Evropy; proti tomu nebyl však kladen žádný odpor se strany panovníka, jenž řídil tuto politiku zpuštění, žárlivosti, teroru a utrpení... Válka se musí skončit úplným zničením Rakouska." Podobně píše i jiný konservativní večerník „The Globe": „Dnem, kdy František Josef poslal Srbsku ultimatum, byl osud Rakouska zpečetěn. Málo věcí je jistých v této válce, ale jednou z nich je reorganizace rakouských národů na zcela novém základě." Vládní (Asquithův) orgán „Westminster Gazette" soudí: „Videň a Berlín jdou ruku v ruce za uskutečněním pangermánského a panaustrijského plánu, který by jim otevřel cestu na Východ. I když

nám nebude možno zabrániti sloučení Němců obou říší na konci této války, chceme jim, bude-li to v naší moci, zabrániti, aby neurčovali osudy jiných národů a zemí podle svých zájmů a potřeb... Rozhodovali František Josef sám nebo podléhal-li cizím vlivům, není zcela jasno. K Benedekovi se zachoval s hrubou perfidností. Po celý život dával za dynastických důvodů přednost mužům nevýznamným. Jako jeho předchůdci, odsuzoval i on všechna demokratická a parlamentární zřízení. Nový císař je oslavován Němci jako spolehlivý germanisátor. — Za císaře Karla Františka můžeme očekávati toliko větší sblížení mezi Rakouskem a Německem. Autonomie, daná Haliči, zbaví Poláky zastoupení v říšské radě a tím zvýší moc Němců." „Times" přinesl dlouhý nekrolog, v němž mimo jiné píše: „Nebyl velkým státníkem, nebyl ani velkým mužem, ale byl velkou osobností. S národy nakládal jako s jednotlivci: dával jim a zbavoval je své přízně, zakazoval útisk i dovoloval jej, přizpůsoboval i zmírňoval ústavu podle toho, jak toho vyžadovaly zájmy jeho osobní moci." „Daily Chronicle" tvrdí, že zemřelý císař jistě byl vědomým a dobrovolným spoluvinníkem rakouského plánu, jímž se již mnoho let Rakousko obíralo a připravovalo na výboj proti Srbsku. „Říkalo se o něm, a je to trpká pravda, že nikdy neválčil s úspěchem, vyjma proti vlastním národům. Čím byl starší, tím více mu přibývalo na vážnosti, avšak i za touto velebnou rouškou tajil se vždy muž kruté, lstivé, perversní a nevlídné povahy." Rakousko se musí rozpadnouti.

Podobným způsobem psaly i ostatní listy, z nichž mnohé otiskly již zprávy právě zřízené České tiskové kanceláře o našem stanovisku k této události. Masa-

rykův názor otiskly ještě nedělní listy „Weekly Dispatch" a „Observer". Nutno jen dodati, že ze všech těchto projevů je patrný nejen vliv Masarykovy činnosti, nýbrž i monumentální knihy Steedovy o Rakousku („The Habsburg Monarchy"), knihy F. Gribbla o Františku Josefovi (Londýn 1914) a dvou dokumentů degenerace habsburské: „Paměti hraběnky Zannardi Landi, nemanželské dcery císařovny Alžběty" a „Paměti hraběnky Larischové, dcery Ludvíka bavorského" (obě knihy vyšly v Londýně roku 1914).

Jak je z tohoto stručného přehledu patrné, byl v tuto dobu anglický tisk jednomyslně proti Rakousku. Zvláštní ironií osudu jest však tato doba teprve počátkem nejurputnějších bojů, které nám bylo svěsti o naprosté přesvědčení veřejnosti o tom, že rozbití Rakouska je skutečně nezbytným a jedině možným rozřešením rakouské otázky. Příčinu jest hledati ovšem v nepochopení zoufalých pokusů Karlových o záchranu říše. Jeho podivná, mnohdy nedůsledná a nečekaná politika, která měla vzbuditi v cizině dojem, že Rakousko má dobrou vůli demokratisovat se, usmířiti své slovanské národy a dokonce se odtrhnouti od Německa, byla dobrou záminkou všech proti nám zaujatých anglických politiků, kteří až dosud mlčeli, a vzbudila vážné pochybnosti o rozumnosti naší radikální, nekompromisní politiky rozbití Rakouska v kruzích oficiálních i u mnohých listů, nám dosud příznivě nakloněných.

Česká tisková kancelář byla otevřena v čís. 231, Strand, koncem listopadu 1916 na podnět a náklad ČSNR. Jejím ředitelem se stal Josef Forman, předseda spolku Czech Information Society, sekretářem Aleš Brož, později (v březnu 1917) počal jsem v ní

pracovati též já. Úkolem kanceláře bylo, „dodávati anglickému tisku pravidelné a správné informace o politické, hospodářské a vojenské situaci v Rakousko-Uhersku a pracovati o vysvobození rakouských Slovanů z habsburského jha“. Zároveň otevřela a za svých peněz vydržovala ČSNR krámk na Piccadilly Circus, v němž byly prodávány brožury, mapy i umělecké předměty (slovenské výšivky) a za výkladem vyvěšovány autentické zprávy o událostech našeho hnutí, mapy pangermánského plánu atd. Vedením krámku pověřeno bylo na venek České komité, resp. Národní sdružení v Anglii.

Tisková kancelář udržovala těsné spojení s centrem v Paříži i s kanceláři v Annemasse, dostávala listy z Čech (2—3 dny staré, někdy i nekonfiskované), z nichž zvláště po zahájení říšské rady čerpala cenné zprávy, pěstovala styky s čelnými anglickými listy, jimž dodávala kratší zprávy o událostech i delší články, mnohé zprávy uveřejňovala skrze Reutera a později udržovala též stálý styk s organizacemi polskými, rumunskými, jihoslovanskými a italskými. Pokusíme se později statisticky ukázat, jak činnost této kanceláře stále rostla. Zprávy a články uveřejňoval anglický tisk vesměs zdarma. Náklad s udržováním kanceláře spojený byl poměrně nepatrný a nepřesahoval nikdy (i s osobními výdaji) 50 lib. šterl. měsíčně.

Časopis „New Europe“ počal vycházeti dne 19. října 1916 a získal takřka ihned ohromný úspěch. Přesto, že náklad byl stále zvyšován, byla skoro všechna čísla prvního ročníku záhy rozprodána. Příčina je v tom, že byl to jediný časopis, věnovaný výhradně zahraniční politice v době, kdy o ní byl

mimořádný zájem a že obsahoval vždy příspěvky o jednotlivých otázkách od znalců na slovo vzatých. „New Europe“ byl prvním a jediným časopisem, jenž upozorňoval na poměry v Rusku, jež vedly k revoluci. Neobyčejnou znalost poměrů, neohroženost v kritice a podání plné pravdy a věrné dodržení předem vytyčeného programu dokázal i v tak nesnadných otázkách, jako byla otázka řecká, otázka italsko-jugoslávská, otázka polské politiky a pod. Nejdůsledněji hájil ovšem tento časopis politiku rozbití Rakouska, o níž psali T. G. Masaryk, R. W. Seton-Watson, H. W. Steed, Ronald Burrows, V. Nosek a jiní. „New Europe“ byl ovšem časopisem nezávislým (redakci řídil Seton-Watson, později poslanec A. F. Whyte), a nelze se divit při počtu spolupracovníků, že se v něm vyskytly někdy názory (na př. o bolševictví nebo o věcech polských), s nimiž se Masaryk zcela neztotožňoval. Proti-polská nálada Seton-Watsonova se na příklad projevila zvláště v stranických útocích A. Zaleského proti Dmowskému, jimž „New Europe“ propůjčila své sloupce. Vážnější slabinou však se ukázala pověst přílišného radikalismu, jíž se „New Europe“ dostalo ani ne tak vlastní vinou, jako soustavnými útoky austrofilských kruhů.

V prvním čísle je nastíněn program „New Europe“ těmito slovy: „Předním našim cílem je povznést a upevnit onu srdečnou dohodu spojeneckých publicistů, která musí provázeti širší dohodu politickou, mají-li Spojenci mysliti a jednati souhlasně a pomáhati k vytvoření zdravého a informovaného veřejného mínění o všech problémech přítští Evropy. Nejvyšší naší snahou bude poskytnouti tribuny všem těm, kdož vidí jedinou záruku proti opětování hrůz

této války v přetvoření Evropy na základě národnostním, na právu menšin a na faktech geografických a národohospodářských. Naším úkolem bude odhaliti plány německé válečné politiky, ukázati na historické, národnostní a strategické pozadí problémů příliš dlouho u nás zanedbávaných a zdůrazniti potřebu dobře promyšleného protiplánu jako nezbytné podmínky spojeneckého vítězství. Až naše armády dobudou vítězství, naši státníci budou musít dobývat míru a jejich úkol bude vskutku nesnadný, nebude-li stát veřejné mínění na stráží organisováno a hotovo poskytnouti jim podpory v jasném a pokrokovém politickém programu. Naše stanovisko tedy bude spíše konstruktivní než destruktivní, naši metodou bude přímá kritika a obezřetné čtení smyslu historie z brutální logiky fakt. „Integrální“ vítězství, jež jediné Evropě zajistí trvalý mír a obmezení zbrojení, splnění slavných závazků, daných našimi státníky našim malým spojencům, uplatnění národních práv a práva veřejného, osvobození poddaných národů střední a středovýchodní Evropy ze jha maďarsko-německého — to jest naše odpověď na pangermánský plán střední Evropy a Berlín-Bagdad.”

Hned v prvých číslech „Nové Evropy“ objevuje se serie pěti článků z pera prof. Masaryka o „literatuře o pangermanismu“. Úkolem těchto článků bylo, podati anglickému čtenářstvu důkaz, že „pangermánský plán“ není pouhým strašákem, který si Spojenci vymyslíli na očernění Německa nebo fantastickou utopií několika jednotlivců, nýbrž skutečným, do důsledků promyšleným záměrem, s kterým se Němci nikterak netajili, nýbrž o němž je celá obsáhlá literatura. Bylo zejména třeba ukázati, že tento plán byl

již mnoho let připravován, že byl konečným cílem celé německé politiky a že celé generace Němců i Maďarů byly v nadšení pro tento plán vychovány. To vše si v Anglii málo uvědomovali, neboť neznali dosti F. Lista, H. Moltkeho, Treitschkeho, Bernhardiho, Lagarda, Lassalla, Rewentlowa nebo Rohrbacha. Naumannova „Střední Evropa“ vyšla v anglickém překladě až roku 1917, překlad francouzského spisu „Pangermánské spiknutí odhaleno“ od André Chéradama roku 1916. Důležitost článků prof. Masaryka jest tedy nasnadě. Jakousi předmluvou k serii článků o pangermánské literatuře jest Masarykův článek v prvním čísle „New Europe“ „o pangermanismu a východní otázce“, v němž autor rozebírá hlavní cíle pangermánského hnutí a jeho historický vývoj. Nemůžeme zde podati obsah těchto článků (15.400 slov), avšak máme za to, že by i dnes zasluhovaly překladu a publikace in extenso, ježto není radno příliš rychle zapomínati těchto faktů, ukazujících tak nedávné německé záměry a německou mentalitu. Dodatkem k zmíněné serii článků jest Masarykův článek o „pangermanismu a pásmu malých národů“ ze dne 14. prosince 1916, v němž se historicky dokazuje stálý boj malých národů střední a jihovýchodní Evropy proti německému tlaku na východ: „Gravitační střed evropské historie se krok za krokem posunoval na východ. Tento historický proces možno shrnout v heslo východní otázky v 19. století. Otázka ta došla výrazu v poměru Pruska, Rakousko-Uherska a Ruska. Rusko stálo proti Turecku a požadovalo Cařihrad, čímž se změnil poměr Rakousko-Uherska a Pruska k Turecku. Tyto velmoci se staly jeho ochránci a Slované stáli v cestě Německu a jeho spojencům z centrálního pásma v jejich při-

pravované expansi k Perskému zálivu. Uvážíme-li, že válka vypukla v středním pásmu pro Srbsko, nemůže nikdo myslíci pochybovati, že zde jest gravitační střed evropské historie a evropské politiky. Toto pásmo jest středem politického neklidu. Války posledních desetiletí, ne-li století, byly v podstatě zaviněny neorganickými poměry v této části Evropy. Německý „Drang nach Osten“, německý plán Berlín-Bagdad, nutí nejen Slované, nýbrž celou Evropu jednou pro vždy rozřešiti otázku středního pásma, otázku východní.

V prvním svazku „New Europe“ nacházíme ještě dva významné články Masarykovy: „Rakousko za Františka Josefa“ a „Sub specie aeternitatis“. V článku prvním je stručné vylíčení vzniku a historického vývoje rakouského mocnářství a rakouské politiky od roku 1848. Masaryk vytýká Františku Josefovi nedostatek plánu pozitivního vůdcovství. Rakousko se vyvíjelo přes jeho pasivitu následkem vzrůstu obyvatelstva a změn hospodářských. Někdy se podařilo schopným lidem ve vládě uzákoniti rozumné a dobré zákony, avšak bezohledná administrativa zmařila jejich uskutečnění. Pro tento nedostatek pozitivní, konstruktivní vlády degenerovalo Rakousko v systém organizovaného násilí, jež umožňovalo nadvládu německé a maďarské menšiny. František Josef sám schválil mnoho politických činů brutální pomsty a zřejmé nespravedlnosti, a jest proto varovným příkladem nebezpečí monarchismu, hrubé imorality neobmezeného absolutismu, figurujícího pod moderními formami ústavními a parlamentními. František Josef nenáviděl demokracii, neboť ta znamená svobodu tisku, které netrpěl. Cílem rakousko-uherské politiky bylo zevní zdání, nikoli vnitřní, skutečná hodnota.

O Františku Josefovi, jako muži, manželu, otci a hlavě rodiny, Masaryk raději nemluví: „Ani nejsilnější věty Tacitovy nevystihly by zcela míru degenerace Habsburků.“

V článku „Sub specie aeternitatis“ analyzuje Masaryk poměr války k náboženství. Náboženský význam války je nasnadě. Od počátku dějin byl smrti přikládán etický a hlavně náboženský význam. Smrt jest problémem života a smyslu života. Válka jest pravou orgií smrti a nutí proto k náboženskému rozjímání. Nutno ovšem přiznati, že celkem jenom nepatrný zlomek času věnujeme myšlenkám filosofickým a náboženským, jsouce příliš zabráně technickými podrobnostmi války. Bojíme se vždy mluvit o smrti a válka toto stanovisko jen zdůraznila. S myšlenkou o smrti souvisí konečný problém smyslu a ceny života jedinců i společenských celků. Je možno odhalit plán v životě jednotlivce nebo společnosti a v díle dějin? Naposledy se před dvěma sty lety Leibnitz pokusil sledovati božský záměr stvoření a shledal věčný, předurčený soulad mezi vesmírem a lidstvem, podobně jako Komenský. Po Leibnitzovi se filosofové zabývali toliko studiem historických fakt, doufajíce v odhalení božského záměru ve vývoji národů a lidstva (historická filosofie). Ironií osudu se stalo, že němečtí následovníci velkého filosofa universálního souladu vzali si za úkol ospravedlniti nesoulad války. Opěvovali smrt na bojišti a hlásali prvenství německého národa a jeho práva na světovou moc. Pangermanismus je snaha po zbudování systému teleologie války a lidské smrti. Otázku, je-li, může-li býti Bůh, klade si stejně historik a filosof, badá-li o zákonném vývoji národů a lidstva. Dnes tato otázka naplňuje opět miliony po-

chybnostmi. Ptáme se po smyslu Velké Smrti. Odvracíme se s odporem od politiků, nemohoucích pochopití pravý, universální význam války, nemohoucích zachováti se podle velikosti historického okamžiku a porozumět smyslu Velkého Soudu. Všichni, jednotlivci i národové, stojíme před soudnou stolicí historie, velkého soudce.

Válka je problém náboženský: je též problémem církevním a theologickým. Podle názoru autora článku nejsou církve ve válce lépe přihotoveny vyhověti duchovním potřebám času než v míru. Theologické otázky, zda a do jaké míry křesťanství válku schvaluje, zda učení Kristovo možno smířit s válkou, zda by církve měly schvalovati vlastenectví a národnost — tyto všechny otázky málo zajímají muže v zákopecích, kteří mají pochopení pro politickou a strategickou situaci. Myslící lidé si dnes kladou otázku: Kdo je vinen tak hrozným zločinem, jakým je tato válka? Jako vždy, jest i tato válka otázkou svědomí; každá církev však stojí za svou vlastní. Polemiky mezi německými a francouzskými katolíky, mezi katolíky a protestanty nebo pravoslavnými, jsou smutnými doklady. Zaslouhují pozornosti jen potud, dokud ukazují, do jaké míry jsou církve za válku spoluodpovědné.

Církve, jako etické organizace společnosti, jsou v těsném spojení se státem: povaha tohoto spojení byla v různých dobách a na různých stupních kultury různá. Moderní demokracie stojí proti theokracii, jež není totožná s náboženstvím; avšak demokracie je teprve v počátcích. Pokud se týče Rakouska, ukazuje Masaryk na to, že se spoléhá na katolictví v duchu protireformace. Náboženské motivy působily

spolu v nepřátelství Vídně proti Srbsku, Rusku i moderní Itálii. Vatikán vidí v Rakousko-Uhersku poslední katolickou velmoc. Rakouská církevní politika nachází podporu u Němců, klerikálů i liberálů, avšak nikoli u Slovanů. V ruských oficiálních pravoslavných kruzích je sice nedůvěra ke katolickým Slovanům, neboť se soudí, že pravoslavná církev není agresivní, nýbrž je čistou naukou křesťanskou, kdežto katolicismus je politicky výbojný. Avšak idea národní jednoty a protirakouská nálada Jihoslovanů je tak silná, že náboženské rozdíly mnoho neznamenají. V Čechách je katolicismus stagnantní a bojuje s tradicemi husitskými a protiklerikalismem.

Pokud se týče Německa, pochopíme, proč protestantské Prusko podporuje Rakousko, uvědomíme-li si stanovisko Berlína k centru a německému katolictví. Centrum využívá protestantského císaře a slabosti rakouského katolicismu. Katolicismus v Rakousku je fakticky v úpadku a liší se od katolicismu v Anglii, Americe a Německu, kde bojuje s nepřáteli církevními, kulturními a politickými. — V Rusku má náboženství svůj význam. Na boj s Tureckem se hledí jako na zápas křesťanství s islamem. Avšak jako v Turecku, kde se Německo zklamalo v nadějích v hnutí panislamské, tak také v Rusku motivy národní a politické zastíňují motivy náboženské. Ani ti pravoslavní politikové, kteří se starými slavjanofily a Dostojevským sní o ruském mesiášství, nechtějí výboj na západ. Není ruské nebo slovanské období pangermanismu, není panslavismu ani slovanského nebezpečí."

Článek se končí: „Spojenci prohlásili za svůj cíl přebudování a obrózení Evropy, a jest zřejmo, že toho

nelze dosáhnouti pouhým předěláním mapy Evropy. Všechna evropská mentalita se musí změnit. Obrození musí býti morální a duchovní právě tak, jako politické. Politika sub specie aeternitatis není toliko možná, nýbrž nutná, avšak musí spočívat na čistě demokratickém základě. Jejím prvním požadavkem je pravá rovnost, uvnitř i na venek, rovnost všech občanů i všech národů."

V druhém svazku „New Europe" (18. leden až 12. duben 1917) zabývá se Masaryk časovými problémy: Nota Spojenců o osvobození Čechoslováků dala mu podnět k vysvětlení českého stanoviska k válce a statutu budoucího Československa. Ruská revoluce mu dala podnět k úvaze o vývoji Ruska od theokracie k demokracii. Kromě toho zde nalézáme zajímavou kritiku knihy pacifisty Bertranda Russella: „Zásady sociální rekonstrukce."

V článku o „Čechách a evropské krizi" ukazuje Masaryk především na to, že pangermánští politikové na Čechy nezapomínali. Od Lagarda k Winterstettenovi a Tannenbergovi, všichni žádají jejich ujařmení, neboť znají jejich význam: Bismarck hlásal, že „pán Čech bude pánem Evropy". Masaryk se pak zabývá vývojem českého státu od doby Samovy až po naše časy a končí: „Češi bojovali od počátku svého usazení v střední Evropě za své právo. Po staletí se hájili proti Německu, habsburskému Rakousku a Maďarům a od dob dualismu bojovali proti Rakousku a Uhrám, spojeným s Pruskem-Německem. Čech nebylo Rakouskem dobyt — ony se spojily s Rakouskem a Uhrami jako par inter pares; jsou podle práva právě tak a z týchž právních důvodů nezávislé jako Uhry. Toto právo bylo dynastií porušeno; unie personální byla

změněna via facti v unii reální. Avšak právo a spravedlnost trvají nedotčeny hrubým násilím nebo tak zvanou historickou nutností. Čechy bojovaly proti Rakousko-Uhersku od roku 1867 a týmž právem bojují i v této válce. Habsburkové si zadali ve svých právech k Čechám opětovnou a téměř ustavičnou zradou. Nejen Češi, nýbrž žádný národ nemůže důvěřovati Rakousku nebo přijmouti jeho politiku, neboť jest to politika jediné rodiny a toliko přívrženci středověké theokracie a absolutismu mohou dávat přednost právům jedné rodiny před právy deseti národů. Pruští Němci, Turci a královský agent Rakouska v Bulharsku přijímají Habsburky, poněvadž jdou za týmiž zastaralými dynastickými cíli; má-li však Evropa býti obrozena, musí tato nemorální a nečasová tradice býti překonána. Soudíme-li podle odpovědi Spojenců prezidentu Wilsonovi, Spojenci to chápou. Je otázka, jak tyto jejich cíle uskutečnit. Jediný způsob jest možný: vítězstvím na bojišti zajistiti vítězství pravdy a humanity. Abstraktní pravda a humanita nezvítězí, neuhájí-li jich lidé a národy."

Článek o „budoucím statutu Čech" jest krátkým encyklopedickým vyličením základních faktů o budoucím čs. státu. Je v něm odhad rozlohy a obyvatelstva, vysvětlení jména Československo, Čechoslováci, úvaha o budoucí ústavě a vládě, o hospodářské síle a finančních problémech, o problému národnostních menšin budoucího státu a o jeho mezinárodním postavení v obrozené Evropě.

Dne 22. března vyšel Masarykův článek o Rusku („Od theokracie k demokracii"). Tato úvaha jest zřejmě inspirována prvními dojmy z ruské revoluce a radostí z vítězství demokracie v Rusku a nepřed-

vidá ještě vojenské ochromení Ruska ani vítězství bolševiků.

Hned v prvních dnech po nekrvavém převratu v Rusku poslal prof. Masaryk Rodziankovi a Miljukovovi telegramy plné nadšení.

Rodziankovi: „Češi a Slováci se radují z Vaší revoluce pořádku a vítězství. Ideály našich nejlepších slovanských mužů se uskuteční, slovanská velikost zeměpisná stane se velikostí duchovní kultury. Milovali jsme vždy ruský lid a připojili jsme se k slovanským bratrům v této válce proti společnému nepříteli. Tisíce a tisíce životů, utracených brutální pomstou Rakousko-Uherska, jsou nyní mučedníky ruské svobody. Slovanské otázky jsou rozřešeny Vaším zaručením svobody a rovnosti osmině lidstva v Rusku. Vděčně uznání dumě a jejímu svědomitému presidentovi. Za Vaši i naši svobodu.”

Svému příteli Miljukovovi, s nímž jednal Masaryk i dr. Beneš na jeho zájezdu do západní Evropy, telegrafoval: „Drahý Pavle Nikolajeviči! Jménem Čs. zahraničního výboru mohu říci, že se celý náš národ připojuje k Vašemu velkému dílu pro Slovanstvo a lidstvo. Slovanské otázky jsou rozřešeny. Svobodné Rusko má plné právo osvoboditi Slovaný od německomaďarsko-tureckého jha. Připojili jsme se v této válce k slovanským bratrům. Rakousko-Uhersko se mstilo krutě, avšak naše mučednictví jest odměněno Vaší skvělou revolucí pořádku a vítězství. Spojené Polsko s volným Ruskem, spojení haličských a uherských Rusů s Ruskem, spojení Srbochorvatů se Slovinci a osvobození Čechů a Slováků bude obrozeným Ruskem uskutečněno. Nejen Slované, též románské národy — Francouzi, Italové a Rumuni — dosáhnou

uskutečnění spravedlivých národních ideálů. Volné Rusko jest největší ranou prušáctví a pangermanismu, volné Rusko znamená smrt jesuitského Rakousko-Uherska, zrádného nepřítele Slovanstva. Volné Rusko jest konsolidace Ententy. Volné Rusko s Anglií a Francií — tyto tři asijské velmoci rozřeší východní otázku a organické spojení Evropy s Asií a Afrikou. Velká západní republika (Amerika) se připojí k této světové politice, jdoucí za cílem rekonstrukce Evropy a organisace lidstva.”

Masarykova úvaha v „New Europe” jest především historickým přehledem vývoje ruského státu a jeho poměru k Evropě, jeho „poevropštění”. Rusko si počalo uvědomovat rozpor mezi moderní Evropou a starým Ruskem, jednak mezi liberalismem a demokracií, jednak mezi theokracií. Za pomoci německé filosofie vznikly školy západníků a východníků a zásady těchto dvou proti sobě stojících politických systémů byly formulovány a organisovány. Tak zvaný nihilismus — vlastně positivismus a realismus — stal se filosofií „děti”, kdežto „otcové” se přiklonili k socialismu a anarchismu. Když byla potlačena polská revoluce, organisovali nihilisté akci činů, terorismu. Car-osvoboditel Alexandr II. byl zavražděn roku 1881 a Alexandr III. zahájil bezohlednou politiku reakční, která se udržela i za Mikuláše II. Porážka ve válce s Japonskem dokázala znovu slabiny absolutismu. Obnovení terorismu se roku 1902 skončilo revolucí, která vynutila ústavu a ustavení dумы — přetvoření staré bojarské dумы v parlamentní instituci. Smutná historie tohoto parlamentu je známá: práva jí přiznaná byla potlačována a užívalo se „bílého teroru”. Revoluce dумы jest vlastně konec reakční revoluce

za Mikuláše II., reklamace a konsolidace ústavy z roku 1905 a konečné období revoluce počaté francouzskou revolucí v 18. století. Za hlavní úkoly nového režimu pokládá Masaryk reformu byrokracie a celé administrativy, zvláště po stránce hospodářské, zemědělské a vzdělávací. Rusko jest v nevýhodě svou velkou rozlohou a nedostatkem komunikací. Cařihrad jest pro ně velmi důležitý. Národnostní problémy Ruska Němci a Maďaři zveličují. Přesto, že Masaryk znovu zdůrazňuje, že válka nebyla způsobena ruským panslavismem, nýbrž německo-maďarským pangermanismem, doznává, že postavení starého Ruska v protiněmecké dohodě bylo falešné. Nové Rusko není již překážkou pravé demokracii. Demokracií proti theokracii je teď heslem Spojenců kromě boje proti plánům Berlín-Bagdad a Moskva-Cařihrad. I Amerika byla nucena vystoupit proti německé drzosti. Tato drzost, Hybris pangermanismu, bude rozdracena demokracií; proto se Německo a Rakousko-Uhersko tolik ruské revoluce obávají. Nepřátelé demokracie vědí, že ruská revoluce jest nejlepší zárukou spojeneckého vítězství.

K doplnění obrazu o „New Europe“ uvádíme z obsahu prvního a druhého svazku: O řeckých věcech píše ředitel King's College Ronald Burrows, Sir J. G. Frazer a A. W. Leeper. Seton-Watson píše o nacionalismu a internacionalismu, o pangermánském plánu, o politických silách v Rakousku, o maďarských lžích v Anglii, prezidentu Wilsonovi a o uherských Rumunech. Steed uvažuje o vztazích anglo-francouzských a o Františku Josefovi. O ruských věcech píší Amfitéatrov, Kovalevský, prof. Hearnshaw a Dineo („temné síly“ Ruska). Řada článků, jichž neuvádíme, je ovšem nepodepsaná. Věnovány jsou především

otázce Rakousko-Uherska, poměrům ruským, problému Ligy národů, německým plánům a různým problémům válečným.

Obrátíme nyní svůj zřetel k ohlasu, jaký vzbudila Nota Spojenců (12. ledna 1917) v anglické veřejnosti. Většina listů — „Times“, „Pall Mall“, „Daily Telegraph“, „Daily Chronicle“ a všechny týdeníky, s výjimkou „Nation“ — přijala notu s nadšením. Nikdo též nebral příliš vážně prohlášení v domácím českém tisku, že Čechoslováci nechťi být osvobozeni a trvají věrně při Habsburcích. Veřejnost se po prvé začala vážně o nás zajímat a mnohé listy („Birmingham Post“, „Scotsman“, „Graphic“) přinesly o nás informační články i názorné mapy pangermánského plánu a rekonstruované Evropy („Manchester Guardian“, „News of the World“). Zato proti nám vystoupili nepokrytě radikální liberálové („Nation“), jsoucí pod vlivem poslance Buxtona, a proněmečtí, leví socialisté („Herald“), pod vlivem H. N. Brailsforda. Z těchto dvou zvláště zaujatým a nám nebezpečným se ukázal liberální poslanec Noël Buxton. Narodil se roku 1869, studoval v Cambridgi a cestami na Balkáně i v Rakousku získal mnoho osobních zkušeností. Napsal mnoho spisů o Balkáně („Evropa a Turci“, „S bulharským generálním štábem“, „Válka a Balkán“) a byl též předsedou t. zv. „balkánského výboru“ (Balkan Committee). Přes to, že již před válkou proslul svými sympatiemi s Bulharskem a Rakouskem, jež si zachoval i za války, nepřestal nikdy být pokládán za znalce balkánských i rakouských věcí. Žurnalista H. N. Brailsford se narodil roku 1873, vystudoval universitu v Glasgově, kde též přednášel, byl dobrovolníkem v řecké cizinecké legii a členem Car-

negieho Mezinárodní komise na Balkáně, a napsal knihy o Macedonii a o Lize národů. Žurnalisticky působil v liberálních listech „Manchester Guardian“, „Daily News“ a „Nation“. Celkem vzato, prokázali nám ostatně oba jmenovaní dobrou službu. Jednak bojovali proti nám nepokrytě, nikoli za kulisami jako mnozí jiní angličtí političtí přátelé Rakouska a Maďarů, jednak nám dali svým vystoupením příležitost vyvrátiti všechny prorakouské argumenty. Veřejnou diskusí se zájem o problém Rakouska jen zvýšil, a naše přesvědčivé argumenty jistě nezůstaly bez vlivu a bez prospěchu pro naši akci.

Hned po uveřejnění Noty Spojenců poslal Buxton týdeníkům dopis, který byl uveřejněn 20. ledna 1917 v „Nationu“ a v „New Statesmanu“. Pan Buxton píše jako „přivrženec energického vedení války a zásady národnosti“. Překvapuje ho, že se mluví nejen o osvobození Čech, jež samo o sobě by bylo odvážné, ale též Slováků. To znamená rozdělení Rakouska jako vojenské moci. Uznává sice, že si Češi a ostatní rakouští Slované přejí emancipace a že by jejich osvobození oslabilo vojenskou sílu, kterou (v této válce) Německo disponuje. Namítá však, že návrh je „novinkou“, že národnostní aspirace možno upokojit autonomií (home rule), že snaha po úplné samostatnosti není mezi rakouskými Slovany všeobecná, neboť mezi nimi jsou i protiruské strany, věrné Habsburkům, že by se rozbitím Rakouska, zatím co poddané národy Ruska by zůstaly neosvobozeny, porušila evropská rovnováha, že touto politikou by se válka prodloužila do nekonečna a vyžadovala by další ztráty snad půl milionu britských životů, nehledě k nebezpečím finančním, hospodářským, průmyslovým a vojenským.

Naproti tomu vítá orgán socialistické inteligence „New Statesman“ Notu Spojenců jako „přímé a úplné prohlášení cílů Spojenců“. O dopise Buxtonově píše: „Podívaná na Mr. Buxtona jako obhájce německomaďarské nadvlády nad poddanými národy Rakouska je tak podivuhodná, že nám, jak doufáme, odpustí, budeme-li na rozpacích, zda máme brát vážně jeho pochyby o upřímnosti české snahy po samostatnosti. Máme podezření, že jsou inspirovány spíše jeho osobními dojmy na místě než obavou před prodlužováním války. Souhlasíme s ním, že naše vlast není povolána obětovati půl milionu lidských životů pro samostatnost Čechů nebo jiných národů ve východní nebo středo-východní Evropě. Jaký má však Mr. Buxton důvod k těmto obavám? Tvrdíme, že žádný. Argument Mr. Buxtona je tak příznačný pro smýšlení, které se v jistých kruzích pokládá za střízlivé uvažování, že zasluhuje rozboru. Zakládá se vlastně jen na neurčitých pochybách, neodůvodněných ani vojenskými znalostmi ani vážným pokusem o rozumné vyřešení válečných problémů. Předpokládáme-li, že válka má pokračovati, dokud ostatní cíle Spojenců — proti nimž Mr. Buxton nic nenamítá — se neuskuteční, nenahlížíme, proč by osvobození Čechů vyžadovalo prodloužení války o jediný den nebo proč by mělo státi o jediný britský život více . . . Mr. Buxton sám předpokládá, že je možno Německo porazit, neboť jinak by nebyl přivrženec energického vedení války. Věří snad on nebo kdokoli jiný, že, až Německo bude poraženo do té míry, že odstoupí Alsasko-Lotrinsko Francii, bude o hodinu déle bojovati, aby zachránilo Čechy pro Rakousko? Tomu nelze věřiti. Mr. Buxton se též domnívá, že rozbitím Rakouska bude porušena evropská

rovnováha. Vrchu naopak nabývá mínění, že jen tím způsobem možno obnovit jakékoli zdání takové rovnováhy."

Proti tomuto názoru se postavil Humphrey Jones v „New Statesman” dne 27. ledna. Myslí, že rovnováha by byla porušena zřízením malých, slabých slovanských států, které by gravitovaly k Rusku, a navrhuje, aby Rakousko bylo přetvořeno ve federaci, čímž by se též zkrátila válka. Federaci si představuje tak, že by se pod Habsburky sdružilo pět států: Rakousko, Uhry, Čechy, Sedmihradsko a Jugoslavia po odloučení Haliče a území italského. Tato federace prý by byla dobrou bariérou i panslavismu i pangermanismu? Kdyby Vídeň a Budapešť chtěly dělat německou politiku, byly by proti nim Praha, Záhřeb a Kluž; kdyby naopak Praha se Záhřebem dělaly politiku ruskou, byly by přehlasovány Vídeň, Budapešť a Kluž. Redakce „New Statesmana” správně odmítá toto řešení jako absurdní. Na první pohled, teoreticky, vypadá pěkně, ale možno si představit jeho uskutečnění? Federace pěti vzájemně nepřátelských národností, z nichž aspoň dvě by usilovaly o sloučení se sousedními státy (Rumunskem a Srbskem), je kontradikcí. Nebezpečnější explozivní kombinace si nelze představit. Pokud víme, je cílem Spojenců právě takovéto situaci zabránit.

Téhož dne se objevil v „Nation” delší článek, napsaný „The Tchecho-slovaks”, bez podpisu, psaný buď redaktorem Massinghamem neb Noëlem Buxtonem. Článek jest apologií Rakouska a obsahuje všechny argumenty, jež bylo snad vůbec možno proti naší věci uvést, přes to nemožno autoru nepřiznat jisté znalosti věcí rakouských. Především ukazuje na

rozdíly jazykové, historické a kulturní mezi Čechy a Slováky i mezi Slovinci, Chorvaty, Bosňáky a Srby. Dále vyslovuje pochybnost o tom, do jaké míry si Slované a Rumuni přejí samostatnosti. Ukazuje na to, že před válkou Češi, i sám Masaryk, bojovali o uznání autonomie země koruny české v rámci říše habsburské. Jestliže se za války Masaryk stal nekompromisním obhájcem požadavku samostatnosti, není důkazů, do jaké míry ho jeho krajané následovali. Rovněž tak má za to, že katoličtí Jihoslované, jsoouce kulturně vyspělejší než Srbové, zůstali by raději jako autonomní stát pod Rakouskem, než by se podrobili diktátu Bělehradu v samostatném jihoslovanském státě. Autor míní, že aspirace po samostatnosti hlásají toliko krajní radikálové, slovanští Sinn Feinisté. I sedmihradští Rumuni prý dávají přednost Uhrám před Rumunskem, kde se sedlákům daří mnohem hůře. Potom ukazuje na paralelu Čech s Irskem, zejména pokud se týče značné německé menšiny (českého Ulsteru). Také u rumunského problému prý je tatáž nesnáze, neboť v území Rumuny požadovaném je jen 40% Rumunů. Mapu Rakousko-Uherska nemožno přetvořit, aniž se vytvořila řada „Ulsterů”. Ostatně Rakousko prý není tak špatné, jak se líčí. Učinilo v poslední generaci velké pokroky, všeobecným hlasovacím právem odstraněna německá nadvláda, ač umírala těžce (?), neboť v říšské radě je 233 německých proti 259 slovanským poslancům. Čechy požívaly značné samosprávy, neměly oprávněných stížností jazykových, neboť čeština „požívala statutatu úředního jazyka jako ostatních sedm jazyků rakouských” atd. Mezi dalšími námitkami proti čs. státu uvádí: Neměl by mořského pobřeží, přístavu nebo přístupu

k moři, panslavismus by ohrožoval jeho samostatnou vůli a podle precedentu Bulharska nelze spoléhat na jeho vděčnost k Spojencům-osvoboditelům. Článek se končí poněkud paradoxně útokem na Maďary, pro něž nenalzá slova omluvy. Ač netvoří ani polovinu obyvatelů Uherska, monopolisovali Maďaři skoro všechny mandáty v parlamentě pro sebe a pomadžaršťují bezohledně násilím, úskokem, velezrádnými procesy a odpiráním základních práv menšin ve školách i v náboženství. „Dokud trvá dualismus, nelze důvěřovat ani Vídni.“ Vídeň prý sice slibuje mnoho. Ministerským předsedou je prý český šlechtic, Němec, avšak s českými sympatiemi, a zahraniční ministr (Czernin) napsal knihu proti maďarskému útisku. Ale s Maďary, přiznává znovu „Nation“, je těžká řeč a Berlín stojí za nimi. „Nation“ navrhuje uspokojit italské nároky irredentistické v Trentinu a Čechům a Jiho-slovanům poskytnout autonomie, což nazývá „řešením federalistickým“. Především však nutno vládu Maďarů obmezit na čistě maďarské území.

Buxtonovi odpověděl na jeho dopis poslanec A. F. Whyte výborným článkem v „Scotsmanu“ ze dne 27. ledna. Ukázal na to, že již Palacký varoval Rakousko, že germanisace a maďarisace budou jeho smrtí. Na důkaz toho, že si český národ opravdu přeje samostatnosti a stojí za Masarykem, uvedl, že na společné schůzi všech českých stran dne 19. listopadu 1916 (míní se tu asi ustavení Českého svazu) byla vydána proklamace, v níž se projevuje solidarita celého čs. národa v boji proti odvěkému nepříteli — Němci. Ukazuje na důležitost čs. samostatnosti pro zmaření pangermánského plánu, dále na to, že český boj o samostatnost není ničím novým, nýbrž výsled-

kem českého obrození národnostního a sociálního s počátku 19. století. Pokud byla naděje, že dosáhnou určitého stupně svobody uvnitř Rakouska, aneb spíše pokud zde nebyla možnost svobody dosáhnouti svržením Habsburků, nýbrž naopak bylo právem lze očekávat pomoci spíše od nich než od Ruska, doufali Češi v možnost liberálního Rakouska. Tato naděje zmírala dlouho, ale události z roku 1908/9 a zavraždění následníka trůnu učinily jí navždy konec. Habsburkové měli více než dosti příležitosti získat si důvěru Slovanů. Jejich politika k Slovanům však přispěla nemálo ke vzplanutí války a válka nyní učiní konec Rakousku. Habsburkové se zbavili sami práva na věrnost Slovanů. Rakousko zemře a místo něho povstanou nové národy.

Buxton však nikterak neustal v své polemice. Poslal redakci „New Statesmana“ dopis, uveřejněný dne 3. února, v němž polemizuje ostře s vývody tohoto časopisu. Za hlavní pokládá dvě otázky: je-li osvobození Čechoslováků žádoucí a je-li možné. Popírá znovu, že by v Čechách chtěli všichni samostatnost: 30% obyvatel jsou Němci, kteří jistě jsou proti ní; Palacký prý po celý život byl pro federalismus; největší přátelé Čechů se přimlouvali nejvíc za autonomii, rovněž tak autority jako Chéradame a Sir Charles Eliot byli proti jejich odpoutání od Rakouska; Polákům se dařilo v Rakousku lépe než v Rusku a v Německu. Nemyslí, že by rozbitím Rakouska evropská rovnováha získala, neboť kdo ručí za to, že nynější seskupení velmocí potrvá. Dojde-li pak k mezinárodní organizaci k zamezení válek, k čemu se starat o lepší rovnováhu? Pokud se týče možného rozbití Rakouska, tvrdí, že by nelitoval obětí, jevil-li by se cíl vskutku žádoucím.

Rozdíl mezi sebou a redakcí vidí toliko v rozsahu nutných obětí. Tvrzení, že se Německo vzdá Čech, bude-li jednou „poraženo“, pokládá za nepřesné, neboť Německo může být poraženo do té míry, aby se vzdalo Alsaska, ale nikoliv Čech. Redakce „New Statesmana“ však s tímto názorem nesouhlasí a nazývá tvrzení o potřebě další oběti půl milionu britských životů za odvážný a nedoložený odhad, jímž se působí na veřejné mínění. „New Statesman“ má za to, že nedojde k odstupňované německé porážce, nýbrž že konec bude katastrofálnější, než si Buxton myslí. Jak víme, ukázal se správným názor redakce, nikoliv názor Buxtonův.

Hned za dopisem Buxtona jest uveřejněn dopis prof. Masaryka (uveřejněný zároveň v „Nation“), jenž rovněž s názory Buxtonovými polemizuje a je vyvrací. Masaryk tvrdí, že cílem Spojenců nebyly toliko „restituce, reparace a záruky“, nýbrž též práva malých národů a zničení pruského militarismu. Zásady tyto jsou v Notě Spojenců jenom konkrétně rozvedeny. Pochybuje, že by anglická veřejnost byla nic dříve neslyšela o otázce českého osvobození: Češi podnikli dvě revoluce (1618 a 1848) a od roku 1848 bojovali za samostatnost. Spojení Čechů se Slováky není snem několika znalců. U obou politické strany o toto sloučení pracují a od počátku války české i slovenské kolonie v cizině, čítající asi milion, prohlašují je za svůj program. Naproti tvrzení Buxtona, že snaha po samostatnosti není u Slovanů všeobecná, uvádí, že snahu tu mají nejen Češi, nýbrž i Poláci, Jihoslované a Rusíni. Pokud se týče námítky, že osvobození Českoslováků znamená prodloužení války, praví Masaryk: Uznává-li Mr. Buxton (nepraví to výslovně), že nutno

osvoboditi Italy, Poláky a Jihoslovany, není pravda, že by osvobození Čech znamenalo další oběti, neboť by to tak jako tak znamenalo rozbití Rakouska. Rakousko je živým důkazem, že autonomie národům nestačí. Čechy žádají nejen práva národnostního, nýbrž i státní samostatnosti, k níž mají právo zrovna tak jako Uhry. Pokud se týče evropské rovnováhy, Evropa nepotřebuje rovnováhy, nýbrž rekonstrukce na základě rovnosti a spravedlnosti. Právě ta t. zv. evropská rovnováha zavinila válku. Otázka, má-li být Rakousko rozděleno, rovná se vlastně otázce, zdali habsburská dynastie má pro Evropu a lidstvo větší cenu než devět národů a zdali Evropa a lidstvo bude nadále trpěti imperialistický despotismus, který reakční politikové obklopili posvátným rouchem historických božských práv a legitimismu.

Další odpověď Buxtonovi, podepsaná Formanem, byla uveřejněna v „New Statesmanu“ dne 10. února. Vyvrací především námitku, že v Čechách touha po samostatnosti není všeobecná. Touha ta je výsledkem dlouhých bojů proti Rakousku a nebyla dosud nepokrytě projevena toliko pro rakouský terorismus. Právě tento terorismus však dokazuje, že tato touha žije. Pokud se týče Němců v Čechách, nelze přece tvrdit, že je správnější, aby 30% Němců vládlo 70% Čechů, nežli naopak. Odporovalo by to anglickým zásadám parlamentní většiny a demokracie. Není správné tvrdit, že Palacký si vždy přál samostatnosti Čech uvnitř Rakouska, neboť ke konci svého života (po zavedení dualismu) této víry zanechal a prohlásil, že „jsme byli před Rakouskem a budeme i po něm“. Věřili-li Buxton, že dojde k nové mezinárodní organizaci, která by učinila evropskou rovnováhu zbyteč-

nou, není si možno takovou ideální mírovou organizací představit, dokud v Rakousko-Uhersku vládne německo-maďarské násilí. Souhlasí-li Buxton s odloučením polských, rumunských a italských území od Rakouska, což samo by znamenalo rozpad Rakouska, proč by měli Češi a Jihoslované zůstatí pod německou nadvládou? Zachování Rakouska ve statu quo ante znamenalo by pak uskutečnění pangermánského plánu, neboť Rakousko bylo válkou Německem podmaněno.

Téhož dne se ohradil Forman v časopise „Nation” proti článku tohoto listu o „Čechoslovácích”. Odmítá tvrzení, že Slováci jsou zvláštní národ, ukazuje na malé rozdíly jazykové a dovozuje, že Slováci si následkem neslýchaného maďarského útisku přejí jednomyslně spojení s Čechy v samostatný stát. Námitku, že Češi před válkou bojovali o pouhou autonomii, vyvrací podobně jako poslanec Whyte odkazem na to, že válkou Češi arci ztratili poslední naděje v polepšení Rakouska. Český národ nesmí svobodně svou vůli projevit, avšak neprojevuje se jasně rakouskými persekucemi a vzdáváním se českých pluků na frontě? Ukazuje na některá fakta o českém školství na důkaz toho, že Rakousko nás již před válkou zkracovalo. Německá hegemonie není mrtva, nýbrž naopak byla válkou posílena. Analogie s Irskem není správná, neboť nelze Irsko s Čechami srovnávat geograficky, etnograficky ani politicky, jako nelze srovnávat Anglii, zemí konstitucionalismu a svobody, s reakčním Rakouskem.

V témže čísle vyvrací též dr. Osuský námitku, že Slováci nejsou s Čechy jeden národ odkazem na články v „Ludových Novinách” a proklamaci z roku 1848. Na důkaz protičeského smýšlení Clam-Martinicova

i protirakouského chování českého národa upozorňuje na Clam-Martinicovu resoluci ve volebním výboru konservativního velkostatku z 8. prosince 1916.

„Nation” se pokusila vyvrátit některé vývody Formanovy. Na důkaz jazykových rozdílů mezi Čechy a Slováky dovolává se Seton-Watsona. Nespokojenost obyvatelstva prý neznámá ještě touhu po samostatnosti. Je sice pravda, že Slované nejsou plně zastoupení na říšské radě, ale kdyby byli jednotni, mohli by v říšské radě míti většinu. Naproti tomu ukazuje Forman v témže časopise ze 17. února na to, že jazyková otázka v moderní době mezi Čechy a Slováky pozbyla významu a nebude též v novém státě působit obtíže. Nespokojenost v Čechách znamená vskutku touhu po samostatnosti, neboť Čechoslováci jsou si vědomi všech nebezpečí pangermanismu, k němuž tato válka směřuje. Německo nikdy nedovolí, aby v Rakousku vládli Slované. Otázka německé nadvlády není jen otázkou zastoupení v parlamentě, kde Němci mají o 70 poslanců více, než jim patří, nýbrž i otázkou kontroly zahraniční politiky a armády, která je v rukou Němců, a otázkou systému „Divide et impera”, který vyjadřuje rakouskou nespravedlnost a zpátečnictví.

V „New Statesmanu” ze 17. února Buxton sice praví, že pangermánskému tlaku na východ nezabrání ani tak samostatné Československo, jako samostatné Srbsko a neutralisace Bosporu, avšak doznává, že je nutno zajistit Evropu proti nebezpečí nových válek a odstraniti německo-maďarskou tyranii. Rozchází se s Čechy jen ve způsobu řešení, neboť za ideální pokládá jediné řešení federací, ať na Balkáně, nebo v Rakousko-Uhersku, nebo v Anglii.

Rázu poněkud pikantního je dopis Roberta Roye v témže čísle „New Statesmana“. Pisatel zde totiž upozorňuje na knihu vydanou bratrem Noëla Buxtona, Rodenem Buxtonem: „Towards a Lasting Settlement“. V této knize je jasně probrán problém národností a uznávána je kulturní vyspělost Poláků a Čechů, která je opravňuje žádati samostatnosti. Roden Buxton správně ukazuje na rozdíl národnostních problémů Rakouska a Turecka a jiných národů. Ani Německo a Rusko nelze k nim přirovnávat, neboť v nich jiné národnosti jsou toliko menšinou a národy vládnoucí jsou ve většině a mají vlastní národní charakter. Naproti tomu ani Rakousko ani Turecko nelze nazvat národními státy, nýbrž státy vzniklými podmaněním a sloučením různých národů. „U nás je zvláštní matení pojmů o významu války. Ač jsme vstoupili do války na ochranu malých národů, jest u nás fakticky silné hnutí prorakouské a proturecké, jak je vidět i z potlačování zpráv o ukrutnostech rakouských v Srbsku a tureckých v Armenii.“ Robert Roy doporučuje bratrskou diskusi o těchto problémech mezi oběma Buxtony.

Nadarmo se ohraňuje Roden Buxton dne 24. února, že na jiném místě své knihy uznává i on, že mnohé nesnáze národností lze lépe rozřešiti autonomií než úplnou samostatností. Hned po této větě totiž v své knize praví, že velký útisk vzbuzuje i radikální reakci, a že se tedy nelze diviti balkánským národům, žádají-li samostatnosti a nechtějí-li projíti vývojovým stupněm, který až dosud zdál se nezbytným v politickém vývoji.

Proti teorii Noëla Buxtona o federalisaci Rakouska postavil se v témž čísle „New Statesmana“ prof. Ma-

saryk. Cituje z Buxtonovy knihy o „Válce a Balkánu“ z roku 1915, v níž je výslovně řečeno, že „rakousko-uherská říše, jak ji známe, musí zaniknouti, mají-li příčiny války být definitivně odstraněny“, předpokládá, že rakouská federace má vzniknout až po rozdělení Rakouska a upozorňuje tedy Buxtona, že dynastie, Němci a Maďaři dobrovolně k tomu nikdy nepřistoupí, neboť se až dosud právě proti takové federaci národů bránili. Zůstane-li však Rakousko-Uhersko s německomaďarskou nadvládou, bude Srbsko slabou baštou proti pangermanismu, jak jsme viděli za války, a též internacionalisace tureckých úžin by málo pomohla, kdyby německý vliv v Turecku potrvál.

Jménem Jihoslovanů se ohradil proti Buxtonovým útokům Pavel Ostovič v „Nation“ z 24. února. Ukazuje na jednotu a solidaritu jihoslovanského národa a rakouské persekuce a zdůrazňuje, že zůstal-li by jihoslovanský národ rozdělen na dvě části — Srbsko a autonomní Ilyrii pod Rakouskem — stala by se Ilyrie politickým a hospodářským tlakem Němců jejich nástrojem, nikoli baštou proti nim.

Polemika s Buxtonem byla na čas dokončena dvěma dopisy v „New Statesmanu“ z 3. března 1917. Pan Buxton, jak z prvního dopisu je zřejmo, nedovedl vyvrátiti logické důvody prof. Masaryka a přestal tedy na pouhém opakování dřívějších svých tvrzení: že sice chce, aby Rakousko přestalo trvat v své autokratické formě, ale že to neznamená rozbití Rakouska; že jedině Srbsko je v cestě pangermánského tlaku na východ; a že internacionalisace turecké úžiny zbaví imperialistické snahy motivu. V dopise druhém Robert Roy praví, že důvody Rodena Buxtona nijak neomlouvají pacifistické pokusy o zachování rakouské

integrity. Právě proto, že autonomie se v Rakousku neosvědčila, vzniklo hnutí československé a jihoslovenské. Němci a Maďaři nikdy se nevzdají své moci poskytnutím pravé samosprávy ostatním národům, nehledě k tomu, že Berlín by to nepřipustil. Federalisace je právě tak těžko dosíci jako úplné samostatnosti nebo balkánské ligy.

Zmínili jsme se již dříve o sympatiích, kterých Maďaři požívali v anglických kruzích aristokratických. Nutno sice doznat, že na venek neodvážil se žádný anglický list — kromě „Morning Postu” — hájit maďarské oligarchie a hegemonie nebo vážně tvrdit, že Maďaři sympatisují se Spojenci a přejí si odtrhnout se od centrálních velmocí. A přece je patrné z řečí Lorda Newtona a jeho přátel v horní sněmovně v roce 1919, že Maďaři v Anglii měli přátel dost. Patrné je to též ze způsobu psaní „Morning Postu”, který po celou dobu války uveřejňoval denně dlouhé dopisy od „svého budapešťského korespondenta”, v nichž se často mluvilo o nespokojenosti Maďarů s Německem, o touze Uher po sjednání separátního míru a o zrušení dohody s Německem a Rakouskem. „Morning Post” je sice žurnál ultra konservativní a je čten většinou jen drobnou šlechtou (gentry), přes to je to jeden z největších londýnských deníků a jeho vliv nelze podceňovat. Ať již vysvětlujeme jeho maďarské stanovisko zájmy kapitalistickými, obávajícími se ztrát při rozpadnutí Uher, nebo příbuzenskými vztahy redaktora Gwynna a vlivem přátel majitelky listu Lady Bathurstové, překvapuje nicméně, že mohl tak psát list, který vždy stál v nejradikálnější opozici proti Němcům a před válkou dokonce psával i proti maďarské tyranii.

Podivné stanovisko „Morning Postu” vzbudilo pozornost i za hranicemi a proti němu psal i pařížský „Journal des Débats”. V Anglii první vystoupil proti němu — s pomocí dr. Osuského — Seton-Watson v „New Europe” z 18. ledna 1917. Seton-Watson uvádí, že s počátku nepochyboval o hodnověrnosti citátů budapešťského korespondenta, ač měl vždy podezření o motivaci jeho dopisů, v nichž se maďarská propaganda nepřímou snázila vzbudit nedůvěru k Srbsku a Rumunsku. Jeho podezření se zesílilo pokusy korespondenta dokázat, že Tisza nepředstavuje Uhry, že maďarské opoziční strany přejí si liberálního míru, příznivého Dohodě, a že vážně uvažují o separátním míru. Seton-Watson srovnal tyto údaje s maďarskými žurnály a shledal, že budapešťský korespondent nejen falšoval výtahy z článků, které ve skutečnosti nikdy nevyšly, ale vymyslel si též celé parlamentní proslovy, které nikdy nebyly proneseny. Mezi falešnými citáty uvádí zejména článek „Magyarország”, podle něhož si „všechny maďarské strany přejí mír na základě odzbrojení a statu quo ante”. Nehledě k tomu, že článek takový nikdy nevyšel, je toto tvrzení zřejmě nesprávné. Nejen Tisza a národní strana práce, nýbrž ani opozice tak nesmýšlí. Na př. Apponyi, jenž před válkou byl znám jako anglofil, vyslovil se veřejně pro německou Střední Evropu, která by panovala též na Balkáně. Andrassy, vůdce konstituční strany, přimlouvá se rovněž o to, aby se ústřední velmoci nevzdávaly dobytého území. Jediný Karolyi snad je pro mír bez anexí, neboť soudí, že „Uhry musí dobývatí spíše uvnitř než na venek. Cílem jejich výboje je utvoření národního Uherska, národního maďarského státu.” Ještě horší mystifikace se dopustil „buda-

peštský korespondent" dne 22. prosince 1916, když napsal, že 13. prosince přítel Karolyiho Batthyany se v parlamentě přimlouval za návrh Lovaszyho, aby mír byl učiněn, jakmile Rumuni budou vyhnáni ze Sedmihradska. Vyzýval prý též, aby se Německo ztotožnilo s prohlášením Rakouska, že si přeje míru bez anexí, jinak prý Maďaři nebudou dále pro Německo krvácet a sjednají s nepřítelem separátní mír. Pak prý vystoupil Karolyi, jenž pronesl prudký útok na Německo. Jak však Seton-Watson dokazuje na základě maďarských novin, pravdou je, že Batthyany sice mluvil, avšak nic podobného neřekl, a Karolyi pak že se debaty vůbec nezúčastnil. Podobných příkladů uvádí Seton-Watson ještě řadu.

Redaktor „Morning Postu“ nemohl nijak toto vážné obvinění z klamání veřejnosti vyvrátit. Marně se vymlouval, že snad censura zmíněné řeči konfiskovala nebo že se citované články snad objevily v jiných vydáních listu. Seton-Watson správně namítl, že v parlamentě pronesené řeči nelze konfiskovat a že maďarské listy vycházejí jen v jednom vydání. Redaktor Gwynne se ovšem nemohl vykázat citovanými žurnály v originálu, neboť neexistovaly.

Další zajímavá okolnost vyšla najevo později. S počátku se totiž domníval Seton-Watson, že dopisy buď skutečně pocházejí z Budapešti a procházejí censurou s vědomím rakouské vlády, anebo že jsou psány některým maďarským agentem v neutrální zemi. Později se ukázalo, že jsou psány v samé redakci „Morning Postu“ a autorem jejich že je maďarský žid Josef Szebenyi. V anglickém parlamentu podal dne 27. února v této věci interpelaci poslanec Dillon, jenž se tázal, zda vláda hodlá zakročit proti těm, kdož jsou

za falešné zprávy v „Morning Postu“ odpovědni, a poslanec Whyte, jenž přímo označil Szebenyiho původcem článků. Nechceme snad vinit anglickou vládu z politické zaujatosti, a proto vysvětlujeme toliko anglickými zásadami volnosti tisku a zřetelem na velký politický žurnál odmítavou odpověď anglické vlády. Jediným výsledkem interpelace bylo internování Szebenyiho, jímž však další maďarská propaganda v „Morning Postu“ nijak neutrpěla. Szebenyimu bylo totiž dovoleno, aby ho v internačním táboře občas navštěvoval zástupce „Morning Postu“, a dopisy „budapeštského korespondenta“ vycházely vesele dál. Nepotřebujeme ovšem dokazovat, jak vážně si svou nenapravitelností tento list u svého čtenářstva uškodil, neboť věrohodnost jeho zpráv o Maďarsku byla podlomena a diskreditována.

Svrchu uvedeným psaním „Morning Postu“ a maďarskou propagandou vůbec zabýval se podrobně F. Gribble v březnovém čísle „Nineteenth Century“. V témže čísle měl též Forman článek o „osvobození Čechoslováků“, a Lady (Walburga) Pagetová o „osudu Rakouska“.

Gribblův článek, ač poněkud obsírný (7000 slov), líčí jasně a přesně pravou podstatu maďarské otázky pod nadpisem „České nároky a maďarské intriky“. Autor konstatuje především, že v Anglii dosud mají vrch dva falešné názory: 1. Poněvadž se mluví o Maďarech někdy jako o Uhrech, myslelo se, že celé Uhry jsou obydleny jen Maďary; 2. Věří se, že Maďaři jsou přátelé konstituční svobody, poněvadž se postavili v roce 1849 Rakousku na odpor. Rovněž tak falešný je názor o rytířské povaze Maďarů, a o tom, že do války byli zataženi proti své vůli. Gribble potom do-

kazuje obšírně: 1. že Maďaři vědomě jsou za válku spoluodpovědny, neboť Tisza byl autorem srbského ultimata a Maďaři se ztotožňovali s pruskými plány pangermánského, protislovanského výboje na Balkáně a blízkém východě; 2. že Maďaři nikterak nejsou Anglii přátelští, jak je patrné z citátů maďarských listů, které uvádí a v nichž se Anglii přičítá odpovědnost za válku a útočí se sprostými nadávkami na Greye a Kitchinera; 3. že se Maďaři, podle zprávy prof. Reisse, chovali v Srbsku barbarsky; 4. že Maďaři jsou v Uhrách menšinou; 5. že připouštějí konstituční svobodu, ale jen pro sebe, ne pro ostatní národnosti. Gribble rozbírá pak podrobně maďarskou otázku. Ukazuje zejména, že otázka Sedmihradská není jediný národnostní problém Uher, neboť tento problém je komplikován též problémem Srbochorvatů a Slováků. Líčí podrobně zejména utrpení Slováků pod maďarským jhem, stanovisko rakousko-uherských Slovanů k válce a jejich chování za války. Dokazuje, proč řešení federační, jehož se Slované po 70 let marně domáhali, je nemožné a proč je nutno rozbití habsburské říše, byť i se zdálo drastickým. Pojetí různých národnostních menšin do nových států (na př. Němců v Čechách) pokládá za nezbytné a nevidí v něm nebezpečí, pokud Německo zůstane oslabeno.

Článek Formanův líčí, proč je nutno osvobodit Čechoslováky: Aby byl překažen pangermánský plán, jenž se stává již skutečností. Osvobozením Slovanů, Rumunů a Italů z habsburského jha zbaveno bude Německo možnosti využívat těchto 29 milionů (správně by mělo být 32 milionů) k svým vojenským účelům. Rakousko nemůže učinit separátní mír bez

svolení Němců a Maďarů, kteří k němu nepřistoupí, neodhodlá-li se Dohoda obětovat aspoň zájmy Itálie, Srbska a Rumunska. Zachování Rakousko-Uherska v statu quo ante znamenalo by ovšem vítězství Německa, uskutečnění pangermánské Střední Evropy. Forman líčí historický vývoj českého národa, chování Čechoslováků za války, persekuce a naše sympatie a skutky pro Spojence, a končí prohlášením, že se Čechoslováci nespokojí nikdy pokořením se pruskému ideálu militarismu a zneužívání vědy a kultury.

Článek Lady Pagetové ukazuje na příčiny, proč Angličané mají Rakušany v oblibě, a projevuje sice určité znalosti o Vídni, avšak též nezalost národnostních problémů Rakouska. Přiznává, že zvítězí-li Německo, stane se Rakousko jeho podnoží, a podlehl-li, že Rakousko ztratí mnohá území, avšak chtěla by z něho učiniti středisko jižního Německa proti Prusku a navrhuje, aby za ztráty jinde odměněno bylo přivtělením pruského Slezska!

Při uvažování o významu boje, který nám bylo vésti o přesvědčení veřejného mínění, a o významu naší propagandy, třeba mít na paměti, že mírové intriky ústředních velmocí neděly se jen za kulisy, nýbrž i nepokrytě ve formě různých mírových nabídek, kterými Německo i Rakousko chtěly posílit svou morální posici a demoralisovat veřejné mínění Spojenců. Nabídky tyto jsou s dostatek známy a nepotřebujeme je tedy podrobně popisovat. Tato mírová ofensiva se počala již v prosinci 1916, kdy Bethmann-Hollweg navrhl, aby se válčící státy sešly k diskusi o míru ve společné konferenci. Neupřímnost tohoto návrhu byla patrna. Nebezpečnější již byly návrhy pozdější, jež měly konkrétnější formou vzbou-

dití zdání, že jsou to Spojenci, kteří prodlužují válku, zatím co se mírumilovné Německo s Rakouskem marně snaží o dosažení rozumné dohody. Ústřední velmoci při tom ovšem nic neriskovaly, neboť až do samého konce války jejich území zůstalo nedotčeno. Přijetí jejich nabídek by bylo znamenalo uznání německého vítězství. Naproti tomu jejich zamítnutí posilovalo pacifistické kruhy ve spojeneckých zemích a zeslabovalo odhodlání a vůli Spojenců vésti válku až do úplného vítězství. Jest sice pravda, že Spojenci, zejména Anglie, netrpěli tolik hladem nebo nedostatkem ke konci války, jako ústřední velmoci, přes to znamenala i u nich válka ohromné oběti na životech a statcích, jež způsobovaly stále stoupající nervové napětí mas a vojska, a je otázka, jak dlouho by byl lid ještě toho napětí snášel, kdyby se byla válka koncem roku 1918 neskončila. Pro nás tajilo se nebezpečí zejména v tom, že by se byli Spojenci spokojili obnovením Rakouska v statu quo ante. Bylo těžko je přesvědčiti, že zachováním Rakouska uskutečnil by se pangermánský plán, neboť válkou se Rakousko stalo německou kolonií, a že by Slované po zhroucení Ruska zůstali zcela Němcům na pospas ať v Rakousku, nebo malém Polsku, nebo v zpusťšeném Srbsku. O Rakousku vzniklo ve spojeneckých zemích mnoho nových ilusí: v císaři Karlovi, jenž za válku nenesl odpovědnost, spatřován panovník, který si upřímně přeje míru, a který je nakloněn demokratickým myšlenkám a hodlá být k svým národům spravedlivým; Czernin byl, pod dojmem stálých pokryteckých projevů mírových, považován za jeho hlavního pomocníka, za přítele Slovanů a pacifistu. S počátku byl nejvážnější překážkou sjednání kompromisního míru

nárok Francie na Alsasko-Lotrinsko a italský požadavek Terstu a Dalmácie. Později k tomu přistoupila i akce rakouských Slovanů, zejména Čechoslováků, jichž statečnému odporu proti Rakousku v Čechách i na frontách spojeneckých nebylo lze déle odpirati uznání.

První mírovou nabídku Německa ovšem nikdo u Spojenců nepojímal vážně. Zajímavé při tom je, že několik významných listů v Anglii, mezi nimiž uvádíme zvláště „Observer“, „Evening Standard“, „Times“ a „Pall Mall“, zdůraznilo již tehdy — tedy před Notou Spojenců — význam české otázky. V úvodníku ze dne 23. prosince 1916, nadepsaném „Spojenci a Rakousko“, píše „Times“ o tom, jak Německo hodlá zesílit svůj vliv v Rakousku oddělením „autonomní“ Haliče, a dodává: „Důležitá a naléhavá je otázka, zda se Spojenci nechají předejít, jak to učinilo Rusko, utvořením polského „království“... Potlačení národové habsburské monarchie — Poláci, češi, Jihoslované, Italové a Rumuni — vzhlíží k Spojencům, očekávajíce od nich slib nebo ujištění eventuelního osvobození. Všichni z nich dokázali v mezích možnosti své sympatie se Spojenci dobrovolným vzdáváním se, kdykoli se naskytla příležitost, často plná nebezpečí. Mnoho jich od té doby bojovalo a hrdinně zemřelo na naší straně... Avšak čas kvapí. Odklad může znamenat promeškání cenné příležitosti.“ „Pall Mall Gazette“ napsala 28. prosince: „Bylo by velmi krátkozrakou politikou, kdyby se Spojenci dali svěst ke kompromisu s některým podřadným členem ústřední aliance. Podobný kompromis, třeba by ulehčil válečné břímě, byl by těžce vykoupěn politickými důsledky. Nesmíme zapomínati, že Rakousko,

Bulharsko a Turecko jsou pod německou kontrolou a že jich Němci opět využijí, jakmile se naskytne příležitost. . . Tyto žalární státy musí být rozbity a uvězněné národy osvobozeny a organizovány na novém základě. Rakouská a turecká říše musí být rozčleněna, aby jejich vojenské síly nebyly již nikdy na pospas Postupimi. Každý nedostatek v úplnosti mírového vyrovnání bude vyžadovat desateronásobné oběti na životech a statcích." Podobně píše též 29. prosince pod nadpisem „Rakousko musí být rozbito“.

Jak jsme již ukázali, Nota Spojenců způsobila v jistých kruzích reakci proti nám. Zdálo by se, že ruskou revolucí padla námitka, že se našim osvobozením posílí panslavismus. Avšak i z osvobozeného Ruska měli, zdá se, v Anglii strach. Miljukov, jenž první ze spojeneckých státníků jasně prohlásil program rozdělení Rakouska a žádal též tureckých úžin, byl prohlášen za imperialistu, kdežto za vzor demokrata stavěn byl Kerenský. Zároveň se počaly objevovat čím dále tím častěji naděje v „nové Rakousko“ a bylo dovozováno, někdy velmi nelogicky, že nový císař znamená novou politiku, jež může uspíšiti mír.

Zvláště důsledně v tomto smyslu psal Asquithův orgán „Westminster Gazette“. V úvodním článku ze dne 16. dubna 1917, nadepsaném „Rakousko na rozcestí“, vyslovuje mínění umírněných liberálů, že náhlé kabinetní změny v Rakousku jistě znamenají přípravu k úplné přeměně státní soustavy. Zavraždění Stürgkha a smrt Františka Josefa znamenaly konec jedné éry rakouské politiky. „S novým císařem musí přijít nové Rakousko“. Zdůrazňuje význam jmenování Clam-Martince a uvažuje pak o možnosti svolání parlamentu. Parlamentní vláda v Rakousku nedosáhne

úspěchu, nebudou-li národnosti uspokojeny neb potlačeny. V onom případě nutno Rakousko federalisovat a „Westminster Gazette“ v toto řešení skládá velké naděje. Jinak zase uznává, že Němci jsou proti němu a žádají naopak zesílení své posice odloučením Haliče, prohlášením úřední němčiny a krajským rozdělením Čech. Clam-Martinc prý se bude snažiti najíti kompromis odložením řešení těchto otázek. Všechny národy znovu osvědčily svou loyaltitu k Habsburkům, což ovšem neznámá, že se podvolí německé nadvládě. „Znamenalo by prohlásiti úpadek habsburské vlády, kdyby se tvrdilo, že Rakousko není schopno reformy. Takové chyby byl by se nedopustil ani František Josef; uvidíme, dovede-li se jí uvarovati jeho nástupce.“

Dne 21. dubna 1917 jde „Westminster Gazette“ ještě dále ve svých předpokladech a tvrdí, že ani „dynastie ani lid, kromě několika německých fanatiků, netouží po tom, aby hrály roli jim přiřčenou“. Jsou prý si vědomi, že by jejich vítězství znamenalo vítězství Německa, nikoliv Rakouska nebo Uherska. Radí Spojencům, aby pečlivě sledovali události v habsburské říši, neboť „rozumný postup“ vůči Rakousku může nabýti velké důležitosti. „Pochybovali jsme vždy o moudrosti tvrzení, že vítězství Spojenců znamená zničení Rakouska a pochybujeme o ní teď ještě více.“

Prof. Masaryk byl proto nucen dokazovati znovu (v „New Europe“ z 3. května), že pangermanismus v Rakousku nehlásalo jen několik fanatiků, nýbrž všichni Němci, že rakouští Němci od počátku se ztožňovali s Pruskem a jsou spoludopovědní za válku, právě tak jako Maďaři. Nové metody nového císaře neznámají novou politiku. Clam-Martinc a Czernin

byli sice snad zvoleni, aby usmířili Čechy, bez nichž Rakousko nemůže trvat, ale oni sami jsou Čechy jen podle jména. K svolání parlamentu přiměl asi strach z následování příkladu ruské revoluce. Volné, demokratické Rusko jest největším nebezpečím pro Rakousko a Německo. Podotýká též, že rakouský parlament nebude úplný, neboť řada českých a jihoslovanských vůdců je ve vězení nebo za hranicemi. Rakouské mírové nabídky obsahují přivtělení haličských Poláků k Polsku, Trentina k Itálii a snad i Bukoviny k Rumunsku, dále znovuzřízení Srbska, změní-li dynastii. To jsou však koncese jen zdánlivé. Jakou ústavu a dynastii dostane Polsko? Rakousko se rádo vzdá Trentina, jež mu působilo vždy obtíže, ale jistě si ponechá Terst. Také není řečeno, co se má stát s Bulharskem a Tureckem. Ani odstoupení Tiszy nic neznamená, neboť Maďaři jsou všichni zajedno ve své politice. Co se týče Karla, je možno, že cítí těžce závislost na Německu. Ale nepodaří se mu nikdy změnit své Němce a Maďary, ani osvobodit svoji armádu od pruské kontroly. Pracovat pro separátní mír s Rakouskem znamená žádat od něho zradu. Pracovat pro Rakousko znamená však též zradit Itálii, Srbsko, Rumunsko, Čechy a Rusko. Spojenci prohlásili za svůj cíl osvobození Čechoslováků, Jihoslovánů, Italů a Rumunů, což se nedá sloučiti se záchranou Habsburků. Bud' Habsburkové, nebo volná, demokratická Evropa. Jakékoli Rakousko-Uhersko pod Habsburky znamená německou baštu pro výboj do Asie a Afriky. Za těch okolností znamená vědomý austrofilismus politickou perversitu; nevědomý — politickou naivnost.

Proti psaní „Westminster Gazette“ ohradil se delším článkem též v „Everymanu“ dr. Osuský z 15. června.

Jest ovšem velkou otázkou, do jaké míry všechny pověsti o úmyslu Rakouska odloučiti se i skutečné pokusy v tomto směru zakládaly se na upřímné snaze Rakouska o mír a nebyly-li konec konců Němcům vhod. Německá propaganda dovedla velmi dobře zdůraznit a jiným vsugerovati důležitost ministerských krisí v Rakousku, zvláště pád Tiszův. Rewentlow se vyjádřil o císaři Karlovi, že „byl sveden špatnými rádci na scestí“. „Tägliche Rundschau“ nazvala Clam-Martinice zrádcem a „Neueste Nachrichten“ projevíly názor, že se sen o střední Evropě rozplývá. Nebylo to vše vypočítáno na důvěřivost Spojenců a na záchranu Rakouska samého? Jak správně napsala „Pall Mall“ dne 20. dubna 1917, „nelze brát německé rozhořčení doslova. Pruské naděje se nerozplynou, dokud Rakousko zůstane nedotčeno... Je možno dokonce, že Němci pokládají separátní mír Rakouska za nejvýhodnější formu vyrovnání i pro sebe. Tímto úskokem mají Spojenci býti oklamáni, aby nechali tuto říši „kanonové potravý“ nedotčenou pro příští německý pokus o světovou nadvládu. Spojenci však nebudou tak krátkozrací, aby obětovali vlastní budoucnost na zkrácení války. Nebude skutečného bezpečí v Evropě, dokud potlačené národy Rakouska nebudou úplně osvobozeny.“ Názor tento byl ostatně zcela oprávněný, neboť přes svrchu uvedené německé „protesty“ řada listů německých i rakouských („Arbeiter-Zeitung“, dr. Lederer v „Berliner Tagblattu“, G. Bernard ve „Vossische Zeitung“, „Frankfurter Zeitung“ atd.) v tu dobu (v dubnu 1917) uznávala, že nutno Slovanům učinit ústupky a dělala náladu pro „rekonstrukci“ Rakouska — ovšem v zájmu brzkého míru pro Němce výhodného.

Ne každý však chápal situaci tak správně, jako konservativní „Pall Mall“. Ironií osudu — nechceme-li hledati reálnějších pohnutek — stali se obránci habsburské dynastie, aristokratických Karlových ministrů a rakouského systému národnostní tyranie právě ty kruhy, od nichž bychom to byli nejméně očekávali: radikální liberálové a leví socialisté.

K podepření svého stanoviska protinacionalistického a pacifistického nešťítíli se bohužel ani zkručováním fakt. Uvádíme na př. orgán levých socialistů „Herald“, v němž H. N. Brailsford napsal dne 28. dubna 1917 delší článek o „rakouské záhadě“. Hned v úvodu líčí Rakousko v příznivém světle. Rakousko prý se snažilo nezůstat pozadu za Ruskem, aby se stalo domovem svým slovanským občanům, „nasáklým panslavistickou propagandou“. Rakousko prý bylo ekonomicky mnohem vyspělejší než Rusko, tolerantní k národním menšinám a uznávalo všech osm dialektů svých národností za úřední jazyk. Češi měli svou universitu, Poláci rovněž atd. Naproti tomu uvádí potlačování neruských národů v Rusku a chování Ruska k Rusínům v roce 1915. Pak se líčí různými barvami císař Karel. Hned na počátku své vlády propustil prý všechny přívržence „starého režimu“. Má slovanské sympatie, právě tak, jako zavražděný arcikníže, jenž se oženil s Češkou (!) proti vůli císaře a jehož přítel Clam-Martinič, šlechtic českého původu a tradic, se nyní stal ministerským předsedou. Czernin je znám jako přítel potlačovaných národů Uherska. Ruská revoluce pomohla prý Karlovi zmařit německé plány na odtržení Haliče a svolat parlament, v němž se Češi budou moci volně hájit. Němci již nařikají, že je konec střední Evropě a jejich nadvláde v Rakou-

sku. Bude však záležet i na Slovanech samých, dovedou-li se dohodnouti. V Rakousku ovšem je těžko vládnout: „Fanatický nacionalismus všech národností, počítaje v to nešťastné Čechy, nese právě tolik viny, jako chyby státníků. Čechy, se svými 35% Němců, představují problém podobný irskému.“ Na konec soudí Brailsford: „Rozbití Rakouska není rozřešením. Samostatný čs. stát zní pěkně ve spojenecké notě. Ale co se stane s německou menšinou a jak se bude dařit pod českou vládou Slovákům, kteří jsou zaostalá, příbuzná sice, nicméně zcela odlišná od Čechů národnost?... A jak zajistit po rozbití Rakouska novým státům přístup k moři?... Naproti tomu druhá možnost reformování Rakousko-Uherska jest nejen snazší, nýbrž zásadně daleko lepší. Doufáme, že bude upřímně provedena zásada federační, takže se dostane úplného Home Rule nejen Polákům a Jihoslovanům, nýbrž i Čechům a potlačeným národnostem Uherska. Nevíme, zda nový císař a jeho rádci jsou pro tento plán... Víme však, že se odkloňují od nejhorších vlivů Berlína, že se snaží zalíbiti se ruské demokracii. To je dobré znamení pro mír a svobodu.“

Brailsfordovi odpověděl vhodným způsobem Brož v „Heraldu“ z 5. května, poukázav zejména na omyl o „tolerantnosti“ Rakouska k poddaným národům, na nesnáze federačního projektu a na zbytečnost obavy před útlakem Němců v budoucím Československu: ostatně má býti obětováno 10 milionů Čechoslováků spíše než 3 miliony Němců? Brailsford ovšem neuznal Brožovy argumenty, odmítl věřiti exulantům, kteří prý nevyslovují vždy přání svých národů, a nazval plán rozbití Rakouska „prodlužováním války, které

může stát Evropu tolik životů, kolik je Čechů v Čechách, a natropit více zla nežli ho napravit."

Podobně jako Brailsford píše též „Nation” z 28. dubna, žádajíc „politiku k Rakousku”. Všechny projevy postupného vysílení, politické desorientace a zoufalosti došly ovšem v redakci této revue tehdy i později nadšeného uznání jako projevy nové orientace Rakouska, jež směřují výhradně k uplatnění míru, demokracie a spravedlnosti. Již tehdy, to jest koncem dubna, vykládá rakouskou politiku nejen jako následek ruské revoluce, nýbrž i jako snahu po míru stůj co stůj. Vídeň prý uvažuje o separátním míru (s Ruskem nebo Spojenci) a chce se zalíbit Rusku. Prokáže-li, že si přeje demokracie, že chce uspokojiti své Slované, že se chce odpoutat od Berlína a že nechce anexi, pak prý je cesta k míru snadná. Stejně jako „Herald” je i „Nation” optimistická co do upřímnosti snah císaře Karla a důkaz vidí v rozhorčení Němců nad jeho politikou. Karel prý propustil lidi „starého režimu”, plán autonomie Haliče a Jihoslovanů padl a parlament bude svolán. — „Nation” pochybuje, že by Rusko zradilo Spojence a učinilo zvláštní mír s Rakouskem, ale hned v zápětí se kochá nadějí, že Rakousko zradí Německo a učiní zvláštní mír se všemi Spojenci. Spojenecká nota by prý tomu nevadila, neboť v ní není řečeno, jakým způsobem mají býti Slované osvobozeni ze jha Němců a Maďarů, zda rozbitím či jen přetvořením Rakouska. Následují známé argumenty o výhodnosti řešení druhého, spojeného s liberalismem. Hnutí v tomto směru se prý jeví nejen v Rakousku, nýbrž i v Uhrách v agitaci pro volební reformu. „Nation” se pak zabývá pověstmi o tajné nabídce Rakouska (jak známo

pravdivé!) na restituci Belgie a Francie s Alsaskem a žádá, aby se již jednou Spojenci jasně vyslovili, že jsou ochotni spokojiti se federačním řešením národnostních problémů Rakouska.

Podobným způsobem jako v „New Europe” a ve „Weekly Despatch” obrací se Masaryk opět v „Pall Mall” z 3. května proti těmto argumentům a pověstem o nastávajícím odpoutání Rakouska od Německa. Rovněž tak ředitel King’s College Ronald Burrows prohlašuje v „Sunday Pictorial” z 6. května, že Spojenci nesmějí a nemohou učinit s Rakouskem separátní mír v zájmu trvalého míru i v zájmu své cti. Především dokazuje, že Maďaři nikdy nepřistoupí na skutečné federační řešení a že Rakousko je tak pod kontrolou Německa, že bez jeho vědomí nemůže mír učinit. Dále zdůrazňuje, že zachování Rakouska v status quo znamenalo by zradu na Itálii a Rumunsku, právě tak, jako na Českoslovácích a Jihoslovanech. I kdyby však Rakousko mohlo sjednat zvláštní mír a kdyby se vzdalo Sedmihradska a italského území a Slovanům dalo autonomii, byla by taková autonomie nicotná: Němci a Maďaři by zůstali za podpory dynastie pány situace. „Separátní mír s Rakouskem znamenal by trvalou konsolidaci německo-maďarské nadvlády. Německo se rádo spokojí dočasnou ranou své prestiže, uskuteční-li se jeho plán střední Evropy.”

Dne 14. května upozornil poslanec A. Bryce v anglickém parlamentě na pověsti o možnosti separátního míru s Rakouskem a energicky protestoval proti agitaci, která se podobnými pověstmi provádí, řka, že Rakousko nese největší odpovědnost za válku.

Bohužel, lze těžko přesvědčovat lidi zaujaté, zvláště jsou-li to Angličané, svou konservativní povahou

často nepřístupni logickým argumentům. Tak zvláště „Nation” nedala se do poslední chvíle přesvědčit a soustavně opakovala své teorie, liché kombinace a předpoklady, založené často na fantastické interpretaci událostí a smýšlení osob, jen aby doložila své prázdné chiméry. Její argumenty byly vždy stejné a nová byla toliko citovaná fakta a událost, ovšem tendenčně vykládané. Nepotřebujeme tedy její články nadále v celé šíři citovat. Tak se na př. dne 19. května znovu namáhá dokázat, že se Karel od počátku snažil zavést nový režim povoláním dvou „slovanských” ministrů, přesto, že jsme se nesčetněkrát ohradili proti tomu, aby Clam-Martinic a Czernin byli označováni Čechy. Co asi soudí „Nation” o Czerninovi dnes, kdy se nepokrytě staví na stranu německých šovinistů? Také „Westminster Gazette” šla v dřívějších šlépějích a pokládala „snahu nového císaře o brzký mír a osvobození z německého jha za upřímnou” (dne 24. května 1917). Toliko v jednom bodu dala nám částečně za pravdu, přiznávajíc, že Němci mají takovou moc nad Rakouskem, že je mají v hrsti, a že se tedy mladému císaři jeho snahy sotva podaří uskutečnit. Dokonce i dříve nám příznivý „Observer” napsal dne 10. června: „Nejsme ve všem všudy přívrženci zničení Rakouska. Teoreticky je lze výborně odůvodnit. Ale co potom?” „Observer” se obává „balkanisace” střední Evropy a přimlouvá se za utvoření habsburské federace. Také „Manchester Guardian” píše dne 18. května, že osvobození potlačených národů v Notě Spojenců bylo vykládáno u ústředních velmocí podobně jako anglickými pacifisty, to jest rozbitím Rakouska: „Je čas vysvětlit, že to není cílem Spojenců.”

Zato se jasně a přesvědčivě postavila na naši stra-

nu znovu revue „New Statesman” článkem ze dne 19. května a dokázala, že Rakousko, nebude-li rozbito, musí vždy zůstat závislé na Německu, neboť nadvláda Němců a Maďarů je základním předpokladem trvání habsburské říše a nadvláda ta může získat podporu toliko v Německu. Ani rakouští Němci, kteří vždy Němci zůstanou, ani Maďaři, přátelé Pruska a nekompromisní obhájci uherské integrity, nepřistoupí nikdy na to, aby se své nadvlády vzdali. Nepřivolí ani, aby bylo uznáno české státní právo, neboť i to by znamenalo počátek konce dualistické říše. Rumuni, Jihoslované ani jiné národnosti nemohou dostati v Rakousku rovnoprávnost, dokud jsou irredentou sousedících svobodných států. Rakousko tedy musí spoléhat na nadvládu Němců a Maďarů, chce-li zachovat svou existenci. To však znamená, že musí zůstatí jevištěm stálých vnitřních zápasů národnostních. V tomto zápase jedinou oporou bude Habsburkům vždy Německo. Kdyby tedy Spojenci z vojenských důvodů byli nuceni smířiti se s dalším trváním Rakousko-Uherska, znamenalo by to de facto vítězství Německa. Nikdo rozumný nechce ovšem odtrhnout od Rakouska národy proti jejich vůli, žádáme pro ně toliko právo sebeurčení. Prohlásí-li Dohoda právo sebeurčení všech národů a ústřední velmoci ho zamítnou, jen pak můžeme očekávati, že německá demokracie postaví se na naši stranu proti vlastní vládě.

Dříve než obrátíme svůj zřetel v příští kapitole k ohlasu, který vzbudilo neohrožené vystoupení našich poslanců na říšské radě a boj našich legií u Zborova, zaznamenáme ještě pro úplnost krátce hlavní propagační přednášky do té doby pořádané, dokud

se o nich nestala zmínka již dříve, a dále nastíníme krátce činnost tiskové kanceláře až do odjezdu Masarykova do Ruska.

V březnu 1916 mluvili o české otázce na schůzi, jíž předsedal Sir G. Mac Gill, F. P. Marchant, velký znalec naší literatury a Slovanů, a spisovatel G. K. Chesterton. F. P. Marchant se vůbec osvědčil jako velký přítel našeho národa, neboť o nás často přednášel v Anglo-ruské literární společnosti a přispíval články do jejího věstníku a řadu článků a notickek o naší věci napsal do „Asiatic Review“ zejména v srpnu 1916: „Bohemia and her cause“ a v říjnu 1918 „The Czechoslovaks in Russia“.

Dne 11. srpna 1916 konána manifestace společně s Jihoslovany v centrále londýnské YMCA. Předsedal Lord Templeton a proti Rakousku mluvili odborářský vůdce J. A. Seddon, za Jihoslovany poslanec Hinkovič a za Čechoslováky prof. Masaryk.

Dne 13. listopadu 1916 přednášel prof. Masaryk v Burlington House pro členy ligy pro práva národů (Fight for Right Movement). Vylíčil naše stanovisko k válce, naše chování za války a význam rozdělení Rakouska pro překažení pangermánského plánu. Předsedal Sir D. Mackenzie Wallace.

Dne 31. ledna 1917 přednášel na King's College Seton-Watson o Slovácích za předsednictví prof. Masaryka a s doprovodem krásných světelných obrazů. Vylíčil historický vývoj Slováků, jejich náboženské poměry, husitské tradice, lidové umění a krutý útlak maďarský.

Dne 27. března 1917 přednášel v královském koloniálním ústavě (Royal Colonial Institute) za předsednictví redaktora „Observeru“ Garvina James Baker,

žurnalista i u nás známý svými cestopisy o Čechách. Nastínil politickou důležitost Československa proti pruské hegemonii jako demokratického klínu mezi Berlínem a Vídní a předvedl řadu světelných obrazů ze svých cest po Čechách. Prof. Masaryk v doslovu pronesl několik slov o politické důležitosti budoucího Československa.

Z nejhorlivějších bojovníků proti pangermanismu byli cestovatel Sir Harry Johnston a Lord Denbigh, kteří uspořádali množství přednášek v důležitých spolecích a organizacích o nebezpečí pangermanismu a o způsobu, jímž třeba mu čeliti.

Z činnosti České tiskové kanceláře za prvních šest měsíců její činnosti (prosinec 1916 až květen 1917) uvedli jsme již korespondenci Formanovu proti Buxtonovi a jeho článek v „Nineteenth Century“. Z prvních zpráv, různými listy otištěných, uvádíme zejména komentáře o smrti Františka Josefa, o různých krizích v Rakousku a vyvrácení pověstí o českém smýšlení Clam-Martince a Czernina. Vliv Brože jako socialisty uplatnil se zejména v Hyndmanově orgánu „Justice“. Hyndman, přítel Garribaldiho, byl z prvních socialistů v Anglii, ale zachoval si svůj marxistický idealismus i své národní přesvědčení a proto se odštěpil se svými přáteli od internacionální, to jest proněmecké britské strany socialistické pro její stanovisko k válce. Jako přítel svobody všech národů stal se i přítelem naším a Masarykovým, jenž k němu choval velkou úctu a city upřímného přátelství. Uvádím název Brožových článků v „Justice“: Pangermánský plán se stanoviska socialisty (14. prosince 1916); Socialismus a mezinárodní otázky (25. ledna 1917); Terorismus v Čechách za války (8. března 1917);

Rakouští socialisté a válka (30. listopadu 1916); Německý plán k přetvoření Rakouska (22. března 1917); Vládcí Uher (19. dubna 1917). Články tyto projevují velkou politickou sčtetlost pisatele a zvláště znalost poměrů v táboře socialistickém. Jsou psány slohem jasným a velmi věcně.

Nota Spojenců umožnila tiskové kanceláři, že za zvýšeného zájmu o naši věc řada listů, zvláště venkovských, uveřejnila delší články informační o Čechoslovácích. Uvádíme zde z londýnských časopisů „Spectator” (27. ledna) a „Saturday Review” (17. února), z venkovských „Birmingham Daily Post” (19. února), „Glasgow Herald” (3. února), „Ulster Guardian” (24. února), „Birmingham Evening Despatch” (25. března), „Leeds Mercury” (17. a 20. dubna a 16. a 24. května), „Financier” (16. května).

Těžkou ránu utrpěla tisková kancelář ztrátou obou hlavních pracovníků, Brože a Formana, v květnu 1917 (já jsem tehdy pracoval jen provisorně, vyčkávaje, až budu povolán do Paříže). V dubnu se počalo již s námi vyšetřování. Policie tvrdila, že v obálce z naší kanceláře poslané Vojtovi Benešovi do Ameriky nalezen byl důvěrný oběžník anglické oficiální tiskové kanceláře. Poněvadž nikdo z nás nedovedl vysvětlit, jak se tam dostal (podobné oběžníky jsme vůbec nedostávali), byli Brož a Forman podle výmínečného zákona, jenž dával policii právo kteréhokoli nepřátelského poddaného internovat, zatčení a internování a zůstali v „kampu” až do konce války. Já jsem zatčen nebyl jen proto, že jsem v době, kdy prý zmíněný dopis byl z kanceláře odeslán, ještě v kanceláři nepracoval, a tak jsem byl nyní nucen řídit kancelář sám za pomoci jediné daktylografky. Zatčení se stalo několik

dní po odjezdu prof. Masaryka do Ruska. Všechny intervence dr. Beneše i Steeda ve prospěch mých kolegů zůstaly, bohužel, bez výsledku. Záhadná ona aféra zůstala do dneška nevysvětlena a my sami nedovedli jsme ji vysvětlit jinak, než intrikou našich rakouských nebo maďarských nepřátel, kterým se nějakým způsobem dostala do ruky obálka naší kanceláře. Ať tomu bylo již jakkoli, byla to pro akci ztráta značná právě v době, kdy jsme mohli teprve plně počít vyvíjet propagační činnost na základě zpráv z domova, kde lid počal opět volně mluvit a český tisk volně psát, kdy počala praskat pouta, která nás svírala po tři sta let.

Kapitola třetí.

Další boj proti ilusím a předsudkům o Rakousko-Uhersku. Květen až prosinec 1917.

Vývoj událostí od zahájení říšské rady jest všeobecně znám: Doma počíná národ čím dále tím jasněji projevovati svoji vůli, za hranicemi se legie proslavují hrdinnými činy (u Zborova, u Bachmače v Sibiři, na frontě francouzské a italské) a slovanské národy, i Rumuni a Italové, počínají se dorozumívati, aby zasadili poslední ránu Rakousku. Zároveň (v roce 1918) dobývá ČSNR svých velikých úspěchů diplomatických. Netřeba tedy zvláště zdůrazňovati, jaký ohlas všechny tyto zprávy vzbuzovaly i v anglickém tisku proti dřívějším poněkud jednotvárným zprávám o persekucích, o vzdávání se vojska a o české akci v cizině. Naše propaganda získávala nové a nové úspěchy a byla zároveň následkem zájmu o všechny tyto události i jednou z příčin diplomatických a morálních úspěchů, jichž jsme v té době dobyli.

Zaslouženou pozornost vzbudily zvláště dvě knihy: dr. Seton-Watsona „German, Slav and Magyar” a dr. Beneše „Bohemia's Case for independence”. Propagační brožury uvádíme na str. 209. Pokud se denního tisku týče, uvedeme několik přibližných statistických dat (odhad je minimální) o činnosti londýnské tiskové kanceláře:

	Počet článků, dopisů a dalších komentářů	Počet kratších zpráv informač- ních (vyjma duplikátů)	Počet listů, v nichž uvěřej- něny články i zprávy	Celkový počet všech článků a zpráv i s dupli- kátů
Listopad 1916 — 15. V. 1917	28	25	21	70
15. V. 1917 — 30. XI. 1917	72	44	40	196
1. XII. 1917 — 31. V. 1918	63	35	30	143
1. VI. 1918 — 15. XI. 1918	60	42	38	138
	223	146	129	547

K tomu nutno přičíst ještě zprávy i články, jež se v tisku objevovaly z jiných pramenů než z Czech Press Bureau a činnost „New Europe”, máme-li si učinit aspoň přibližnou představu o rozsahu propagandy a rostoucím zájmu o českou otázku. Citujeme-li jenom měsíční revue od května 1917 do konce roku 1918, jsou zde tři články o nás od katolického kněze Canona W. Barryho v „Nineteenth Century” (září 1917, listopad 1917, červen 1918), dva články od André Chéradama v „National Review” (leden a červenec 1918), Gribblův článek v „Nineteenth Century” (září 1917), „starý přivíženec Mazziniho” (Hyndman?) píše v červnu 1918 o „Italii a rakouských národnostech”, Politicus v srpnovém čísle (1917) „Fortnightly Review” uvažuje o osudu Rakouska, Paul Selver měl články o českém básnictví v „Quest” a „Poetry Review” a Mrs. Rosa Newmarch o české hudbě v „Musical Times”, Seton-Watson píše proti federalisaci Rakouska v „Contemporary Review” (březen 1918) a Henry W. Steed vysvětluje Angličanům, „Co je Rakousko” v „Edinburgh Review” (říjen

1917); „Fortnightly Review” přinesla článek A. H. E. Taylora o stanovisku Spojenců k Rakousku (květen 1918), a konečně mně samému se podařilo dosíci uveřejnění delšího článku o otázce čs. samostatnosti v červencovém čísle „National Review” z roku 1918 a polemiky proti Brailsfordovi v „Contemporary” (říjen 1918). Jest tedy nasnadě, že nám není možno nadále citovat všechny články ani ve výtahu a proto přestaneme jenom na nejvýznamnějších.

Metodou naší tiskové kanceláře bylo jednak zasílat delší články v jednom exempláři, psané výhradně pro ten nebo onen list, jednak vyvracet dopisy nesprávná tvrzení, jednak dávat cirkulovat kratším zprávám nebo komentářům ve více listech buď přímo nebo skrze Reutera. V praxi se osvědčilo zasílat ve vhodné chvíli článek těm časopisům, jež nám již uveřejněním článku nebo zpráv projevíly své sympatie. Delší články uveřejnily především týdeníky „Everyman” (13), „New Europe” (15), „Britannia” (62), „Justice” (38), „The World” (7), „New Witness” (3) a „Near East” (6), kromě ostatních týdeníků, které uveřejnily ojedinelé články nebo aspoň dopisy. Z denních londýnských listů uveřejňovaly naše zprávy téměř všechny, hlavně však „Times”, „Westminster Gazette”, „Pall Mall”, „Globe” a „Morning Post”. Serii mých článků (14) uveřejnil „Pall Mall”. Z venkovských listů zasluhují zmínky zvláště „Liverpool Courier”, „Leeds Mercury”, „Newcastle Chronicle”, menší měrou „Birmingham Gazette”, „Bristol Times”, „Nottingham Guardian”, „Scotsman”, „Yorkshire Observer”, „Manchester Guardian”, irský „Tuam Herald” atd. Některé články uveřejnily i anglické listy jihoafrické zásluhou obětavého našeho tamního kra-

jana V. Boučka. Serii článků (15) napsal jsem pro čelný americký list „Christian Science Monitor” a delší můj článek o čs. hnutí uveřejnila v listopadu 1918 americká revue „Atlantic Bi-monthly”. Rozumí se samo sebou, že tisková kancelář pravidelně přispívala do pařížské „Samostatnosti”. Kromě toho bylo třeba udržovati styky i s ostatními potlačenými národy, informovati stále naše anglické přátele a posílati situační zprávy centru v Paříži. Ve své činnosti jsem měl nemalý prospěch z těsné spolupráce s dcerou prof. Masaryka, Olgou, jež udržovala čilé společenské styky a znala dokonale záměry svého otce. Nemálo nám též pomáhal Robert Fitzgibbon Young, vysoký úředník ministerstva školství, jenž měl cenné styky s oficiálními kruhy, které neopomíjel podle našich zpráv správně informovati.

První sensací ještě před zahájením říšské rady bylo ovšem prohlášení českých spisovatelů, otištěné řadou listů anglických in extenso. Byly-li ještě jisté pochybnosti o postupu Českého svazu, jehož dřívějších usnesení naši nepřátelé v „Nation” dovedli vždy náležitě proti nám využití, byly tyto obavy nyní rozplášený, neboť čeští poslanci nemohli neuposlechnouti výzvy národa tak jasné a důrazné. Prohlášení Českého svazu, jež sice mluví ještě o přetvoření habsburského mocnářství v spolkový stát, žádá výslovně sloučení všech větví čs. národa v demokratický stát. Podobně prohlášení Jihoslovanů žádá sjednocení všech území obydlených Slovinci, Chorvaty a Srby v samostatný, všeho cizího panství prostý státní útvar „pod žezlem habsburské dynastie”. Anglický tisk však správně pochopil, že požadavky tyto znamenají konec Rakousko-Uherska, neboť dynastie, Němci a Maďaři by

k nim nebyli nikdy přistoupili, a frázi o tom, že tyto slovanské státy mají zůstatí pod Habsburky, správně ocenil jako formální koncesi z důvodů oportunity. „Daily Chronicle“ (liberální orgán Lloyd Georgův) na př. napsala dne 4. června: „Čechoslováci a Jihoslované projevili jasněji, než se dalo očekávatí, svůj požadavek vlastních sjednocených států. Jejich požadavky jsou téměř revolučního rázu...“ Deník „Globe“ píše: „Čechové si žádají zřízení demokratického českého státu, který by mohl, ale nemusil býti pod žezlem Habsburků, který by však byl jistě založen na zásadách jsoucích v naprostém odporu s tradicemi, v nichž Habsburkové vládli po staletí. Český stát by si jistě našel při prvé příležitosti cestu k úplné samostatnosti.“ Dne 21. června píše „Times“: „Krise (ministrská) v Rakousku vyplývá z pevné vůle většiny poddaných habsburské monarchie, nezadat si v právu sebeurčení, které si Spojenci vytkli za svůj cíl.“ Dohodce i „Westminster Gazette“, jež nepřestala věřit ve federalisaci Rakouska, hodila Clam-Martínice přes palubu po jeho odmítavé řeči k našim požadavkům a po jeho pádu, přiznávajíc, že hájil program německé hegemonie. Přiznává též (21. června), že „Poláci stojí v jednom šiku s Čechy a Jihoslované a žádají důrazné osvobození z německého jha“ a že „v rakouském mocnářství většina jest proti válce a proti německé politice, která jí způsobila.“ Pád Clam-Martínice, přivolený slovanskou opozicí, ovšem působil trapně na „Nation“, která ještě dne 19. května tvrdila, že je to český šlechtic a že svolání říšské rady jest novým důkazem jeho „nové politiky“. Nekompromisním obhájcem našich snah zůstal ovšem „Pall Mall“, jenž přinesl dne 30. května můj článek o české otázce

v čele listu. Koncem května a počátkem června otiskla i řada jiných listů naše články o Čechoslovácích a prohlášení spisovatelů. Uvádíme zejména „Everyman“ (Manifest, O panslavismu a pangermanismu); „Justice“ (O krizi v Uhrách; Finsko a Čechy); „Leeds Mercury“, „Yorkshire Observer“, „Birmingham Despatch“, „Athenaeum“, „Liverpool Courier“ atd.

Zajímavým způsobem píše „Morning Post“ (dne 2. června). Uznává, že maďarský magnát a pruský junker pracují ruku v ruce pro německou střední Evropu. Češi, Poláci a ostatní Slované by mohli proti tomu pracovat zvláště na poli hospodářském, k tomu však jim je třeba svobody. Tato politická svoboda nesmí přý však znamenat volnost těchto národů chrániti svůj průmysl zvláštními tarify a obchodními smlouvami. Rakousko je dnes odsouzeno k závislosti na Německu a nemůže učinit separátní mír.

„Manchester Guardian“ ze dne 2. června, jakožto vedoucí liberální orgán, hájí stanoviska podobného stanovisku „Westminster Gazette“ i „Nation“. Mínil, že osvobození Čechoslováků, o němž mluví lednová nota Spojenců, možno uskutečniti podle prohlášení Slované na říšské radě autonomií, rovněž tak nároky Jihoslované, zato Rumunsku je třeba přiznati Transylvánii a Itálii území italské, nikoliv však Dalmácii podle známého paktu, proti němuž „Manchester Guardian“ vedl soustavnou kampaň. Ale dne 22. června — po pádu Clam-Martínice — píše pro nás příznivěji, obdivuje se odvaze slovanských prohlášení a solidaritě potlačených národů a správně vystihuje nekompromisnost Maďarů a Němců. Mluví se o demokratických reformách v Uhrách, ale Esterhazy prohlašuje, že „demokracií v Uhrách může býti arci jen

maďarská demokracie". Němci pak odmítají vzdáti se své převahy a práva uznáním českého státního práva nebo uznáním státu jihoslovanského. Také liberální „Daily News” píše dne 21. června proti rozčlenění Rakouska, proti němuž prý je i anglické zahraniční ministerstvo. Uznává však zároveň, že rozřešení polské, rumunské, italské a jihoslovanské otázky přivodí teritoriální změny a bude tvořit velmi „delikátní a komplikované” státnické problémy. Uznává též, že Anglie nebojuje s rakouskými národy, nýbrž toliko s německo-maďarskou autokracií. Pro federaci však píše důsledně i později (na př. dne 10. srpna).

První dojem neohroženého vystoupení Slovanů na říšské radě působil dokonce poněkud i na časopis „Nation”, jež se počala ve svém přesvědčení kolísati. Dne 2. června praví v dlouhé úvaze o vnitropolitické situaci v Rakousku mimo jiné, že se od nastoupení Andrásyho po Tiszovi nedá mnoho očekávat a že by změna v maďarské politice mohla nastat toliko utvořením koaliční vlády s Apponyim a Karolyim v čele. „Nation” sice stále sní o možnosti federalisace, kterou by se „ironií osudu splnily sny zavražděného arcivévody”, a praví, že tyto snahy zasluhují podpory, přesto však doznává, že Karel neuskuteční federalisaci, která by mohla zeslabit moc Habsburků. To by však byl jistý důsledek uskutečnění slovan-ských záměrů. Před devíti lety měli Angličané jistou úctu k Rakousku-Uhersku přes hanebné chování se Maďarů k národním menšinám. Seznam zločinů, spáchaných na rakouských Slovanech za války, jest strašný. I když bychom chtěli býti shovívavější k Habsburkům než k Hohenzollernům, jest přece jen

naší přední povinností, zastati se malých národů. Národy nemožno obětovati zájmům dynastickým. Budou-li se musit Habsburkové uchýlit zpět do svých alpských provincií, aby se tím skončilo dlouhé utrpení Poláků, Čechů a Jihoslovanů, musí se tak stát.

„Nation” byla ovšem vždy tolerantní aspoň do té míry, že uveřejnila též naše mínění. Tak zejména ve zvláštní příloze červnové uveřejnila dlouhý článek prof. Masaryka, jímž se definitivně vyvrací federalistická teorie. Článek jest polemikou s dřívějším redakčním článkem „Potřebujeme politiky se zřetelem k Rakousku”, v němž se vychází ze správného předpokladu, že německo-maďarská hegemonie stala se anomálií a že Rakousko musí býti vyvráceno z náruče Berlína. Řešiti lze tento problém buď federalisací nebo rozbitím. Poněvadž rozbití jest „katastrofální a nebezpečné”, jest mnohem snazší řešení federační. Proti tomuto závěru Masaryk protestuje a praví o něm, že je abstraktní a že odporuje skutečnému vývoji historickému. Abstraktnost je viděti především v tom, že se nečiní rozdíl mezi federací národů a zemí. Tato otázka byla předmětem diskusí od roku 1848. Federace národů by vyžadovala rozbití historických hranic zemí, neboli nahrazení dosavadních dvaceti administrativních celků devíti novými celky na podkladě národnostním. Tato rekonstrukce byla programem Palackého roku 1848, avšak byla zamítnuta Němci, Maďary i korunou. Palacký a jeho přátelé prohlásili program národnostní za demokratický a humanistický, ale byli nazváni revolucionáři a radikálními nacionalisty. Po roce 1848 nastal nový boj mezi Slovy a Němci a Maďary. Nový boj mezi federalisty a centralisty nastal v letech šedesátých. Je

nesprávné tvrdit, že Poláci nikdy nepomáhali Čechům. Jejich součinnost tvoří slavné kapitoly rakouského parlamentarismu. Je pravda, že federace musí být proniknuta „spontánním hnutím liberálním a tolerancí“. Federace se osvědčila toliko v demokraciích a republikách (Amerika, Švýcarsko). Avšak mezi těmito zeměmi a Rakouskem, kde vládnou menšiny, není analogie. Ostatně i Norsko se odtrhlo od Švédska, ač Švédsko je země mnohem svobodnější než Rakousko a ač obě země jsou rasově blízko příbuzné. Autokratické Rakousko zavrhllo federalisaci a výsledkem boje mezi autokracií a federalismem bylo zavedení autokratického dualismu. Jedna autokracie nahrazena dvěma. Divide et impera! Federalismus znamená demokracii a rovnost, nikoliv jen hnutí liberální a toleranční.

Masaryk se pak ptá: Může se Rakousko, mohou se Habsburkové státi demokratickými? Středověká tato dynastie nestane se nikdy demokratickou a neuzná tedy ani federalismus. Kürnberger správně ukázal na to, že absolutismus je největším nepřítelem rakouských národů a federace. Nejvážnější otázkou federačního programu zůstává: Odpoutají Němci, Maďaři a dynastie Rakousko-Uhersko od Berlína? Nemáme záruky, že by federalisované Rakousko vskutku musilo být proti Berlínu. Naopak lze mít za to, že se Němci a Maďaři nikdy nevzdají dobrovolně své nadvlády, jež znamená též hospodářské vymořování ostatních. Ostatně Rakousko bylo po století německým předvojem na Východě. Jeho antagonismus proti Prusku nebránil mu poněmčovati své vlastní poddané. Mezi Pruskem a Rakouskem je vnitřní příbuznost, právě tak jako mezi nimi a Bulharskem

a Tureckem. Je to aliance čtyř dynastií středověké theokracie, protidemokratických a protinárodnostních. Nesmíme také zapomenouti, že válkou nastal mezi Rakouskem a Německem zvláštní morální vztah, neboť Německo zachránilo Rakousko před záhubou. Rakousko je sice příslovečně nevděčné, ale je pochybné, zda by se zradou odvážilo poštvat na sebe vlastní Němce. Konečně je zde otázka, jak by byla federalisace přijata Spojenci. Rakouští Poláci nezůstanou spokojeni v Rakousku, bude-li zřízeno samostatné Polsko. Totéž platí o Italech, Jihoslovanech a Rumunech, tvořících irredenty sousedních států. Itálie a Rumunsko vstoupily do války za určité teritoriální sliby. Čechoslováci žádají obnovení své samostatnosti od počátku svého obrození. Federalisace Rakouska se tedy jeví mnohem obtížnější než rozbití a neodpoutání Vídeň od Berlína. Pangermánský plán je stejně cílem Pruska i Rakouska. Nelze uskutečnit politický program Spojenců a zachrániti Rakousko. Pangermánský plán možno zničit toliko rozbitím Rakouska a přetvořením Evropy na základě vskutku demokratickém.

Redakce „Nation“ se ovšem v doslovu snaží Masarykovy argumenty vyvrátit. Vyslovuje se pro federaci národů, ne zemí, a tvrdí opět, že tohoto řešení by bylo možno dosíci spíše než rozbití a že by zajišťovalo Čechům a Uhrám přístup k moři, jakož i lepší ochranu menšin. V novém federativním parlamentě by byli Němci a Maďaři v menšině a proto by nemusilo takové nové Rakousko být závislé na Berlínu. „Nation“ věří Naumannovi, že Rakousko bylo závislé na Německu jen ze strachu před panslavismem, a tento strach nyní se starým Ruskem padl. „Nation“ ne-

přijímá za svůj Masarykův pesimismus vzhledem k historickému vývoji Rakouska, naopak soudí, že i v Rakousku byl patrný stálý „pokrok k liberalismu“. Německá nadvláda prý pozbývala půdy, kdežto moc Slovanů, kulturní i hospodářská, rostla. Opakuje pak znovu svoji teorii, že císař Karel nesleduje politiku Františka Josefa, nýbrž zavražděného arciknížete (přítele Vilémova!), že prý se obklopil „proslovanskými rádci z kruhů přátel arciknížete“ a že zamítl plán na posílení německé převahy (odloučením Hallice). Je prý sice pravda, že Habsburkové ustoupí pouze force majeure, avšak jsou prý v tak špatné situaci vojenské a hospodářské, že brzy budou ochotni obětovat i německo-maďarskou hegemonii na svou záchranu. Pro zachování Rakouska ve formě federace prý mluví důvody hospodářské (vzájemná závislost, přístup k moři, komunikace atd.). Miljukovův koridor pokládá za nemožný. Také se stanoviska etnografického jsou proti rozbití námítky: V Československu bude velká menšina německá, Itálie si žádá slovanského území, v Rumunsku, jež si žádá území až po Tisu, zbude mnoho Maďarů atd. Nadělalo by se tedy více nových křivd, než by se starých zničilo. Němci, Maďaři a Bulhaři by toužili po odvetě. Jest možno schvalovat prodlužování války k zajištění trvalého míru, ale nikoli za dosažením řešení, jež by se stalo zdrojem válek nových.

Na jednu zajímavou stránku této kampaně pro zachování Rakouska upozorňuje v „Times“ ze 7. června „bývalý korespondent „Timesů“ v Rakousko-Uhersku“ (Steed). Upozorňuje, že krátce před počátkem této kampaně, vedené částí tisku anglického i francouzského a italského, odjelo několik vynikajících

francouzských bankéřů do Švýcar, aby se tam radili s bankéři rakouskými, jak zachránit Rakousko v zájmu mezinárodních kapitalistů. Brzy po této schůzce (v dubnu 1917) uveřejnily německé listy („Vossische Zeitung“ a „Berliner Tagblatt“), jsoucí v těsném styku se světem finančním, článek pro federalisaci Rakouska. Rakousko prý by zůstalo spojencem Německa a činilo by most mezi Východem a Západem. Proti rozbití Rakouska počali protestovati pacifisté a „neutrální“ kruhy v Itálii, Francii a Anglii a v Rusku bolševici. Mezinárodní vlivy, které pracují pro Rakousko, jsou patrný zejména v kruzích katolických, jež v Rakousku vidí svou hlavní oporu, a v kruzích finančních, jež se bojí ztrát v případě rozdělení Rakouska. Moc rakouských financí je soustředěna v Úvěrním ústavu, Pozemkovém úvěrním ústavu, Vídeňském bankovním ústavu, Anglo-rakouské bance a Pozemkové bance. Tyto ústavy mají centrálu ve Vídni a filiálky v celém mocnářství, nehledě k jejich spojení s německými bankami. Rozpadnutí Rakouska by znamenalo desorganizaci těchto ústavů, ne-li jejich zkázu. Korespondent „Timesů“ varuje tedy anglické publicisty, aby se nedávali bezděky do služeb těchto mezinárodních finančníků a neprojevovali tolik sympatií rakouskému císaři, jemuž se při nejlepší vůli není možno vybavit z područí Berlína ani zlomiti maďarskou oligarchii, bez čehož federalisaci nelze uskutečnit. Anglická veřejnost by neměla být uváděna v omyl, že je možno zkrátit válku zachováním Rakouska.

Mezitím prof. Masaryk dojel již do Ruska, odkud zaslal významný článek, uveřejněný v „Times“ z 5. června. Ruskou revoluci pokládá za konečný vý-

sledek revolučních hnutí od roku 1825. Revoluce byla dílem Petrohradu, hlavně socialistických dělníků a vojáků. Důstojníci a liberálové jednali pod jejich nátlakem. Socialisté jsou lépe organisováni a dovedou agitovati. Koaliční vláda se neskládá ze silných individualit, nýbrž je spíše organisací stran. Jeden ministr mluví proti druhému, v různých úřadech, i v ministerstvu vojenství, jsou dosazováni pacifisté, ač Kerenský mluví pro ofensivu. Nerozvážený program „bez anexí a kontribucí“ počíná býti lépe chápán. Toliko rada dělníků a vojáků na něm trvá. Německé nebezpečí je akutní. Země je zaplavena německými zvědy a na frontě se Němci s Rusy bratříčkují. Pokud se týče hlavní politické otázky, schopnosti ruské armády, má Masaryk za to, že Spojenci učiní nejlépe, připraví-li se na nejhorší nebo aspoň na minimální výkonnost, jež by záležela v pouhé obraně a zadržování části nepřátelského vojska. Od počátku byl Masaryk přesvědčen, že strategická situace Spojenců vyžaduje posílení Francie... Je třeba americké armády ve Francii. Energické vedení války na frontě francouzské, italské a soluňské a odmítání předčasného míru bude snad působiti i na ruské vojsko a lid a přiměje je k následování. „Nevěřím v taktiku „interpretace“ abstraktního, nepraktického politického programu pacifistických snů.“

Není nám ovšem možno referovati příliš obsírně o postupném rozvoji tiskové propagandy, která nyní stále rostla a nabývala pevnější půdy. Jak jsme již dříve upozornili, byl rok 1917 i prvé čtyři měsíce roku 1918 pro nás dobou kritickou. Přátelé Vídně i zalespení teoretikové nepřestávali klamati sebe i ostatní o tom, že nový rakouský císař znamená změnu

režimu a že se rakouský problém podaří nejrychleji a nejlépe rozřešiti s pomocí Habsburků federalisací. Tato propaganda nezůstávala bohužel ani bez vlivu na kruhy oficiální. Za těchto okolností bylo třeba bojovat polemikou proti každé tendenční zprávě, proti nám namířené, informovat soustavně tisk a přesvědčovat veřejné mínění o nutnosti rozbití Rakouska. Každé uveřejnění článku, jímž se ten neb onen list s námi ztotožnil, znamenal pro nás zpravidla získání tohoto listu, a tedy i vítězství naší věci.

Z londýnských listů zůstal nám ovšem vždy věren „Pall Mall Gazette“. Dne 27. června 1917 uveřejnil v něm důležitý článek poslanec A. F. Whyte o „Rakousko-Uhersku a válečných cílech Spojenců“, v němž se přimlouvá za rozbití Rakouska a varuje před iluzemi o možnosti jeho obrození. Svolání říšské rady nic neznamena, neboť parlamentní vláda v britském slova smyslu je v Rakousku neznáma a Rakousko nelze vůbec soudit podle britských norem. „Pall Mall“ se nás též zastal proti prof. Arthuru Yollandovi, bývalému profesoru angličtiny na universitě v Budapešti, jenž ještě v roce 1917 uveřejnil agitační knihu o Uhrách na obranu Maďarů. V jakém duchu je jeho kniha psána, je patrné již z předmluvy: „Jest mou hrdou a příjemnou povinností psáti dějiny tohoto národa, jenž vždy bojoval za západní kulturu proti útokům středověkého barbarství... Maďarům připadl těžký úkol stmeliti v jeden národ různé národy, jimž vládli. Jejich sousedé činí nároky s pomocí intrik nesvědomitých agentů, aby rozbili Uhry. Je možné, že přirozené hranice této krásné země — Karpaty a Dunaj — přestanou míti svůj historický význam; avšak památka slavných činů jejich předků, jejich

oběti pro kulturu a náboženství a jejich snahy získati Uhrám jejich zasloužené místo v moderní soustavě národních států, nezemrou nikdy a budou upomínati na poslání, které Maďaři tak nezištně a šlechetně plnili . . ." Apologie tato vyšla v těže době, kdy se maďarští agenti ve Švýcarsku snažili získat Spojence pro svou věc (v srpnu 1917). Na odpovědnost Maďarů za válku, jejich zahraniční politiku a brutální nakládání se Slováky a Rumuny jsem poukázal v této souvislosti v „Pall Mall" z 15. září.

Značnou službu nám prokázal konservativní orgán Lorda Burnhama „Daily Telegraph", v němž v měsíci červenci 1917 vyšla serie čtyř dlouhých článků na téma „Zhroutí se Rakousko?" od dr. E. J. Dillona. Dillon žil delší dobu jako korespondent „Daily Telegraph" v Rusku a napsal o něm několik výborných spisů, z nichž snad nejcennější je kniha „Eclipse of Russia" (1918), v níž jsou uloženy jeho paměti od roku 1906. Zmíněná serie článků pojednává podrobně o německé politice před válkou a o pangermánském plánu, o rakouském národnostním problému, o nutnosti rozbití Rakousko-Uherska, k němuž spěje válka, a o konfliktu zájmů německých a slovanských, jak se jeví z postupu slovanských politiků na říšské radě. Články ukazují velkou znalost mezinárodní politiky i vnitřních poměrů Rakouska a hluboké sympatie s demokratickým hnutím Slovanů. Jakýsi doslov k této serii tvoří článek prof. B. Parese v témž listu o „budoucnosti Rakouska" ze dne 27. července 1917.

Velmi rozhodně se nás zastávaly též anglické sufražetky s Christabel Pankhurstovou v čele. Z radikálních bojovnic za práva žen, jež se před válkou neštítily ani používatí teroristických prostředků k uplat-

nění svých nároků, staly se za války nadšené vlastenky, jež hlásaly nutnost úplné porážky Němců a podporovaly Lloyd George v jeho snahách. Vliv jejich organizace byl ovšem poněkud jednostranný, přesto svou rozvětveností a čilostí agitační prokázal anglické vládě i nám značné služby. Jich orgán, týdeník „Britannia" uveřejnil dva články (6. a 13. června) od Olgy Masarykové proti Rakousko-Uhersku a brzy potom reservoval v každém čísle celou stránku naší propagandě. Celkový počet článků, které jsem pro tento list napsal, činil 62.

Zmínili jsme se již o orgánu Hyndmanovy strany národních socialistů „Justice". Kromě uvedených již článků uveřejnila „Justice" v roce 1917 ještě tyto články: 24. května o analogii mezi Finskem a Čechami, 31. května o „Krisi v Uhrách", 12. července o „Rakousko-Uhersku v rozkladu" (vesměs od V. Noska), 14. června o „Jihoslovanské otázce" od A. Brože, jakož i množství kratších zpráv o socialistickém hnutí v Čechách.

Naše články ochotně uveřejňoval též společenský týdeník „The World", v němž již dříve Forman uveřejnil dva články, o smrti císaře Františka Josefa a o otázce rozbití Rakouska. Z dalších článků uvádíme stať o problému Rakousko-Uherska (z 3. července), o české otázce (z 28. srpna), o Uhrách (30. října), o Českoslovácích (z 24. prosince), vesměs od V. Noska, a o českých požadavcích od B. Pochobradského (z 18. prosince).

Také „Everyman" uveřejňoval dále příležitostně články o naší věci. Budiž při této příležitosti řečeno, že tento týdeník byl co do prestiže z týdeníků podružných a nevyrovnal se významu týdeníků větších se

starší tradicí, jako „New Statesman“, „Nation“, „Spectator“ nebo „Saturday Review“. Přesto nelze pochybovati, že byl čten kruhy, zajímajícími se o otázky zahraniční politiky a literatury a vykonal pro nás dosti. Jeho redaktor, původem Belgičan, dr. Sarolea, jenž charakteristickou francouzskou obrazovností i svým vědeckým idealismem rychle a správně pochopil spravedlivost naší věci, stal se jejím přítelem a průkopníkem i v mezích své univerzitní činnosti v Edinburce. Z větších článků uvádíme zde náš článek o rakouské krizi z 10. srpna, článek o Polsku a Čechách z 19. října a o „právu sebeurčení“ z 28. prosince.

K týdeníkům, jež své sloupce věnovaly propagaci naší věci, přistoupil nyní „Near East“, věnovaný otázkám balkánským i blízkého Východu, a „New Witness“, orgán G. K. Chestertona. „Near East“ uveřejnil dne 2. listopadu náš článek o české otázce a dne 21. prosince o československé otázce. Z našich článků v „New Witness“ uvádíme za toto období článek o rakousko-uherském problému (5. července) a o české otázce (6. září 1917 a opět 3. ledna 1918).

Svazek IV. a V. „New Europe“ (červenec-prosinec 1917) má stejně bohatý obsah jako svazky předešlé, a přesto, že v nich již nenalzáme článků Masarykových, jest jejich největší pozornost věnována i nadále otázce rozbití Rakouska. „New Europe“ upozorňovala zejména stále na rakouské intriky ve Švýcarsku: 16. srpna oznámila, že do Švýcarska přijel Goluchowski a do Stockholmu Tarnowski, 13. září citovala článek ze „Secolo“, v němž se ukazuje na to, že se rakouské intriky dějí s vědomím Berlína a že se na záchranu Rakouska užívá mezinárodních zájmů

finančních. V tu dobu přijeli do švýcarska též Maďaři: Esterházy, Karolyi a Diner-Denés, kteří se jali pracovati s Felixem Valym, redaktorem „Revue Politique Internationale“, věnované obraně Maďarů a Mladoturků. Seton-Watson, jenž píše též pod pseudonymem Rubicon, má opět řadu článků proti Rakousku a Maďarům. Dne 19. července píše výstižně o úplné desorientaci císaře Karla, jehož pouhá snaha, najíti střední cestu, vykládá se jako sympatie k Slovanům. Teprve když se všichni Slované, nevyjímaje Poláky, postavili do oposice, odhodlal se propustiti Clam-Martinice. Amnestie politickým vězňům jen zvýšila všeobecný zmatek a nijak nesmířila slovanskou oposici. Marnými zůstaly též smířovací pokusy prof. Redlicha, na něž dr. Stránský odpověděl neohroženou řečí na říšské radě, v níž prohlásil, že nutno vyčkati mírové konference, jež rozřeší otázku sebeurčení Slovanů. Podobná desorientace, praví Rubicon, existuje i v Uhrách, jejichž politickou situaci líčí podrobně dne 26. července: V Uhrách došlo po bozích na polobohy. V témž čísle píše o vztahu Německa k habsburskému problému dr. Beneš. Líčí situaci v Rakousku jako kritickou po stránce hospodářské: panuje tam netečnost a demoralisace. Požadavky Slovanů, v nichž je ztělesněn jejich tichý, avšak účinný odboj protirakouský, znamenají rozklad Rakouska. I Maďarům by se stal osud říše lhostejným, mělo-li by dojít k federalisaci, proti níž se tak stavějí Němci, ohrožení jí ve své nadvládě. Za těch okolností rakouská vláda, i kdyby chtěla, nemůže se odhodlati k žádným konstitučním změnám, neboť tyto změny by vedly vždycky k rozkladu monarchie. Zajímavé je stanovisko Německa k těmto nesnázím Habsburků. Ně-

mecko uznává, že je nutno něco podniknouti, aby potlačené národy netropily tolik křiku, neboť tím se znesnadňuje sjednání brzkého, Němcům příznivého míru. Jinak zase nelze připustit rozpadnutí Rakouska, jehož Německo nutně potřebuje k uskutečnění svých záměrů. Prusové by si tedy přáli „federalisace“ na oko: zemím by se mohla dát jistá autonomie k usmíření národností a Poláky a Italy by bylo popřípadě možno od Rakouska odtrhnout. Německo se snaží přesvědčiti rakouské Němce, že by touto obětí prokázali Germánstvu mnohem větší službu než neústupností, ohrožující další trvání monarchie. K tomu radí G. Bernhard ve „Vossische Zeitung“, „Frankfurter Zeitung“ a vídeňská „Zeit“. Také Maďaři to rakouským Němcům doporučují, předpokládajíce ovšem, že sami zůstanou pány své državy. Problémem rakousko-uherské a německé politiky jest, jak zastaviti neodvratný rozklad monarchie a jak oklamati Spojence zdánlivými reformami. Proto ty německo-rakouské konference, proto ty nabídky míru „bez anexí a kontribucí“, amnestie Slovanům, plány na revisi ústavy, odchod Clam-Martiniče a Tiszy atd. Není to nová orientace ani nová taktika. Úspěch těchto pokusů závisí na naší schopnosti, rozeznati pravé od falešného.

Jakési pokračování Rubiconova článku ze dne 19. července tvoří můj článek v „New Europe“ ze dne 23. srpna. Článek líčí Seidlerovy potíže se sestavením ústavního výboru a nejednotné nazírání Slovanů na účast v tomto výboru. Dne 31. července odepřeli Staněk i Šmeral účast Čechů ve vládě a stejně se zachovali i Poláci a Jihoslované. Místo slibované parlamentní vlády nastoupila vláda úřednická. Dr. Lederer konstatoval v „Berliner Tagblatt“, že se císaři Kar-

lovi nepodařilo učiniti ani první počátek nového režimu v Rakousku. Neméně zajímavý jest článek Lichnowského v témž listě ze dne 29. července. Připouštěje možnost odloučení Haliče a Dalmácie od monarchie, praví bývalý německý vyslanec v Londýně, že „zachování Rakouska od Děčína k Terstu jako jednotného státu, v němž by se všechny národy volně vyvíjely, v němž však by Němci hráli přední roli, má pro Německo svrchovaný politický význam.“ Uplatněním českého státního práva vznikl by stát, jenž by — jsa postaven na roveň Uhrám — sympatisoval se Spojenci, nikdy však s Němci. Požadavku Čechů po rovnoprávnosti v Čechách Němci podle Lichnowského nikdy nepřipustí. Zde je postavena rakouská vláda před problém, který nemůže rozluštit k spokojenosti obou národů. Uchyluje se tedy k politice „Fortwursteln und Durchfretten“. Problém ten rozřeší definitivně tato válka. Rakouští Němci jsou odkázáni na podporu Německa. Vídeň nebude nikdy hlavou pangermánského hnutí, zrovna tak, jako se nezúčastní protiněmecké koalice. Tyto vývody Lichnowského potvrdily značně thesi, že Rakousko nutno rozdrobit.

Pátý svazek „New Europe“ (říjen 1917 až leden 1918) obsahuje serii článků o „Rakousku a Evropě“ od Steeda, interpelace v uherské sněmovně o polské debatě z 9. listopadu, různé slovanské řeči a deklarace, řeč Czerninovu v delegacích počátkem prosince proti snahám Spojenců, odpoutat Rakousko od Německa, článek o francouzském uznání čs. armády atd. Z ostatních článků uvádíme Masarykovy články o Bakuninovi, kritiku politiky italské, řecké (od dr. Burrowse) a polské, odhalení Trockého o diplomacii carské vlády atd.

Články Steedovy obsahují text přednášky, pro-
nesené dne 7. prosince 1917 na King's College. Steed
vykládá, že habsburská monarchie vlastně není než
dynastickou državou, obdobnou tureckému sultanátu.
Cituje Kürnbergera a dovozuje historicky absoluti-
stický vztah dynastie k státu. Vysvětliv pravou pod-
statu rakouského státu, přechází Steed k vylíčení kon-
stitučních bojů rakouských národů a protislovanské
politiky rakouské vlády. Dochází k závěru: Spojenci
se musí rozhodnout podporovat buď habsburskou
dynastii, degenerovanou, bezohlednou a neschopnou,
nebo rakouské národy, toužící po svobodě, která by
zajistila jejich i naši (Spojenců) bezpečnost.

Pozoruhodný jest též rostoucí zájem velkých mě-
síčních revuů o otázku rakouskou. Tak v srpnovém
čísle „Fortnightly Review“ píše „Politicus“, že dějiny
budoucnosti nám řeknou, že v létě roku 1917 Rakou-
sko dospělo k nejosudnější chvíli svých dějin, že jí
opominulo využití a tím způsobilo své rozpadnutí a
zánik habsburské dynastie . . . Rakousko prožívá krizi
nejtěžšího rázu. Ministerská a parlamentní krise ve
Vídni a v Budapešti trvá; protesty a hlasy utlačova-
ných národů stávají se den ode dne důraznějšími. Je
jasno, že moc padá panujícím Maďarům a rakouské
byrokracii z rukou. Zmatek nastal ve Vídni a v Buda-
pešti.“ Z dalšího historického přehledu lze souditi, že
autorem anonymního článku je sám Steed: „Dějiny
Rakouska nejsou dějinami státu, nýbrž dynastie . . .
Vnitřní politika Rakouska zakládá se na politice kní-
žete Metternicha . . . Po celých 70 let tento omezený
a zarputilý panovník (František Josef) provozoval
politiku, kterou mu odkázal Metternich.“ Koncese,
které dynastie učinila na oko zásadám demokracie a

konstitucionalismu, líčí autor jako neupřímné. Tria-
lismus Františka Ferdinanda byl namířen proti Srb-
sku i proti Čechům. Nynější pokusy Karlovy jsou
marné. Amnestie přišla pozdě. Závěr článku je tento:
„Síly Rakouska jsou vyčerpány. Rakousko je slabší
a chudší než Německo a kromě toho Německo riskuje
méně, neboť v případě porážky ztratilo by jako ná-
rod homogenní nejvýše pohraniční území, kdežto Ra-
kousku hrozí rozpadnutí . . . Když Karel nastoupil na
trůn, jeho jediná naděje v záchranu říše a dynastie
byla v separátním míru se Spojenci. Tenkrát měl
přijít ke Spojencům a nabídnout jim mír. Spojenci
pak by mu byli oznámili své podmínky: Na základě
svých závazků jsme povinni osvobodit tvé slovanské
a románské národy. Počet tvých poddaných musí býti
redukován na 20 milionů Němců a Maďarů. Ale poně-
važ pravíš, že nejsi odpověděn za válku a že ji chceš
ukončit, budeme k tomu hledět při mírové konferenci
a nebudeme od tebe žádat odškodného a v náhradu
za teritoriální ztráty vrátíme pod tvé žezlo státy jiho-
německé, eventuálně pruské Slezsko, takže budeš opět
vládnouti 40 milionům obyvatelů.“ Historik budouc-
nosti přiřkne zánik Rakouska neschopnosti mladého
císaře, využití tohoto okamžiku. Nyní jest již pozdě . .
Podaří-li se Německu svrhnouti svou dynastii, Rakou-
sko bude následovat a rozpadne se.

Velkým přítelem naší věci stal se katolický du-
chovní Canon William Barry, jenž přispěl serií článků
proti Rakousku do revue „Nineteenth Century“. Fakt
tento dokazuje jasně, jak nesprávné by bylo soudit,
jakoby katolické kruhy v Anglii byly pro zachování
Rakouska z důvodů náboženských, nebo dokonce že
by byly proti nám v Anglii pracovaly. Právě naopak

— ač se to zdá paradoxním vzhledem k zaujetí francouzských kruhů katolických i k zjevnému politickému zájmu papeže na zachování Rakouska — ideální a liberální angličtí katolíci, především spisovatel Chesterton i kanovník Barry, měli s námi jako s utlačeným katolickým národem upřímné sympatie právě tak, jako s Poláky, a správně pochopili, že pravý zájem katolického náboženství není v podporování ztrouchnivělé rakouské říše a jejího výbojného klerikalismu. V dopise, který kanovník Barry autoru zaslal, líčí své sympatie k českému národu a vřelými slovy vzpomíná tradic svatováclavských v Anglii.

Pod nadpisem „Rozbijte Rakousko!“ píše kanovník Barry ve zmíněné revui v září a v listopadu 1917 a opět v červnu 1918. Líčí nebezpečí pangermanismu pro britskou říši. Rakousko jest klíčem tohoto nebezpečí a „možno tedy britskou říši zachránit jen osvobozením 35 milionů rakouských poddaných“. Politika Spojenců je jasná: Jejím heslem je svoboda, jejím nepřítelem pangermanismus. Nechatí Rakousko ve formě federace by možná bylo snazší než je rozbítí. Avšak jistější je obklíčiti Německo samostatnými demokratickými státy. Tohoto výsledku lze dosíci jen mečem, ale podmínky tohoto míru nechtě jsou ustanoveny zkušeností, nabytou utrpením utlačených národů, které vědí, co pangermanismus v minulosti pro ně znamenal, a jehož nadvlády se strachují, neboť byť se mu nepodařilo dobýt světa, jest dosud v jeho moci dosáhnouti míru horšího než válka sama. Absit omen!

František Gribble, autor knihy o Františku Josefovi, o jehož článku proti Maďarům v březnovém čísle „Nineteenth Century“ jsme se zmínili v předešlé

kapitole, píše opět v říjnovém čísle téže revue o „zaniklé legendě“ o ušlechtilosti Františka Josefa a líčí v pravém světle rakouskou dynastii.

Zvláštní pozornosti zasluhuje výstižný článek Steedův v „Edinburgh Review“ za měsíc říjen 1917 na téma „Co jest Rakousko?“. Varuje především před přeceňováním vlivu nového císaře („ignorovati tohoto nového činitele bylo by nepolitické — předvídati jeho vliv by bylo bláhové“) a cituje výrok Hermana Bahra, že všichni Habsburkové vyznačují se nedostatkem smyslu pro skutečnost. V Německu a v Rakousku se chápe, že mír bude mít za následek drastické změny v državách Habsburků. Ale i v zemích spojeneckých svědčí diskuse o „rozbití“ Rakouska o tom, že se rakouské otázce počíná věnovat pozornost. Nesnáz je v tom, jak poznat, které změny by znamenaly německé vítězství a kterých změn ethnických, hospodářských a politických musí Spojenci žádat, aby německou nadvládu znemožnili. Steed pak analyzuje vývoj rakouské zahraniční politiky od roku 1867 až do rakousko-německých porad v Postupimi dne 5. července 1914, na nichž bylo rozhodnuto o válce. Steed líčí též své vlastní zkušenosti z doby anekční krise 1908-09 a za balkánské války roku 1912-13, kdy dlel jako korespondent „Timesů“ ve Vídni. Z rozmluv s vynikajícími osobami nabyt určitěho dojmu, že k válce dojde brzo a že záminkou bude spor rakousko-srbský. Rakousko by napadlo Srbsko, kdežto Německo by usilovalo skrz Belgii zasáhnouti Francii. Tento plán nebyl ani na západě tajemstvím; věděl o něm Grey, Clemenceau i král Eduard. Nebezpečí to hrozilo již v roce 1912. Přesto, když se Steed vrátil roku 1913, shledal, že se v zahraničním úřadě pevně věřilo v mírové

úmysly Německa a Rakouska pod vlivem ujišťování jejich vyslanců Lichnowského a Mensdorffa. Kühnman se stýkal důvěrně s vysokými úředníky zahraničního ministerstva a na jeho straně stála též většina anglického tisku. Steed sám nepěstoval styků s rakouským vyslanectvím a vůbec upadl u rakouské vlády v nemilost pro svůj spis o Rakousku. Proto ho nemálo překvapilo, když byl dne 16. července 1914 pozván k večeři s různými členy rakouského vyslanectví korespondentem „Neues Wiener Tagblattu“ Goldscheierem. Den potom pozván byl na rakouské vyslanectví, a ač několikrátě pozvání odmítl, přijal je po dlouhém naléhání a dne 20. července zúčastnil se oběda s Mensdorffem a baronem Frankensteinem. Po obědě ho vyzval vyslanec, aby užil svého vlivu, aby anglický tisk správně pochopil postavení Rakouska v srbské krizi. Rakousko prý nesnese déle srbské provokace a musí Srbsko potrestat. Jestliže se anglický tisk postaví na stranu Rakouska, může býti konflikt lokalizován. Nato Steed prohlásil, že je příliš velkým přítelem Rakouska, aby mu pomáhal k sebevraždě. I kdyby konflikt byl lokalizován, Srbsko pokoroeno a anektováno, znamenalo by to pro Rakousko ohromnou finanční ztrátu a jihoslovanská otázka by tím nebyla rozřešena, neboť Jihoslované by vzrostli na blok 12 milionů a Rakousko by pak mohlo provozovati protislovanskou politiku jen tehdy, kdyby se úplně zaprodalo Německu. Konflikt však není možno lokalizovat. Rusko nedopustí, aby Srbsko bylo pokoroeno. Německo povstane po boku Rakouska a vtrhne do Francie, a Anglie bude solidární s Francií, jakmile bude neutralita Belgie porušena. Mensdorff však namítal, že se mu dostalo ujištění, že Anglie zůstane

neutrální. Steed však mu odvětil, že zná příliš špatně sílu anglického veřejného mínění, věří-li těmto ujištěním. Odmítnuv znovu jakoukoli podporu rakouské věci, rozloučil se pak ihned s vyslancem a odešel. Ani tehdy však na Foreign Office Steedovi nevěřili, že se Rakousko s Německem chystají k válce a soudili, že Německo bude působit na Rakousko, aby od války upustilo. Též anglický tisk do posledního okamžiku hájil téměř jednomyslně stanovisko rakouské, protisrbské. Steed na to dovozuje, proč se rozbití Rakouska stalo nutností. Veškeré snahy francouzských klerikálů, ruských bolševiků, italských „oficiálních“ socialistů a spojeneckých pacifistů na záchranu Rakouska jsou marné. Uvádí, že sám prof. Eisenmann, jenž roku 1905 soudil, že by vývoj Rakouska v monarchické Švýcarsko byl nejvýhodnější, změnil nyní své stanovisko a je pro rozbití Rakouska: „Není rakouského nebo uherského národa... Dynastie a aristokracie jediné tvoří tuto říši.“ Úsudek Eisenmannův se shoduje nápadně s úsudkem upřímného a prozíravého Rakušana H. Bahra, jehož se Steed ustavičně dovolává. Steed zdůrazňuje, že celý český národ stojí za Masarykem, líčí pravou podstatu rakouských snah oklamati cizinu „novým režimem“ a nesnáze nového císaře se slovanskými národy, jež nikterak nevěří v upřímnost těchto pokusů a jejich představitelů Clam-Martince a Czernina. Federalisace je dnes nemožná, neboť nejen že by teoreticky problém nikterak nerozřešila, ale v praxi Češi jsou naprosto proti ní, neboť vědí, že je mnohem nesnadnější než úplné rozdělení Rakouska. Ke konci se přimlouvá, aby Itálie upustila od svých snah po nadvládě na Adrii a smířila se s Jihoslovany ke společnému odporu proti

pangermanismu. Pro Itálii je rozdělení Rakouska předním cílem, jehož nemůže dosáhnouti toliko negativními prostředky. Pakt na Korfu z 20. července 1917 mezi Srbskem a rakouskými Jihoslovany skýtá k dohodě s Itálií vhodné příležitosti.

Bylo by však chybou domnívati se, že se naši odpůrci, Brailsford, Noël Buxton, prof. Arnold, „Nation“, „Common Sense“ a jiní pacifisté nečinně dívali na zvýšený zájem a sympatie, jichž se nám nyní v anglickém tisku dostávalo. Vzhledem k tomu, že jejich projevy, bohužel, nezůstaly bez vlivu na kruhy oficiální aspoň potud, že tyto kruhy prohlásily svoji neutralitu v diskusí, uvedeme blíže aspoň hlavní z jejich argumentů.

Pozornosti zasluhuje především Brailsfordův článek v srpnovém čísle „Contemporary Review“. Soudí, že nutno očekávati spíše změny organické uvnitř velkých říší než teritoriální. Myslí, že Evropa je (v roce 1917!) v dohledu federačního Ruska a Rakouska a demokratických Uher. Federalismus Rakouska představuje si radikálně: musí odstranit dualismus i nadvládu Němců a Maďarů. Společná rada nebo delegace by rozhodovala o hospodářských a diplomatických věcech celku. Spíše než k změnám teritoriálním měli by Spojenci pracovat k upevnění demokracie a internacionalismu (utvořením Společnosti národů). Brailsford ovšem uznává, že osvobození slovanských národů není jen v jejich vlastním zájmu, nýbrž i v zájmu Evropy, neboť běží především o to, aby Berlín, po druhé již, nemohl využití sil Rakousko-Uherska k svým účelům. Zahraniční politika rakouská byla dosud diktována jednak pangermanismem Pruska, Maďarů a jistých vídeňských kruhů, jednak strachem

před ruským panslavismem, jenž prý pracoval pro irredentismus Srbů a rakouských Slovanů vůbec. Avšak ruský panslavismus je nyní mrtev a tím padla též jedna z příčin rakousko-německé dohody; panslavismus v novém Rusku by mohl vzniknouti jen, kdyby Rakousko úplně zklamalo všechny naděje svých Slovanů, avšak tomu podle Brailsforda tak není. Závislost Rakouska na Německu měla hlavní příčinu v strachu před panslavismem a udržovala se pomocí dualismu. Brailsford — velmi naivně — věří, že padli-li panslavismus, padne i dualismus. Rakousko se prý již nebude svých Slovanů bát a je potlačovat, neboť oni již nebudou Ruskem „popuzováni“. Kromě toho jest naděje, že i Německo svrhne panující pruskou kastu. Proti rozdělení Rakouska uvádí známé již námitky: že by se tímto cílem prodloužila válka a že by tímto řešením byla utvořena řada nových irredent. Ukazuje zejména na sliby učiněné Itálii (Terst, Dalmácie) a Rumunsku. V Čechách je 35% Němců a tento problém se v mnohém podobá irskému. Stejně jako po stránce národnostní je rozbití Rakouska nespokojivé i po stránce hospodářské. Uhry a Československo neměly by již přístupu k moři. Jednota celní a dopravní v této části Evropy by byla porušena atd. Politicky bude Německo stále hleděti na Československo nepřátelsky, kdežto Slované budou stejně nevražiti na Maďary. Naproti tomu by federalismus tyto nesnáze předešel. Rakouskou federaci chce Brailsford na základě čistě národnostním, nikoliv na základě historických zemských hranic. Češi by byli sloučeni se Slováky, Jihoslované by tvořili další skupinu. Haličské Rusíny třeba odpoutat od Poláků. Maďaři by musili přistoupiti na upřímně liberální volební

právo a musili by zanechat asimilace druhých. Ruské Polsko by bylo možno sloučit s Poláky haličskými rovněž pod žezlem habsburským. Itálii možno odstoupiti Trentino. Srbsko sice třeba znovuzřídit, avšak nesmí se mu brániti vstoupiti v těsný vztah s rakouskou Jugoslavií. Slovanské Rakousko by bylo daleko lepší zárukou proti pangermanismu než velké Srbsko. Brailsfordovy naděje v dobrou vůli nového císaře, provéstí federalisaci, založeny jsou na jeho podpoře „proslovanských“ kruhů (?) zavražděného arciknížete, jenž přál trialismu. Hlavním původcem nové politiky císaře Karla je český (!) šlechtic Czernin, mnohem dovednější než jeho kolega Clam-Martinič. Také rakouští Slované nežádají než autonomii, tedy jakési koloniální Home Rule, kdežto Vídeň zatím nabízí irský Home Rule. Brailsford uznává, že s Maďary bude potíže, avšak vidí příznivý obrat v pádu Tiszovy a v povolání demokrata Vaszonyiho, jenž prý jistě uskuteční opravdovou volební reformu a zmírnění režimu národnostního. Problémem ovšem bude sloučení Slováků s Čechy. Nejlépe prý by bylo Slovákům a Rumunům dát nejprve autonomii v Uhrách. I to prý se ovšem setká s odporem Maďarů, jež třeba překonat. Hlavní ovšem je, že německo-maďarská hegemonie počíná (ve fantasii Brailsfordově) již nyní pozbývati půdy. Ke konci zdůrazňuje Brailsford, že směrodatným není to, čeho si rakouští Slované sami přejí, nýbrž to, co je pro Evropu nejvhodnější. Avšak i kdyby se mělo přihlížeti k jejich přáním, popírá, že by chtěli Rakousko rozbít. Žádají si autonomie pod žezlem Habsburků. V jedné své řeči prý dr. Stránský výslovně pravil, že cílem Čechů je „přetvoření mocnářství ve spolek volných a rovnocenných národů,

jenž by byl přitažlivým bodem pro Slované balkánské a Poláky... Kdyby se nám podařilo Rakousko pozdvihnouti z kontinentální kolonie německého národa na federální stát, jehož přirozeným posláním by bylo napomáhati hospodářským a kulturním vztahům mezi Východem a Západem, dosáhli bychom skvělé budoucnosti.”

Na Brailsfordův článek odpověděl jsem v říjnovém čísle téže revue. Jako hlavní slabost Brailsfordových argumentů uvedl jsem jeho přílišnou optimistickou víru v dobrou vůli Rakouska i jistou nedůslednost myšlení, plynoucí z nesprávného ocenění situace. Brailsford na jednom místě vidí již federativní Rakousko na obzoru, na jiném přiznává, že se Němci a Maďaři sotva po dobrém vzdají své nadvlády a že nemožno o federalismu ještě dogmatizovat. Brailsford mluví mnoho o panslavismu, ale nic nechce věděti o pangermanismu, jenž je přece pravou příčinou války. Původcem války bylo Rakousko s Německem, nikoli Rusko nebo Srbsko. Jak nejasné jsou jeho představy o federalismu, je vidět z toho, že nejprve mluví o zničení dualismu, ale hned potom o autonomii národností uvnitř Uher a o společném parlamentu v Rakousku. Nesnáze s uskutečněním federalisace jsou opravdu stejně veliké, ne-li větší než při úplném rozbití Rakouska, a federalisace Brailsfordova nerozřešila by nadto národnostní problémy, neboť Poláci, Čechoslováci, Rumuni a Jihoslované zůstali by národnostně rozděleni. Není zde dále záruky, že tato „federace“ by skutečně byla na Berlíně nezávislá. Rakouští Němci a Maďaři půjdou vždy s Berlínem. Konečně není nejmenší záruky, že by Habsburkové, Němci a Maďaři chtěli takovouto federali-

saci provést nebo dát národnostem aspoň autonomii. Slovanské národy samy však žádají daleko více — chtějí vlastní samostatné státy a revoluční charakter těchto požadavků zakrývají frází o dunajské federaci, dobře vědouce, že k tomu Němci a Maďaři nikdy nepřistoupí. Domněnka, že Czernin a Clam-Martinić jsou Češi, je falešná právě tak, jako tvrzení, že odpor rakouských Slovanů není spontánní, nýbrž že byl Ruskem podněcován. Myslí-li Brailsford, že demokracii a míru by posloužila lépe federalisace, mýlí se, neboť je mnohem pravděpodobnější, že k dorozumění mezi Slovy, Rumuny, Němci a Maďary dojde, budou-li potlačené národy osvobozeny. Není jisto, bylo-li by nové Rakousko vskutku demokratické a národnostně spravedlivé, ale o budoucím Československu je to možno s jistotou tvrditi. Rozbití Rakouska neprodlouží válku o nic více než federalisace a jest to jediný jistý způsob, jímž možno zničit pangermanismus.

Podobnými argumenty jako Brailsford a Noë Buxton bojovala proti nám nadále soustavně i revue „Nation”, která skoro v každém čísle uveřejňovala článek o situaci v Rakousku, tendenčně proti nám namířený. Na mnohé z nich jsme reagovali, zejména na článek z 29. září „Austro-Hungarian Impasse”, v němž se popírá mezinárodní ráz české otázky. Není pochyby o tom, že i tato soustavná tendenční agitace měla vliv na oficiální stanovisko Anglie, vyjádřené v řeči Lloyd Georgově z 6. ledna 1918.

Článek „Austro-Hungarian Impasse” líčí především politickou situaci v Rakousku, kde se ze Seidlerovy provisorní vlády stala vláda permanentní, načež se zabývá problémem jihoslovanským a polským, jichž řešení stojí v cestě vývoji monarchie. Nekom-

promisní stanovisko Maďarů pomohlo nám nemálo při dokazování, že rakouský problém nemožno řešit smírně federalisací. I sama „Nation” doznává, že myšlenky federalisace, již prý se nejvyšší kruhy v Rakousku obírají, brání Maďaři, kteří trvají na nedělitelnosti Uher a odpírají národnostem veškerá práva; Wekerle pokládá snahy Čechů a Jihoslovanů za útok na integritu Uher a Apponyi zavírá rumunské a srbské školy. Je vidět, že „Maďaři se ničemu nenaučili a nic nezapomněli”. „Nation” uznává, že takto otázku jihoslovanskou ani československou řešit nelze. Uznává též, že Poláci nejsou již spokojeni s německo-rakouským řešením své otázky. Přesto má proti slovanským požadavkům i nadále své námítky: Češi prý, jako Maďaři, požadují samostatnost na základě práva historického, jež znamená podmanění německé menšiny, ale zároveň reklamují Slováky na základě práva zcela jiného, národnostního, jež porušuje historické právo Uher a je ve sporu se zásadou práva historického vůbec. Také Poláci se dovolávají historického práva, aby mohli utlačovat haličské Rusíny, a štyrští Němci opět nechtějí se vzdát krajů slovinských. „Nation” vidí východiško jen v pokroku demokracie, která prý se však nemůže uplatnit, dokud trvá válka, a proto navrhuje brzké sjednání (kompromisního) míru.

Velmi vhod přišlo „Nation” utvoření „Rakouské politické společnosti”, o jejíž schůzi dne 8. července 1917 referuje velmi podrobně v článku „Schůze Nového Rakouska” dne 13. října. Píše o významu osob, které za organisací stojí (prof. Förster, Julius Meinl, dr. Redlich, dr. Lammasch, Silva-Taroucca, Mensdorff, Baernreither atd.). Cituje pacifistické, proti

nacionálnímu šovinismu namířené řeči Förstrový a Lammaschovy a se zvláštním potěšením konstatuje též účast „zástupců“ Slovanů, dr. Šmerala a Slovince Kreka. Potom se obrací proti t. zv. „never-endians“ (přivřencům války do nekonečna), zejména proti „Times“, které prý i ve slově mír vidí zločin a budou ovšem chtít rakouské pacifisty diskreditovat a snížit na nástroj mírového komplotu Německa. S větším respektem se vyslovuje o „čestné a upřímné“ „New Europe“. Té vytýká toliko, že o společnosti mlčí, neboť prý nechce přiznat, že v Rakousku vládne nový duch. Rovněž tak nechce prý „New Europe“ nic vědět o svolání říšské rady, o amnestii, o snahách po rekonstrukcích a jiných „příznacích nového režimu“. Obvinění to jest ovšem bezpodstatné; „New Europe“ žádných fakt o Rakousku nezamělovala, ale ovšem nikdy je nevykládala tak slepě optimisticky jako „Nation“. Redaktor „New Europe“ se ohradil (dopisem z 20. října) proti tomuto nařčení a vyvrátil též všechny hlavní argumenty „Nation“. Pokládá za naivní tvrzení, že by se Lammasch mohl stát ministerským předsedou. Šmeral nepředstavuje české „demokraty“, neboť byl vlastní stranou zbaven předsednictví právě pro své prorakouské projevy. Je nesprávné tvrdit, že se Češi, až dosáhnou samostatnosti, stanou tyrany právě tak, jako Maďaři. Nelze popírat, že v Rakousku byli a jsou rozumní lidé s nejlepšími úmysly, to však neznamená, že mají nějaký politický vliv. Není proč domnívat se, že se v Rakousku chystají velké reformy.

Redakce „Nation“ ovšem nikterak neustala ve své snaze zachránit Rakousko. V témž čísle (20. října) uveřejňuje nový článek proti nám s názvem „Endians and Never-endians“ (Přivřenci okamžitého konce

války a přivřenci války bez konce). Článek jest psán slohem feuilletonovým a snaží se vyličiti přivřence války až do konce jako imperialisty. Naproti tomu pacifističtí liberálové chtějí úplně nový svět a vidí svého spojence v Czerninovi, jenž prý horuje jako oni pro odzbrojení. Jsou proti rozbití Rakouska, jež prý má za účel obklíčiti ubohé Německo řetězem států slovanských, latinských a anglosaských. Rozbití Rakouska prý bylo především cílem imperialistického Ruska, které již padlo, a Amerika je též proti němu. „Nation“ cituje prohlášení americké vlády, že Amerika nechce se zúčastnit geografických změn po válce kromě těch, jež jsou v souhlasu se zásadou práv malých národů a práva každého národa žítí pod vládou, kterou si zvolí. Proti tomuto článku píše v „Nation“ ze dne 5. ledna 1918 Arnold Toynbee, autor spisu „Nationality and the War“ („Národnostní zásada a válka“).

Pokud se týče stanoviska presidenta Wilsona, nemožno popírat, že k našim požadavkům bylo velmi neurčité až do května 1918. Prohlašoval sice opětovně, že každý národ má právo sám si vládnouti, mluvil o právu a svobodě malých národů, o jejich sebeurčení a nerušeném vývoji a byl si též vědom — jak patrně z řeči ze dne 14. ledna 1917 — plného dosahu pangermánského plánu. Ale naproti tomu prohlásil v srpnu 1917, že Amerika nechce nikterak přetvořovat rakousko-uherské mocnářství, že jí nezáleží na tom, jak ono uspořádá své vnitřní poměry, že mu nechce nic diktovati a že si jen přeje, aby si samo dalo své věci do pořádku. V odpovědi na mírový návrh papežův výslovně stojí, že Amerika „pokládá rozbíjení říší za nevhodné“. Když však počátkem prosince žádal Wil-

son o souhlas kongresu k vypovězení války Rakousku, prohlásil, že mír musí „osvoboditi národy Rakousko-Uherska“, ač Amerika sama nechce rakouskou říši reorganizovat. Také mezi 14 články Wilsonovými ze dne 8. ledna 1918 mluví se opět jenom o tom, že se národům Rakousko-Uherska má zajistit první příležitost k autonomnímu vývoji. Teprve po římském kongresu potlačených národů prohlásil Lansing (dne 29. května 1918), že „americká vláda má vážné sympatie s národními aspiracemi Čechoslováků a Jihoslovanů po svobodě“. Podobné prohlášení učinili Spojenci (Anglie, Francie a Itálie) ve Versailles dne 3. června. Proti určitějšímu prohlášení, navrhovanému Balfourem a Pichonem, postavil se tehdy baron Sonnino. Své prohlášení doplnil však Lansing dne 29. června vysvětlením, že si americká vláda přeje úplného osvobození všech kmenů slovanských od rakouského a německého jha. Po uznání Anglií z 9. srpna přišlo dne 3. září uznání Amerikou, jímž byla ČSNR. uznána za vládu de facto. Dne 18. října odpověděl prezident Wilson rakouské vládě známým prohlášením, že se Amerika nemůže již spokojiti s pouhou autonomií pro Čechoslováky a Jihoslovany, ale trvá na tom, aby tyto národy samy rozhodly o tom, jak rakouská vláda může uspokojiti jejich požadavky. Podobná změna stanoviska v náš prospěch nastala i u Anglie, jak ještě později ukážeme.

V druhé polovici roku 1917 bylo ovšem stanovisko Anglie velmi neurčité, ba dokonce svou neurčitostí nám nepříznivé. Uvedli jsme již na počátku třetí kapitoly prohlášení Lorda Roberta Cecila i zahraničního ministra Balfoura, kteří se báli říci více, než co bylo obsaženo v Notě Spojenců, a odmítli zaujmouti

stanovisko k „diskusi“ mezi Seton-Watsonem a Noëlem Buxtonem. Měli jsme v parlamentě ovšem i své vřelé obhájce, k nimž náležel zejména poslanec A. F. Whyte, major David Davies, který pronesl velkou protirakouskou řeč dne 18. srpna 1917, později Sir Samuel Hoare, G. A. Mc. Curdy, Green a řada jiných. V tisku se nás zastávali proti agitaci „Nation“ zejména „Pall Mall“, „Justice“, „New Statesman“, „Spectator“, „New Witness“ a „Everyman“. Články, které jsem týdně uveřejňoval v „Britanii“, objasňují vždy nejnovější fázi rakouského problému a anglického stanoviska k němu, a myslím, že budoucí historik nalezne v nich hojně cenného materiálu k ilustraci válečných politických událostí.

Proti „pacifismu“ Czerninovu vyslovil se prof. Masaryk rozhodně v rozmluvě s dr. H. Williamsem, uveřejněné v „Daily Chronicle“ dne 11. října 1917: „Czerninův pacifismus je bezcenný, neboť je to pacifismus imperialistický. Poměrné odzbrojení znamená u něho toliko prostředek k zachránění statu quo. A účelem statu quo je zachránit Rakousko, Německo a Turecko, tedy pangermánskou Střední Evropu. Pravý pacifismus je demokratický, avšak Czernin jest zcela nedemokratický. Nepraví nic o právu sebeurčení. Vezměme polskou otázku. Má-li býti rozřešena, musí se Německo a Rakousko vzdát polského území. Má-li být rozřešena otázka italská, rumunská a srbská, musí být Rakousko rozčleněno a totéž platí o české otázce. Czernin zdůrazňuje sílu Rakouska. Zapomíná, že je zachránilo toliko Německo. Rakousko je úplně v područí Německa. Navrhuje-li Czernin mír, jest to následek neutěšené politické a hospodářské situace Rakouska. Jeho pacifismus je prostě příznakem sla-

bosti. Kdyby se válka skončila zachováním Rakouska, byla by vedena nadarmo." Masaryk potom líčí, jak Czernin v roce 1905 byl proti zavedení všeobecného hlasovacího práva. Ač českého původu, je Czernin Němec a jeho plán byl zmenšiti sílu české demokracie a maďarské aristokracie ve prospěch Němců. Chtěl dokonce volati Německo na pomoc na záchranu monarchismu v Rakousku. Czernin dokazoval též, že dynastické zájmy všech panovníků podle výroku Viléma jsou totožné a pojí nerozlučně Rakousko s Německem.

Přes to, že se rakouské vládě podařilo do jisté míry vsugerovati anglickému veřejnému mínění, že jí jde o brzký a spravedlivý mír, nelze jinak zase nedbati toho — jak jsme již dříve zdůraznili — že anglický tisk čím dále tím více o nás jevil zájem a naše články uveřejňoval. Články získali jsme zejména denní tisk venkovský a týdenní revue, kdežto londýnský tisk otiskoval většinou kratší zprávy situační. Pro nás psal tisk konservativní, socialistický („Justice“, „New Statesman“) a vládní („Daily Chronicle“). Proti nám psaly listy pacifistických levých liberálů („Nation“, „Daily News“, „Westminster Gazette“, „Manchester Guardian“). O zvýšeném zájmu svědčí ostatně i stále polemiky v tisku. Rozbití Rakouska se dostává vážné pozornosti a ono se stává živou otázkou a předmětem veřejné diskuse. Uvádíme zde zejména polemiku mezi prof. E. Arnoldem, jenž se přimlouvá za řešení federací, a Sirem A. Evansem v liberálním „Manchester Guardian“ v červnu 1917. Také proti mým a Brožovým článkům v „Justice“ se ozvalo několik hlasů z řad socialistů. Dne 19. července vyslovuje anonymní korespondent O. T. S. názor, že samostatné Čechy ne-

budou moci hospodářsky trvat, a bojí se též otázky německé menšiny. V odpovědi jsem uvedl, že samostatné Čechy budou hospodářsky velmi dobře prosperovat a že jistě dojde mezi nimi a státy sousedními k přátelské součinnosti na poli hospodářském. Pokud se týče Němců, naskýtá se otázka je-li výhodnější, aby 33 miliony Slovanů, Italů a Rumunů byly i nadále využítkovávány Němci, či aby třímilionový zlomek Němců, jemuž budou všechna práva zajištěna, byl zahrnut do Československa z důvodů ekonomických, geografických a historických. Právo čs. národa na samostatnost reklamoval dr. Soukup v řeči ze dne 26. června. V „Justice“ z 2. srpna však pochybuje o správnosti mých číslic soudruh C. V., jenž tvrdí, že Čechů je jen 5½ milionu, že Němci činí 35% obyvatelů v českých zemích a že Slovanů a Románů v Rakousko-Uhersku jsou jen 22 miliony. V odpovědi uvedl jsem ovšem, že všechna čísla o národnostech v Rakousko-Uhersku, jež pan C. V. uvádí, jsou nižší než v oficiálních statistikách, které však jsou falešné a přeceňují počet Němců a Maďarů. Počet Českoslováků je podle těchto falešných statistik 8½ milionu a Jihoslovanů 7 milionů (nikoliv 5 milionů) atd. K otázce německé menšiny vrátila se „Justice“ opět v prosinci při jinak příznivé kritice knihy dr. Beneše „Case of Bohemia“*), která tehdy vyšla. Upozornil jsem tedy znovu dopisem z 13. prosince, že v Čechách je sice (podle oficiálních statistik) 35% Němců, na

*) Kniha tato, k níž výbornou předmluvu napsal Henry Wickham Steed, vyšla nákladem fy. Allen Unwin na podzim 1917 a jest — kromě dvou posledních kapitol — překladem Benešovy knihy „Detruisez l'Autriche-Hongrie“. O překladu a úpravě pracovali pí. Formanová, P. Selver a V. Nosek.

Moravě však jenom 25%. Při odhadu nerozhodovala však mateřská řeč, nýbrž jazyk obcovací (Umgangssprache). Ve skutečnosti je čechoslováků daleko více než 8½ milionu. Mezi Němci je započteno též mnoho kolonistů, úředníků a židů.

K týdeníkům, které se postavily proti rozbití Rakouska, náležel též menší radikální časopis „Common Sense“, v němž jsme se několikrátě proti tomuto stanovisku ohradili, a časopis „Cambridge Magazine“, v němž se profesor welšské university Arnold přimlouval (9. června), aby Anglie „podporovala snahy mladého rakouského císaře, aby mohl reorganisovati svoji říši v míru a pořádku, a aby s těmito snahami sympatisovala.“

Agitace na záchranu Rakouska vyvrcholila se v lednu 1918, přes to, že právě koncem prosince 1917 Francie uznala samostatnou čs. armádu. O situaci na počátku roku 1918 pojednáme v příští kapitole.

Kapitola čtvrtá.

Situace počátkem roku 1918.

Tři neděle po uznání samostatné čs. armády ve Francii, v týž den (6. ledna), kdy se v Praze konala mohutná manifestace pro čs. samostatnost, prohlásil v Londýně Lloyd George, že „souhlasí sice s presidentem Wilsonem, že rozbití Rakousko-Uherska není součástí našich (spojeneckých) válečných cílů, má však za to, že nebude-li poskytnuta skutečná samovláda na demokratickém podkladě těm národům Rakousko-Uherska, které jí žádají, nebude možno doufati v odstranění těch příčin neklidu v této části Evropy, které tak dlouho ohrožovaly všeobecný mír.“ Opatrné toto prohlášení a opominutí našich a jihoslovanských požadavků — jak jsme též oznámili tisku — zarazilo nás tím spíše, že se Lloyd George nerozpakoval uznati potřebu sjednoceného Polska a uznal též národnostní snahy Italů a Rumunů, ba dokonce i Palestiny a Mesopotamie. Naproti tomu jsme ovšem z oportunistických důvodů zdůrazňovali, že uplatnění Lloyd Georgeovy zásady sebeurčení a vlády se souhlasem poddaných musí znamenati též samostatnost Čechoslováků. V tomto smyslu napsala dcera presidenta Masaryka Olga otevřený list Spojencům, otištěný ve všech týdenních revuích. Zdůraznila, že náš národ bojoval po století proti německé myšlence násilí za svobodu. Proti německému militarismu a imperialismu stavějí Spojenci zásadu sebeurčení národů tvrdíce, že sub specie aeternitatis není rozdíl mezi národy velkými a malými. Naši

vojáci se vzdávali dobrovolně Spojencům, aby za ně bojovali, a ve všech částech světa Čechoslováci činně se účastní boje proti ústředním mocnostem. Jako v historii jsme stáli za myšlenkou volnosti svědomí, tak nyní bojujeme za konečné rozřešení střeoevropských problémů. Jako před 12 stoletími bojujeme i dnes proti německému tlaku na východ, bez zájmů šovinistických, za úplné vítězství demokracie, jež přinese lidstvu volnost, rovnost a bratrství. Tato mocná idea nebude přemožena brutálním násilím a propagandou ústředních velmocí. Spojenci jistě uskuteční i v praxi do důsledku své zásady a spravedlivý a trvalý mír. Čechoslováci jsou činně vděční za to, že jsou též členy Spojenců.

Zároveň se i řada listů znovu ujala naší věci. Uvádím zejména „New Witness“, „Everyman“, „Near East“, a „Saturday Review“, které v tu dobu otiskly mé články. V lednovém čísle „National Review“ ukazuje Chéradame na to, že jedině rozbitím Rakouska možno zničití pangermánský plán. Naproti tomu „Contemporary Review“ v lednovém čísle uveřejnila článek Noëla Buxtona o „Ententě a spojencích Německa“, v němž se přimlouvá za austrofilskou politiku a tvrdí, že prý umírněné stanovisko Spojenců k Rakousku „mělo již žádaný účinek a posílilo ententě příznivé živly v Rakousku“. Zachování Rakouska pokládá za nejlepší rozřešení, jež by též umožnilo spravedlivé (rozuměj protisrbské) uspořádání balkánských poměrů. Není prý důkazu o tom, že by si rakouské národy vskutku přály samostatnosti, a za všech okolností jsou prý na to příliš slabé. Ukázal jsem ovšem (v „Near East“ z 15. února), že takováto politika může posílit v jejich nadějích leda Němce, nikoli

Slovany, kteří jsou jediný Dohodě příznivý živel v Rakousku. Prof. Masaryk nesčetněkrát již dokázal, že habsburskou ideu nelze sloučiti s ideou skutečné federativní rekonstrukce. Není pravda, že „není přesvědčivého důkazu o tom, že si národnosti přejí samostatnosti“. Ukázal jsem na tisíce Slovanů, kteří se vzdali Spojencům a za ně bojují, na naši armádu ve Francii a na resoluci našich poslanců ze 6. ledna, v níž Seidler marně hledal stopu dynastické nebo státní věrnosti rakouské.

V „Saturday Review“ se proti nám postavil Richard Lee dne 5. a 26. ledna. Není prý pro to, aby britská říše byla zničena jen proto, aby Čechoslováci dostali svou samostatnost a Francie železo a uhlí v Alsasko-Lotrinsku. Jeho válečný cíl je prostý: odzbrojení a Svaz národů prý vše rozřeší. Namítli jsme ovšem, že za svou samostatnost bojujeme sami a že k jejímu dosažení není nikterak potřebí zániku britské říše; a pokud se týče Svazu národů, že jej nelze uskutečnit, dokud všechny národy nebudou svobodny. A bude-li provedeno všeobecné odzbrojení, kdo bude mít možnost zajistit mezinárodní mír a spravedlnost? Na to pan Lee odpověděl, že osvobozením Čechoslováků možno rozuměti buď autonomii, nebo úplnou samostatnost. Nota Spojenců sice naznačila řešení druhé, ale Lloyd George i Wilson je prý ignorují, neboť je to „sen slováckých Sinn Feinerů, líbezných náměsíčních idealistů“, jehož uskutečnění by vyžadovalo milionů britských životů. Stojí za to prodlužovat válku do nekonečna pro nemožný projekt samostatných Čechů? Projekt ten je stejně fantastický a neskutečný, jako Shakespearovo české moře. Na to jsme odpověděli, že samostatnost nechť u nás jen extrémně

misté, nýbrž celý národ, jak dokazuje resoluce ze dne 6. ledna. Platí-li pevná vůle a oběti celého národa něco, pak se nejeví cíl samostatnosti nikterak fantastickým nebo nemožným.

Sluší připomenouti, že touto dobou byla již pro nás získána největší anglická strana, totiž konservativní (unionistická), a do značné míry též naši věc podporovali praví liberálové z opozice proti Maďarům. Leví liberálové, jak jsme již ukázali, byli příliš proti nám zaujati, aby bylo možno je přesvědčit, a jejich vliv byl ostatně značně ochromován jejich proněmeckou tendencí pacifistickou. Totéž platí i o krajní, počtem nepatrné socialistické (komunistické) levici s „Heraldem“ v čele. Zato oficiální strana dělnická Labour Party nezaujala k Rakousku určitého stanoviska. Poněvadž její vliv v posledních letech značně vzrostl na újmu liberálů i konservativců a dalo se očekávat, že vzhledem k síle českého hnutí sociálnědemokratického získáme u ní sympatie, obraceli jsme nyní hlavní zřetel k tomu, abychom ji získali pro svou věc.

Dělnická strana v Anglii, kterou nelze pokládati za orthodoxně socialistickou, nebyla nikterak jednotná v nazírání na válku. Měla svoji pravici, která záležela v protiněmecké frakci bývalé socialistické, nyní národnědemokratické strany Hyndmanovy a jiných patriotických dělnických vůdců, zvláště trade-unionistických. Měla též svoji levici, k níž náleželi komunisté a příslušníci British Socialist Party a Independent Labour Party, počítaje v to některé známé vůdce jako Ramsaye Mac Donalda a Snowdena. Fabianisté (Sidney Webb, Bernard Shaw atd.) zaujímali stanovisko kritické, ale dosti neurčité. „New Statesman“ však stál pevně na naší straně. Střed tvořil vůdce strany

Henderson — anglický Kerenský — jehož názory na mezinárodní politiku byly velmi nejasné, přes to, že byl zpolo oficiálním delegátem Anglie v Rusku v létě roku 1917 jako člen Lloyd Georgeova kabinetu. Henderson byl, jako mnozí liberálové, z těch anglických politiků, kteří se ani za války nemohli zřící svých přátelských citů k Němcům a byli naplněni obavami, aby se válka zbytečně neprodlužovala, a přáli si, aby se po válce zapomnělo na nepřátelství k Němcům i na to, že oni válku způsobili. Nepřekvapuje tedy příliš, že na konferenci dělnické strany v prosinci 1917 prohlásil, že „moudrou politikou by bylo redukovat válečnou sílu nepřátel odloučením Rakouska nebo Turecka“. Ač krátce předtím protestoval proti separátnímu míru ruskému, navrhoval sám separátní mír s Rakouskem. Již tehdy se však proti němu postavil známý vůdce trade-unionistů J. H. Thomas.

Proti této tendenci, strhnouti dělnickou stranu do tábora austrofilského, zasáhli jsme účinně na 17. výroční dělnické konferenci, konané v Nottinghamu ve dnech 23.—25. ledna 1918 za účasti 1000 delegátů, zastupujících 2½ milionu organisovaného dělnictva. Hlavním úkolem této konference bylo vypracování nových stanov, jež by lépe odpovídaly rostoucímu vlivu strany. Návrh, aby zástupci dělnictva vystoupili z vlády, nebyl přijat. Velké naděje se skládaly v připravovaný nový volební řád, kterým mělo býti zajištěno hlasovací právo též ženám. Mezinárodní politiky se týkala nejvíce předběžná schůze ze dne 22. ledna, na níž bylo usneseno svolati zástupce spojeneckých socialistů na den 20. února do Londýna, aby se zaujalo stanovisko k válce a k míru. Z cizích hostů

na konferenci v Nottinghamu uvádíme bolševika Litvinova a belgického germanofilského Huysmansa, jenž přijel ze Stockholmu hned po rozmluvě se Scheidemannem. Za Francouze promluvili Renaudel a Longuet a za Belgičany Vandervelde, velký náš obránce a přívrženec války až do konce. Konference jsem se též zúčastnil s pí. Olgou Masarykovou, jež na první schůzi přečetla provolání českých socialistů ve Francii a Anglii, podepsané Brožem, Kudrnáčem a Veselým, a zdůraznila demokratické ideály našeho národa, toužícího po sebeurčení, spravedlnosti a demokracii. Její řeč byla přijata s nadšením a ani Camille Huysmans, jenž mluvil ihned po ní, neubránil se při zmínce o sebeurčení výslovnému uvedení práva Českoslováků na samostatnost. Také předseda sjezdu, Purdy, při zahajovací řeči prohlásil, že mír, jehož si dělnictvo přeje, musí být trvalý a spravedlivý, zaručující volnost a svobodu všem národům, velkým i malým. V provolání, koncipovaném mnou po dohodě s Brožem, se praví, že Čechoslováci jsou vděční za prohlášení předsednictva dělnické strany ze dne 16. ledna, poslané ruskému lidu, v němž se anglické dělnictvo ztotožňuje se zásadou sebeurčení a rovnosti národů velkých i malých, a prohlašuje, že rodinné zájmy dynastií a snaha panujících tříd německých, rakouských a maďarských utlačovatí jiné národy, nesmí býti na újmu práva sebeurčení v střední Evropě. Velká Británie vstoupila do války na ochranu práv malého národa a britští státníci prohlásili několikrát právo národů velkých i malých na svobodu a samostatnost, které Německo popírá. Uskutečnění zásad demokracie a sebeurčení národů znamená smrt habsburské monarchie. Dělnická strana vyzvala ná-

rody střední Evropy, aby odpověděly na výzvu její i ruskou. Rakouští Slované a Románé prohlásili jasně svoji vůli k samostatnosti. Provolání uvádí zejména prohlášení Čechů a Jihoslovanů ze dne 30. května 1917, řeč Tusarovu ze dne 6. ledna 1918 („Czernin nezastupuje národy Rakouska a nemá práva mluvit jejich jménem, jsa pouhým zástupcem dynastie; je-li velezradou žádati volnost a samostatnost, jsme všichni velezrádci“) a konečně resoluci českých poslanců z téhož dne. Provolání ukazuje dále na naše historické právo k samostatnosti, na rakouské persekuce Slovanů za války, na staletý náš boj za svobodu přesvědčení, spravedlnost a demokracii, na aktivní naši pomoc Spojencům a na nutnost zničení pruského militarismu a rozbití Rakousko-Uherska v zájmu demokracie a trvalého míru v Evropě: „Žádajíce Vaši podporu československého nároku na samostatnost, žádáme toliko o podporu zásady, kterou uznáváme pro každý národ v Evropě, tctíž právo každého národa, aby se mohl volně vyvíjeti a spravovati podle svých vlastních přání a potřeb“.

Vliv naší akce byl patrný i při zasedání Mezi-spojenecké dělnické konference dne 20. února. V memorandu, na němž se usnesla pod vlivem našeho a italského provolání i pod vlivem Vanderveldovým, vyskytuje se věta, že sice rozčlenění Rakouska nepokládá za válečný cíl, že však nárok Čechoslováků a Jihoslovanů na samostatnost nelze pokládati za vnitřní otázky Rakouska. „Národní samostatnost nutno dopřát v rámci Svazu národů těm národům, které o ni žádají, a tyto národy samy musí rozhodnouti o svém seskupení nebo federaci podle svých vztahů a zájmů. Uznají-li to za vhodné, nechť postaví

federaci samostatných států dunajských na místo rakousko-uherského mocnářství." I „Times" vyslovily uspokojení nad tím, že se spojenci socialisté sjednotili na společném programu a že program ten doplňuje prosincové memorandum dělnické strany a v hlavních částech, zvláště co do návrhu Společnosti národů a změn teritoriálních, jest velmi uspokojivý. Němečtí socialisté jej ovšem zavrhlí a „Vorwärts" prohlásil, že Německo by přistoupilo na mír jenom s podmínkou „statu quo" na západě (nikoli tedy na východě). Požadavku osvobození Čechoslováků a Jihoslovanů se musí ústřední velmoci jenom vysmát. Vůbec prý zmíněný program není možno uskutečnit mezinárodní socialistickou konferencí nebo jednáním diplomatickým, nýbrž jen vítězstvím Spojenců. Stejný nesouhlas s mezispojeneckým socialistickým memorandumem ovšem projevil i proněmecký pacifista Brailsford v „Heraldu" z 1. března. „Bude-li utvořena samostatná říše česká a jihoslovanská a bude-li od Rakouska odloučeno italské a polské území, bude to znamenat rozbití Rakouska", naříká Brailsford a dodává rozhořčeně: „Toť šílenství, neboť Rakousko především pracuje pro mír... Mají snad angličtí dělníci jít k odvodu a na porážku pro samostatnost Čechoslováků?" I „Heraldu" i „Vorwärtsi" záleží tedy na sjednání brzkého míru stůj co stůj, byť i mír ten nebyl spravedlivý a sloužil zájmům Německa.

Iluse o novém Rakousku a mírumilovnosti Czerninově ovšem trvaly dále. Přes to, že se dne 24. ledna Czernin prohlásil pro mír „bez anexí a kontribucí" a o sebeurčení pomlčel, prohlásil president Wilson dne 11. února, že tón této řeči byl přátelský a že vidí základní elementy míru jasnými očima, nesnaže se je

zahaliti. Uznává prý potřebu sjednocené Polsky, znovuzřízení Belgie i ukojení národních aspirací rakouských národností. Byl by prý šel ještě dále, nebýti spojenectví s Německem. Nelze se tedy divit, že se i u anglických liberálů vyskytovaly stále iluse o upřímné mírumilovnosti Rakouska a naděje v jeho odpoutání od Německa. Tak ku př. „Westminster Gazette" z 15. února a 11. března znovu rozvíjí teorii o tom, že prý ruské nebezpečí bylo jediným důvodem rakousko-německé aliance a německo-maďarské hegemonie a poněvadž nyní pominulo, naskýtá se Rakousku příležitost vymaniti se z područí Německa a jednat samostatně, zajistí-li ochranu svých Slovanů proti německému výboji. Ukázali jsme ve „Westminster Gazette" ze dne 13. března, že 1. účel rakousko-německé aliance byl ofensivní, pangermánský, nikoli defensivní; že 2. trvání Rakouska vůbec závisí na německo-maďarské hegemonii; padne-li tato hegemonie, padne i Rakousko a rozpadne se. Slované žádají jistějších záruk proti novému vykořisťování Němci a Maďary, než by jim poskytla pouhá autonomie. Žádají v zájmu spravedlivého a trvalého míru úplné samostatnosti.

Mnohem zaslepenější než „Westminster Gazette" ovšem byla „Nation". Dne 23. března píše o „Rakousku jako mírovém činiteli" a uvádí vždy nové důvody na záchranu Rakouska. V úvodu uznává sice tvrzení Lichnowského o odpovědnosti Rakouska za válku, ale připisuje ji hlavně válečné klice Tiszy s For-gachem. Tento rakouský svět prý však je mrtev a diskreditován. Jiné, nové Rakousko jej přežilo. I Češi a Jihoslované, jako všechny ostatní národy rakouské, žádají si míru a socialisté se Slovaný obracejí se proti

pruské politice. „Novou“ politiku Rakouska nevysvětluje ovšem „Nation“ ani snahou oklamati Spojence kompromisním mírem ani strachem Habsburků z příkladu Ruska ani vnitřními nesnázemi hospodářskými a politickými. Důvody, které „Nation“ uvádí, jsou tři. Za prvé, Rakousko se zklamalo válkou ve svém očekávání brzkého a úplného vítězství; za druhé se uplatňuje vliv levice po příchodu nového císaře, jenž mluví o demokracii a slibuje přetvořiti Rakousko v domov rovnoprávných národů; za třetí, Rusko padlo a s ním i defensivně-ofensivní strach před panslavismem. Raison d'être rakousko-německé aliance zanikl. Czerninovo horlení pro odzbrojení prý se vysvětluje nejen jeho liberalismem nebo snad strachem z finančního zatížení, nýbrž i skrytou touhou po odstranění pruského militarismu. Bohužel však prý byl — kromě strachu před panslavismem — ještě další motiv německo-rakouské aliance, totiž německo-maďarská hegemonie. „Nation“ ovšem nepochybuje o dobré vůli Karlově uskutečnit národní rovnoprávnost, ale doznává aspoň, že za války v její uskutečnění nemožno doufat. „Nation“ se však dopouští další nedůslednosti a nepřimlouvá se již za „federaci národů“, neboť připouští, že i ta by vyžadovala předchozího rozbití Rakouska. Také se již nesnaží slovanská prohlášení na říšské radě vykládat ve smyslu sobě příznivém. Od-suzuje požadavek „federace“ podle slovanských prohlášení stejně, jako stanovisko českých zahraničních Sinn Feinerů, kteří propagují „dětinskou a anarchistickou myšlenku rozbití Rakousko-Uherska v množství vzájemně nepřátelských samostatných států“ po způsobu balkánském. Vytýká nám dualismus v programu. Pravý smysl českých požadavků v Rakousku

prý nechápe. Jejich „federace států“ zdá se velmi ne-snadnou. Ostatně i Čechové prý odmítli účastnit se revise ústavy, navrhované Clam-Martinicem, a za to je rovněž nazývá Sinn-Feinisty. „Nation“ modifikuje své dřívější stanovisko v ten smysl, že historické hranice zemí prý nemožno rušit a nadto pochybuje, zda by na to Němci a Maďaři přistoupili. Slované prý však ve svém extremismu odmítají každou dohodu a vyčkávají mírové konference. Mírová konference prý se však sotva bude těmito delikátními vnitřními problémy zabývat, leda prý by se stal zázrak (!) a Spojenci by zvítězili a mír diktovali a nikoli o něj jednali (!). Slované prý ve svých pošetilých nadějích ve Spojence marně maří rakouské pokusy o federalismus. Rakousko si netroufá jednati samostatně se Spojenci, neboť je příliš slabé. Slabostí též vysvětluje, že slíbilo nezasahovat do ruských věcí a hned 14 dní potom táhlo do Ukrajiny. Konečně ještě další vývoj „Nationu“ je patrný ze závěru, že prý by ani nebylo žádoucí, aby Rakousko separátní mír činilo. Chce prý jen povzbuditi Vídeň (tu slabou Vídeň?) v jejím mírovém nátlaku na Berlín. Rakousko prý by se snadno vzdalo Trentina, Srbsko by bylo znovuzříženo a s národnostmi by Vídeň udělala smír (!). K takovému míru sjednanému („negotiated peace“) prý však sotva Spojenci dojdou, nepůjdou-li bez úchyvky za presidentem Wilsonem (?) v jeho zásadě zachování rakouské celistvosti.

V dopise, uveřejněném v „Nation“ dne 30. března, poukázal jsem na to, že mezi cílem Čechů zahraničních a domácích je rozdíl toliko v taktice. Češi v Rakousku sice žádají mír, ale mír spravedlivý. V resoluci ze dne 6. ledna 1918 se výslovně praví, že „mír,

jenž by našemu národu nepřinesl úplnou svobodu, ne-
byl by pro nás mírem, nýbrž počátkem nového ne-
úprosného boje o národní samostatnost". Důvod
aliance rakousko-německé nezankli, neboť pangerma-
nismus žije dosud. Také druhý důvod — německo-
maďarská hegemonie — dosud nepominul. Slované
chtějí záruku, že je Němci nebudou znovu vojensky,
hospodářsky a politicky vykořisťovat. Této záruky
neskýtá autonomie, nýbrž toliko úplná samostatnost.

Proti federacnímu řešení píše též Seton-Watson
v březnovém čísle „Contemporary Review". I „Frank-
furter Zeitung" uznává, že se rakouský problém stal
problémem evropským, na němž závisí všechny mí-
rové podmínky, návrhy a diskuse. Seton-Watson uka-
zuje, že Rakousko pozbylo svého „raison d'être" jako
ochránce Evropy proti Turkům a že úplně zklamalo
též naděje jako říše, jež by smířila své národy sprá-
vedlivým postupem. Dnešní rakouská krise jest více
než pouhá krise dualismu. Rakousko není odlehlým
ostrovem, jeho problém se silně dotýká celé Evropy
a zasluluje proto bedlivé pozornosti. A přesto jest
tolik falešných představ o něm. Rakousko jest dílem
Habsburků, kteří ve své politice spoléhají hlavně na
šlechtu, vojsko, církev a byrokracii. Není rakouského
národa. V Rakousku jest vnitřní politika stálým bo-
jem poddaných národů proti panujícím Němcům a
Maďarům. Dualismus oslabil Rakousko, ale posílil
Maďary, kteří mocně působili též na zahraniční poli-
tiku na újmu koruny. Seton-Watson líčí podrobně
rakouskou zahraniční politiku od roku 1867 a roli,
kterou v ní hráli Maďaři. František Josef si často
počínal osobně a bez morálního podkladu, avšak na-
byl mnohých zkušeností. Nedostatek těchto zkušě-

ností a politická nevědomost jsou patrné u jeho ukva-
peného nástupce, jenž je v rukou dvorní kamarily.
Autor dokazuje, jak pochybené a perfidní jsou snahy
odpoutat Rakousko. Czernin naprosto není takový de-
mokrat, jak ho angličtí liberálové líčí. Je proti sebe-
určení národů a trvá na tom, že se do „vnitřních"
otázek Rakouska nesmí zasahovati a že nutno zachov-
vat rakouskou celistvost, i dokonce sám dualismus a
hranice historických zemí. Tím ovšem pomíjí veškerá
možnost federalisace na základě národnostním. Czer-
ninovo stanovisko jest též odpovědí Slovanům na je-
jich požadavky ze dne 30. května 1917. Češi, Jihoslo-
vané i Poláci dnes již nepokrytě bojují proti Vídni.
Hugo Ganz se ptá právem ve „Frankfurter Zeitung",
za jakých podmínek může Rakousko jako stát ještě
trvat, stojí-li za ním již jen německá buržoasie.
Němci mohou zachovat svoji hegemonii jen proti-
ústavním postupem. Uvidí-li, že jejich hegemonie jest
ohrožena, spojí se raději s Německem a nechají Ra-
kousko rozpadnouti. Je možno, že nový císař opravdu
by si přál federalisace, avšak v této politice nedojde
podpory žádného z činitelů, které až dosud byly zá-
kladem trvání Rakouska.

Velmi výstižně protestovala proti tajnému i ve-
řejnému nadbílání Rakousku „New Europe" dne 21.
března a odsoudila jednání jihoafrického generála
Smutse s hrabětem Mensdorffem ve švýcarsku.
Uvedla znovu všechny důvody proti separacnímu míru
s Rakouskem, jenž by neznamenal nic menšího, než
zradu na cílech Spojenců.

Nemalou silou morální v našem odboji byla ovšem
součinnost potlačených národů. Součinnost Slovanů
na říšské radě, demonstrace v Praze dne 11. března

1918, jichž se účastnili též Poláci a Jihoslované, římská konference počátkem dubna a květnové jubilejní slavnosti v Praze mluvily řečí významnou o naprostém dorozumění všech Slovanů i o solidaritě Italů a Rumunů. Též v Londýně jsme cítili potřebu této součinnosti a tak docházelo k pravidelným schůzkám v naší tiskové kanceláři, jichž se účastnili zástupci Jihoslovanského komitétu (dr. Mičič, dr. Gregorin, dr. Mandič) a srbské tiskové kanceláře (Tanovič), zástupci komitétu sedmihradských Rumunů (dr. Lupu, D. N. Ciotori a Moroianu), zástupci Dmowského komitétu polského (Kozicki) i ostatních polských frakcí (A. Zaleski), zástupce irredentistických Italů (Semič) a signor Emanuel, korespondent „Corriere della Sera”. Kromě všeobecných porad o událostech aktuálních byla jedním z výsledků prací tohoto společného výboru brožura „Terms of the coming peace” („Podmínky nastávajícího míru”), kterou napsal podle materiálu, dodaného naším výborem, liberální poslanec, později ministr Mc. Curdy. Spis obsahoval hlavní fakta o terorismu Rakouska proti vlastním potlačeným národům za války, politické odůvodnění boje Slovanů proti Rakousku a nutnosti jeho rozpadnutí podle proklamovaných zásad Spojenců, mapu Evropy, jak by vypadala, kdyby Němci zvítězili, a mapu Evropy, jak bude vypadat, až zvítězí Spojenci — s hranicemi, ovšem jen přibližnými, nových států na troskách Rakouska, a konečně seznam všech spojeneckých prohlášení a uznání snah potlačených národů Rakouska. Brožura vyšla právě měsíc před sjednáním příměří a vzbudila v anglické veřejnosti zasloužený rozruch.

Měsíc duben 1918 znamená důležitý obrat ve prospěch naší akce. Czerninova řeč ze dne 2. dubna, jež

způsobila jeho pád, jest dosud v živé paměti. Byla to labutí píseň, v níž Czernin bezmocnými nadávkami útočil na Masaryka a Čechy vůbec a v níž pronesl též lživé tvrzení, že se ho Clemenceau tázal, za jakých podmínek by Rakousko učinilo mír, a tvrdil, že jedinou překážkou se ukázal nárok Francie na Alsasko-Lotrinsko. Clemenceau však dokázal vlastním dopisem císaře Karla, že podnět vyšel z Rakouska a že Karel uznal „spravedlivý nárok Francie na Alsasko”. Odhalení tato a pád Czerninův znamenaly pro nás mnoho. Bylo konec mírovým intrikám mezi Rakouskem a Spojenci. Bylo jasné odhaleno pokrytectví Czerninovo a marné jeho snahy přesvědčiti Spojence o mírumilovnosti Rakouska. Padl Czernin, v něhož zbloudilí angličtí liberálové skládali své poslední naděje na uskutečnění brzkého míru. Poslední naděje na dosažení separátního míru na účet potlačených národů Rakouska a výměnou za rakouské desinteressement v otázce alsaské padly. Nebylo pochybností, že Rakousko nadále zůstane ještě více než dříve pod kontrolou Německa. I „Nation” uznala dne 13. dubna, že Czerninova řeč působila dojemně, že Rakousko nadále volky nevolky jest v úplném područí Německa, takže další diskuse o možnosti odpoutání Rakouska je čistě akademická a že se Rakousko řítí nezvratně do propasti. Podobně „Manchester Guardian”; tvrdí sice, že nevidí v Czerninovi pokrytce, že však se Czernin stal obětí německé nadvlády. Czerninův pád prý znamená konec státnictví. Výsledek války bude napříště záviseti toliko na výsledku zápasu na bojišti.

Postup Clemenceauův se ovšem nikterak nelíbil „demokratu” Brailsfordovi, jenž se jinak stavěl proti tajné diplomacii, nyní však v „Heraldu” ze dne 20.

dubna se jí dovolával. Odhalení Clemenceauova prý měla vzbuditi nedůvěru mezi Rakouskem a Německem. Toho sice dosáhla, ale zároveň zmařila možnost dalších pokusů císaře Karla o mír a záchranu Rakouska (o něž i Brailsford tak horlivě pracoval). Clemenceau umlčel hlas volající po míru — nařiká Brailsford — a učinil nepřítele z muže nám dříve přátelského. Brailsford pak uvažuje o rakouském pacifismu a uznává, že Clemenceau měl do jisté míry pravdu, když už Rakousku nedůvěřoval, neboť rakouský vliv na Německo, pokud jde o Rusko a Rumunsko, ukázal se bezmocným. Rakouský pacifismus nemohl jednat za sebe ani působiti na Německo. Vznikl prý po ruské revoluci proto, že touto revolucí padl carismus a tím prý i raison d'être německo-rakouské aliance. Rakousko se tedy postavilo za mírný program — status quo, odzbrojení — a vzdalo se nároku na připojení dobytých území. Rakousko je však — doznává nyní Brailsford — úplně pod vlivem Německa, jemuž slouží rakouští Němci a Maďaři. Zůstávají však motivy Czerninova pacifismu: strach z hospodářského zhroucení a strach z neústupnosti Slovanů. Právě tak, jako neochota Spojenců, dbáti potřeb Ruska, vedla k jeho pádu a rozkladu, tak i odmítnutí Německa učinit ústupky potřebám Rakouska může vésti k obdobným katastrofálním následkům. Jak vyvázne pasivní, beznadějně a hladovějící Rakousko z této války?

Netřeba ani podotýkati, že pád Czerninův vzbudil nám příznivý ohlas v listech, jež se nás vždy zastávaly. „Pall Mall“ ze dne 15. dubna napsala, že Czernin „využil všech prostředků falše a pokrytectví, aby se udržel v nemožné situaci. Pokusil se oklamat Spojence, nabízeje jim jednání o mír, aniž však při tom

pouštěl se zřetele hlavní cíle pangermánské politiky“. I „Morning Post“, jenž se až dosud snažil vsugerovati paralelu mezi námi a Maďary, uznává dne 10. dubna, že „rakouští Němci a většina Maďarů sympatisují s Německem, kdežto Čechoslováci a Jihoslované jsou jimi utlačováni... Budoucnost má pro Rakousko buď úplnou politickou a hospodářskou závislost na Německu, nebo zhroucení spolu s Německem“. Po odhalení Clemenceauově prohlásil i Lord Robert Cecil, že jest mu milejší pruská brutalita než rakouské pokrytectví. Jaké stanovisko k nám zaujímal tisk i nadále, patrně z těchto několika ukázek. „Pall Mall“ ze dne 14. května napsala, že „skončí-li se válka tím, že Češi a Jihoslované zůstanou připoutáni k Vídní, bude to znamenat, že Německo bude lépe připraveno na novou válku, než bylo roku 1914. Poslední události dokázaly, jak doufáme, jasně, že Rakousko nemožno ani odpoutat ani přetvořit ve federaci. Evropě budou hrozit nové války, nebude-li Rakousko rozčleněno.“ „Daily Chronicle“ ze dne 15. května píše: „Nezávislé Rakousko je nemožné z mnoha důvodů, hlavně však proto, že žádný z jeho národů si ho nepřeje. Němci a Maďaři chtějí, aby Rakousko bylo závislé na Německu, neboť jinak je jejich nadvláda ohrožena. Čechoslováci a Jihoslované si nepřejí Rakouska vůbec.“ „Times“ se dne 16. května přimlouvaly vřele za to, aby Spojenci nepokrytě podporovali politiku potlačených národů. I „Westminster Gazette“ téhož dne napsala, že „je nemoudré skládati naděje v odpoutání Rakouska od Německa, dokud válka trvá“, a „Morning Post“ vyzval vládu, aby „již jednou přestala lovit v kalných vodách a naložila s Rakouskem jako se zrádným a mstivým nepřítelem“.

Nastal tedy definitivní obrat veřejného mínění i oficiálního stanoviska vůči nám a sympatie se změnilly v jistotu ve vítězství naší věci, zvláště po hrdiných skutcích našich legií v Sibiři, jak dokázala Anglie též konkrétním a naprostým uznáním našich snah deklarací ze dne 9. srpna a úmluvou ze dne 3. září. K definitivnímu zániku všech sympatií k Rakousku přispěla nemálo naše propaganda, odhalení Lichnowského o odpovědnosti Rakouska za válku i konec ilusí o Czerninovi a možnosti odpoutání Rakouska od Německa. Sympatie nám získalo utvoření našich vlastních armád ve Francii, Itálii a Rusku, postup našich doma — zejména resoluce ze dne 6. ledna a přísaha ze dne 13. dubna a římská konference potlačených národů. To bylo v době, kdy prof. Masaryk právě přistál v Americe, kam mu jeho dcera odjela naproti z Anglie a kdy se jeví i v stanovisku amerického nápadný obrat v náš prospěch. Amerika projevila po prvé „vážné sympatie s národními aspiracemi Čechoslováků a Jihoslovanů po svobodě“. Také v Anglii prohlásil Lord Robert Cecil dne 22. května při slavnosti na počest Itálie na londýnské radnici, „že v rozbití Rakouska vidí konstruktivní cíl osvobození národů, trpících pod jařmem rakouským. Itálie projevila ochotu dopřátí dobrodiní týchž zásad, z nichž vzniklo její vlastní obrození, Polákům, statečným Čechoslovákům i Jihoslovanům. Velká Británie touží po tom, aby tito národové dosáhli plné svobody a samostatnosti.“ A „Times“ k tomu dodaly: „Nezbývá, než aby Spojenecké vlády projevily neodkladně a konkrétní formou společnou politiku a povzbudily tím potlačené národy střední Evropy.“ Již tehdy — v květnu 1918 — pokusil se dr. Beneš, aby se našemu hnutí

dostalo formálního uznání, jmenovitě aby bylo usnadněno postavení našich krajanů v Anglii, kteří dosud byli pokládáni za příslušníky státu nepřátelského, ač většina jich sloužila v anglické armádě. Na řadu memorandum o hospodářské a politické situaci v Rakousku a o významu našeho hnutí pro Spojence dostalo se dr. Benešovi aspoň částečného uznání Balfourovým dopisem ze dne 3. června. Úplného uznání se nám nedostalo ne snad z nedostatku sympatií, nýbrž z důvodů zcela jiných. Rozhodovaly důvody mezinárodního práva, pro něž se Anglie zpěchovala uznati naši suverenitu před ustavením vlastního státu, potom důvody vojenské, neboť v té době nebylo vítězství Dohody ještě zcela jisté, a konečně zřetele na ostatní Spojence, bez jejichž souhlasu Anglie nechtěla v naší otázce jíti dále, než šli oni. Také činy našich legií nebyly tehdy v Anglii ještě tak známy, aby zaručovaly souhlas veřejného mínění s krokem tak významným. Nicméně ujistila Anglie již tehdy ČSNR svými sympatiemi a slíbila „uznati naše hnutí stejnou měrou jako Francie a Itálie. Vláda Jeho Veličenstva tudíž uzná ČSNR jako svrchovaný orgán československého hnutí ve spojeneckých zemích a uzná též čs. armádu jako organisovanou jednotku, bojující za věc Spojenců, a bude pro ni jmenovati důstojníka de liaison, jakmile toho ukáže potřeba. Vláda Jeho Veličenstva dá ČSNR rovněž tatáž práva politická v civilních věcech Čechoslováků (v Anglii), která udělila již Polskému národnímu výboru (Dmowského).“

V důsledku tohoto přípisu založila ČSNR v Londýně svoji odbočku. Honorárním šéfem konsulárního oddělení stal se inž. Pochobradský, vedení oddělení politického bylo svěřeno Noskovi. Oddělení konsu-

lární vedlo v evidenci všechny naše krajany, jejichž zájmů hájilo u anglických úřadů, avšak nepoužilo práva vydávati legitimace na způsob pasů, jak činilo Polské komité, neboť bylo anticipováno naše úplné uznání, jež by ČSNR dalo právo vydávati pravidelné pasy, jimiž by naši příslušníci byli postaveni úplně na roveň příslušníkům států spojeneckých. Postup ten ovšem vyžadoval předchozího plného uznání naší státní svrchovanosti, jehož se nám skutečně později dostalo. Oddělení politické pověřeno bylo nadále činností propagačně informační a součinností při dalších diplomatických krocích generálního sekretáře ve Foreign Office.

Situace se nyní pro nás lepšila stále a vítězství naší věci stávalo se tím jistějším, čím jistějším se stávalo vojenské vítězství Spojenců a porážka ústředních velmocí. Harmonie mezi naším hnutím zahraničním a Maffii doma byla úplná a dr. Beneš počítal již tehdy s jistotou, že nejpozději v prosinci dojde u nás k státnímu převratu, přesto, že se nesplnily zcela jeho naděje a plány, aby naše ruské legie zasáhly v rozhodující chvíli buď na frontě francouzské nebo italské a zasadily Rakousku smrtící ránu. Poslední měsíce války znamenaly dobu horečné, ale radostné práce a příprav k dovršení díla — k zbudování naší vlastní, samostatné republiky.

Kapitola pátá.

Konečné vítězství naší věci v Anglii.

Nejvytrvalejším a nejdůslednějším obhájcem rakouské monarchie zůstal časopis „Nation”. Zatím co veškeren ostatní tisk odsuzoval Czernina a uznával, že všechny naděje v odpoutání nebo přetvoření Rakouska byly pošetilé, naříkala „Nation” (18. května), že „lehkomyšlné odmítnutí rakouských mírových nabídek bylo chybou” a že uveřejnění Karlova dopisu bylo ještě zločinnější. Také „Westminster Gazette” ze dne 7. května nazvala postup Clemenceauův chybou Spojenců, jež vrhla Rakousko zpět do náruče Německa. Naproti tomu však již dne 16. května tvrdí, že nechovala nikdy vážných nadějí o tom, že by se rakouská dynastie mohla nebo chtěla odpoutati od Německa. V článku o „rakouské krizi” ze dne 11. května praví „Nation”, že Czernin „změnil svoji politiku. Jeho řeč ze dne 2. dubna byla prý úmyslným pokusem udržeti se u vesla za pomoci Němců. Němci, kteří mu dosud ne důvěřovali, pojednou prý poznali, že jest přece jejich člověkem”. Ani „Nation” netroufá si již tvrditi, že je Slovan nebo demokrat, a přece ho omlouvá proti výtkám pokrytectví nebo ramenářství, neboť „povinností státníka je počítati s fakty dané světové situace”. A tak tedy pád Czernina, z něhož se podle logiky „Nation” přes noc stal ze Slovana Všeněmec, způsobil u Němců zděšení, neboť ti chápou, že u dvora působí tajné vlivy na císaře, jenž však si nepřejí, než aby se Slovanům dostalo spravedlnosti a tím aby se Rakousko opět osamostatnilo. S počátku

hledala „Nation” přítele Slovanů v Clam-Martiničovi, po jeho pádu v Czerninovi. Nyní, když i Czernin se vybarvil, upjala poslední naděje na císaře Karla. Ovšem je prý pochybné, zda i nejsilnější a největší muž mohl by co podniknouti s vyčerpaným Rakouskem. Dojde-li však k revoluci, soudí „Nation”, že se Habsburkům dostane nové příležitosti k dalšímu životu. Kdyby jen Češi a Jihoslované nebyli tak zaujati čistě nacionalistickými snahami (píše „Nation” ze dne 18. května) a spojili se s německými a maďarskými socialisty, došlo by snadno k všeobecnému povstání. Víme ovšem, jaké byly názory těchto socialistů o válce a o novém uspořádání Rakouska a jak by to bylo s námi dopadlo, kdybychom byli rady „Nation” usposlechli. Proti tomuto článku se ohradil též May Dickinson Berry v „Nation” ze dne 15. června: „Kdyby němečtí a maďarští socialisté méně trvali na nadvládě nad jinými národy, mohli by se spojit s Čechy a Jihoslovany. Zatím však Renner prohlašuje, že jenom ty národy, které zahrnují všechny třídy od šlechty k proletariátu, mají právo na samostatnost.”

Dne 18. května navrhuje, „jak zničit Mittel-europu”. Nepochybuje již, že Mitteleuropa se stává skutkem a vinu za to dává — Francii, poněvadž odmítla mírovou nabídku Rakouska. A přece doufá dosud, že pohlčení Rakouska Německem je ještě možno zabránit. Jenom lidé nezkušení mohou tvrdit, že zhroucení Rakouska by znamenalo jeho rozpadnutí. Oposisi Slovanů a parlamentní protesty zdají se „Nation” zcela „normální”. Novum je jen mladý císař, toužící po smíru. Zhroucení Rakouska by znamenalo vítězství Německa. Jen brzkým mírem může Rakou-

sko zachránit svou nezávislost. Ostatně se i v „Times” objevil dne 1. května úvodník, námi již v první kapitole citovaný, v němž se projevuje naděje, že Habsburkové „ztotožní svůj osud s osudem většiny svých národů a postaví se v čelo nové mocné východoevropské konfederace”. S těmito názory ovšem nesouhlasil Steed, jehož vliv se počínal v „Times” teprve později opět uplatňovat. Od něho pochází asi též článek v „Times” ze dne 16. května, v němž se dovozuje, proč je Rakousko nemožno odpoutat od Německa, a vyzvání vlády ze dne 23. května k jasnému uznání Čechoslováků. Také dne 7. června komentovaly „Times” prohlášení Spojenců o Polácích, Čechoslovácích a Jihoslovanech, v ten smysl, že prohlášení to nutno prohloubiti a ihned objasniti spojenecké stanovisko.

Během měsíce června a července dostalo se naší propagandě nejúčinnější vzpruhy za celou dobu války zprávami o udatnosti našich legií ve Francii, Itálii a Rusku. Odevzdání praporu prezidentem Poincaréem dne 30. června a dopis Pichonův dr. Benešovi z téhož dne byly pro nás událostí velkého významu, jež nemálo přispěly k anglickému uznání naší akce. Také hrdinný odpor našich legií v Sibiři vzbudil pravou žurnalistickou sensaci a denně naplňoval sloupece všech anglických listů, jež nešetřily uznáním a nadšením pro náš boj. Toliko Brailsford v „Heraldu” ze dne 13. července komentoval francouzské uznání nám nepříznivě. Vždyť samostatný stát znamená rozbití Rakousko-Uherska. Tuto říši prý však nemožno rozbiti bez úplného vojenského vítězství a bez okupace Prahy, Vídně a Budapešti. „Vrátili jsme se tedy k politice knock-out blow (úplného přemožení)”, hořekuje Brailsford.

Za příklad, jak mocnou jsme rozvinuli tehdy činnost propagační, uvádíme některé z listů, které naše články publikovaly. Byla to především „Britannia“, jež týdně publikovala mé články. V „New Europe“ vyšel můj článek o situaci v Čechách dne 6. června, v „Everymann“ dne 22. června. V časopisu „Justice“ vyšla dne 13. června úvaha o poměru Internacionály k národnostním otázkám se zvláštním zřetelem k poměrům rakouským. Dne 27. června napsal jsem úvodní článek do „Pall Mall“ o situaci v Rakousku a dovozoval jsem, že k převratu v Rakousku je třeba dvou podmínek: vojenská a politická. Dojde k němu, jakmile Rakousko bude definitivně poraženo na frontě a jeho tak už špatná vnitřní situace se změní v paniku. Dovozoval jsem též, že odhodlání Slovanů k revoluci třeba posílit skutkem politickým, t. j. jasným uznáním jejich snah se strany Spojenců. Interviewy a články o naší armádě v Sibiři vyšly zejména v „Times“ ze dne 16. července, v „Globu“ ze dne 17. července, v „Pall Mall“ ze dne 22. července, v „New Europe“ ze dne 25. července, v „Daily Express“ ze dne 5. srpna atd. Některé z těchto zpráv, zejména článek v „New Europe“, byly otištěny později (v září 1918) i v českých listech, které je dostaly jednak skrze Reutera v Holandsku a švýcarsku, jednak přes Stockholm a Varšavu. Z článků v měsíčních revuích uvádím článek kanovníka W. Barry-ho v červnovém a zářijovém čísle „Nineteenth Century“ proti snahám anglických pacifistů, zachránit Rakousko. V červencovém čísle „National Review“ dovozoval jsem, z jakých důvodů si Čechoslováci žádají samostatnosti: z důvodů práva historického i přirozeného, z důvodů hospodářských i politických. Již v roce 1912 dokazoval dr. Kramář

v téže revui nebezpečí pangermanismu a důležitost české otázky pro Spojence, napsav, že „Češi jsou trnem v boku Německa a jím si přejí a musí zůstatí . . . Nechtějí cizí pomoci: nepřejí si jí a nežádají ji. Přejí si jen jedno, totiž, aby neněmecká Evropa konečně také ukázala, že chápe význam české otázky.“ Ukázal jsem pak na význam, který československá otázka má pro Spojence: postavení Čechů na obranu proti pangermanismu, harmonie mezi zájmy českými a spojeneckými, jednota Čechoslováků mezi sebou, jejich pracovitost a demokratické ideály, které z nich učiní obránce stability a míru ve střední Evropě.

I se strany německé dostalo se nám tehdy „uznání“ naší činnosti. „Neue Freie Presse“ napsala dne 4. června: „Masaryk šťve teď v Americe, Nosek v Londýně, Trumbič v Římě a Northcliffe všude.“ Také „Zeit“ ze dne 7. června ocitovala dva z mých článků ve „World“ o nutnosti rozbití Rakouska, „plných vášnivého nepřátelství k německému a nejradikálnějších snah o rozbití Rakouska“. Články ty byly pak citovány pražským tiskem.

Jak zcela bylo nám tehdy nakloněno veřejné mínění, je ostatně patrné z toho, že i bombastický a v nižších vrstvách populární patriot Horatio Bottomley, jinak v zahraničních otázkách zcela nevědomý, volal v „Sunday Pictoral“ ze dne 28. června po jasném prohlášení vlády ve prospěch Slovanů, jež by je přimělo povstati proti Rakousku. Podobně též „Daily Chronicle“ dovozovala v delším úvodním článku dne 24. června, že třeba potlačeným národům Rakouska zajistiti způsobem jasnějším, než činí Versaillská deklarace, podporu Spojenců slovy vzkříšení, jimiž by národy ty oživly. Stejně i „Pall Mall“ ze dne 18. června

žádá prohlášení ve prospěch Slovanů a píše: „Uvážíme-li kolik diplomatických příležitostí bylo propaseno, neubráníme se obavám do budoucnosti a zapřisaháme proto vládu, aby již jednou přinutila zahraniční ministerstvo a nedovolila mu znovu propásti tuto příležitost.“ Dokonce i „Manchester Guardian“, jinak vůči nám velmi upjatý, napsal dne 18. července: „Nepodaří-li se Němcům nyní zvítězit a ukáže-li se, že Spojenci mohou nejen zabránit porážce, ale obrátit ji ve vlastní vítězství, pak se tlak těchto událostí stane příliš silným pro slabé tkanivo existence rakouského státu.“ Na tuto nám příznivou náladu neopominul jsem dr. Beneše upozorniti.

Koncem července přijel dr. Beneš opět do Londýna, tentokráte s požadavky významu mnohem většího než dosud. Jednalo se o uznání naprosté naší svrchovanosti. S ohromnou energií, schopností rychlé orientace a psychologickou prozíravostí, se vzácným darem přesvědčiti ostatní o vlastním přesvědčení počal dr. Beneš pracovati. Mluvil se Steedem a Seton-Watsonem, s vlivnými osobami ve Foreign Office (Phillipsem, Clerkem, Lordem R. Cecilem) a konečně předložil i samému Balfourovi svá memoranda o stavu naší akce s odůvodněním požadovaného uznání.

Zároveň neopominul též sám působiti svým vlivem na veřejné mínění, a to interviewem v „Daily Chronicle“ o českém obrození a účasti na jihoslovanské manifestaci v Mansion House dne 25. července. Na schůzi, již předsedal londýnský starosta Sir C. Wakefield, promluvili srbský vyslanec Jovanovič, zahraniční ministr Balfour, dr. Beneš a Mr. Henry Wickham Steed. Z řeči Balfourovy uvádíme:

„Vývoj Rakouska se skončil tím, že většina oby-

vatelstva upadla v područí menšiny: Němců v Rakousku a Maďarů v Uhrách. Nyní, kdy se Rakousko stalo vasalem Německa, je těžko říci, jak tento stav napravit bez pomoci rakouských národů samých, neboť vládnoucí menšina německo-maďarská ví, že její existence závisí zcela na Německu... Kdo se podívá na Českoslováky na severu Rakouska nebo na Jihoslovany na jihu, pochopí, že tyto národy budou navždy odsouzeny k poddanství, zvítězí-li ústřední velmoci a německo-maďarská menšina bude jimi za pomoci Německa bezohledně vládnout a je utiskovat... Němci jsou odvěcí vrahové Slovanstva. Jejich snahy se skončily pro Čechy, Jihoslovany i Poláky v Rakousku tyranii Němců. To jsou dějiny minulosti, jež se nesmějí opakovati. V téže míře, v jaké se uskuteční vítězství Spojenců, uskuteční se též spojenecké ideály národní svobody, pokroku a samostatnosti.“

Dr. Beneš zdůraznil ve svém proslvu solidaritu Čechů s Jihoslovany v Rakousku i za hranicemi a ukázal na to, že všechny středoevropské problémy spolu souvisí a musí býti tedy společně řešeny. „Přejeme si rozbití Rakousko-Uherska nejen proto, že tím dosáhneme svobody, nýbrž též proto, že to pokládáme za nezbytnou podmínku spravedlivého a trvalého míru v Evropě. Bude-li Rakousko zachováno, budeme brzo opět donuceni proti vlastní vůli bojovat proti Spojencům, především proti Anglii. Bojujeme tedy s veškerou rozhodností nejen za vlastní svobodu, nýbrž za svobodu celé Evropy. V tomto boji proti Rakousku neustaneme, dokud nezvítězíme. Jest to naší povinností k vlastnímu národu, vám i vysokým ideálům demokracie. Bojujeme za věc spravedlivou, proto jsme jisti, že s vámi a s vaší pomocí zvítězíme. Jsme

přesvědčení, že Rakousko po válce zanikne a že dosáhneme samostatnosti."

Wickham Steed ocenil práci ČSNR, promluvil o činnosti Anglo-srbské společnosti, jež si získala tolik zásluh o dohodu italsko-jihoslovanskou a zakončil skvělou polemikou proti našim odpůrcům: „Často slyšíme námitky proti rozdělení Rakouska, jako by to bylo panenské tělo, jež bezohlední Spojenci chtějí roztrhat na kusy. A zatím Rakousko je zdechlina, která dusí v sobě několik mladých národů, které touží po osvobození. Jejich vzkříšení musíme pomoci. Jen zbudováním nových států německých ve střední Evropě bude Německo poraženo. Otázka poddaných národů Rakouska týká se přímo zájmů Spojenců. Nebude-li zřízeno sjednocené Polsko, říše československá a říše jihoslovanská, nebude Německo poraženo. V boji o vítězství najdou Spojenci věrné pomocníky v poddaných národech Rakouska, zápasících o svobodu."

V jednom z memorand, jež dr. Beneš odevzdal Balfourovi, byl přesně vylíčen stav našeho hnutí. Řeč presidenta Poincarého a dopis Pichonův znamenaly, že Francie uznala československou samostatnost a ČSNR za první základ národní vlády. Její generální sekretář jest zván k oficielním příležitostem jako zástupce samostatného státu. ČSNR jest též svrchovaným politickým orgánem národní čs. armády ve Francii, Itálii a Rusku, a vykonává tedy mnohá práva příslušející samostatné vládě. Přes to jest její pravomoc toliko projevem poloviční svrchovanosti, a není dokonalá. ČSNR nemá absolutní moci rozhodovati o své armádě, zejména na Sibiři. Zvýšená autorita a svrchovanost ČSNR znamenala by mnoho pro uce-

lení hnutí a morálku čs. armády. Přáním ČSNR jest dopravit tato vojska na západní frontu, přes to v souhlasu se Spojenci uznává ČSNR nutnost ponechat je prozatímně v Rusku. Za tím účelem byl vyslán na Sibiř hlavní velitel čs. armády generál Janin a člen ČSNR generál Štefánik. K provedení všech svých úkolů ČSNR však potřebuje úplného uznání jako svrchovaná vláda. Jiné důvody, jež pro toto uznání mluví, jsou: 1. Ustavení Národního výboru v Čechách, jehož součástí je ČSNR pařížská. Uznání ČSNR znamenalo by politický čin velkého dosahu, vzbudilo by poplach ve Vídni a posílilo by československý lid v jeho odporu. Národní výbor v Praze by pak jen vyčkal vhodného okamžiku k prohlášení samostatnosti. 2. Uznání Čechoslováků povzbudí též ostatní Slované v jejich odporu a k součinnosti s Čechy. 3. Posílilo by též ducha čs. armády a vlastenců v Čechách. ČSNR se domáhá uznání u Anglie, neboť její prohlášení by mělo neobyčejný význam vzhledem k tomu, že až dosud všechna uznání daly Francie a Itálie. Čechoslováci v Sibiři prokázali zejména Anglii velkou službu. Se stanoviska mezinárodního práva však tito hrdinové jsou technicky stále ještě Rakušany a mohou býti, kdykoli upadnou v zajetí, od nepřátel jako zrádci popraveni. Uznáním naší samostatnosti by přestali býti poddanými Rakouska. Za ČSNR stojí celý československý národ a čs. vojsko, vedoucí pravidelnou válku proti Rakousku. Nelze tedy pohlížeti na Čechoslováky jako na zrádce, nýbrž jako na samostatný národ ve válce s Rakouskem. Anglie nemá na své půdě čs. vojsk, a není tedy přímo interesována, proto její uznání ČSNR jako vlády a čs. vojska jako armády válku vedoucí platilo by dvojnásob. Čechoslováci do-

kázali skutky svoji politickou vyspělost. Zaslужují tedy projev důvěry a sympatie se strany Spojenců ve formě uznání samostatnosti a svrchovanosti československého národa, armády a vlády.

Výsledkem této Benešovy akce byla známá anglická deklarace z 29. července, publikovaná 14. srpna. Zároveň slíbila anglická vláda přistoupení na dohodu s ČSNR, jejíž text byl podepsán konečně v Londýně dne 3. září.*) Byla to první smlouva, učiněná jménem československého národa s Anglií, a její význam se stanoviska mezinárodního práva jest jistě značný přes to, že později Spojenci prohlásili teprve den 28. října dnem počátku naší státní samostatnosti a svrchovanosti a našeho válečného stavu s Německem. Konvence tato jest důsledkem deklarace, ale znamená uznání de facto, svým dosahem mnohem důležitější. Anglie výslovně souhlasí, aby čs. armády byly postaveny pod vrchní dozor ČSNR, projevuje ochotu poskytnouti ČSNR jako zástupci budoucí vlády půjčku, dává jí právo zastoupení na spojeneckých konferencích i různá práva konsulární a diplomatická. Se zástupcem ČSNR v Londýně bude nakládati stejně jako se zástupcem jiné přátelské vlády a s příslušníky československými, kteří se vykáží pasy ČSNR, jako s příslušníky státu spojeneckého. Již tehdy jsem dostal instrukce od dr. Beneše, abych hledal budovu pro naše vyslanectví, a pasy jsme počali vydávati ihned, jakmile došly formuláře a razítka z Paříže. Čechoslováci v Anglii tedy ještě před 28. říjnem pře-

*) Dohoda tato byla tajná, ale její text byl již od té doby u nás publikován. Viz „Dokumenty našeho osvobození“ od C. Merhouta, str. 125.

stali býti občany rakouskými a byli uznáni za příslušníky samostatného spojeneckého státu československého.

Anglická deklarace způsobila rozruch v Anglii stejně jako ve Vídni. Všechny listy uveřejnily nejen text deklarace, ale i dlouhá pojednání o našich cílech a našem národě. Úvodníky o nás přinesly „Daily Chronicle“, „Times“, „Globe“, „Daily Graphic“, „Liverpool Courier“ a řada pro nás získaných listů venkovských, vesměs oceňujících velký politický i vojenský dosah deklarace. V „Daily Telegraphu“ dr. Dillon uveřejnil obšírný článek o „našem novém spojenci“, a v „Daily Graphic“ o nás napsal článek Rev. Hunter Boyd, kanadský kněz, jenž o nás uspořádal též řadu přednášek mezi vojáky. Naše tisková kancelář byla obléhána zpravodaji a naše interviewy a články otiskly zejména Northcliffův „Weekly Despatch“, „Pall Mall Gazette“, „Everyman“, „Daily Telegraph“, „Globe“ a „Liverpool Courier“. Také skrze Reuterovu kancelář jsme dali v oběh komentář o morálním významu deklarace pro Čechoslováky na celém světě. Jediné hlasy, které se i po deklaraci a po ohromné sensaci, způsobené vystoupením našich legií v Sibiři, proti nám ozvaly, byly „Nation“, „Herald“ a „Manchester Guardian“. „Manchester Guardian“ píše rozhořčeně dne 15. srpna: „Musí být nějaká hranice našich cílů. V tomto slibu bude viděti Rakousko hrozbu rozčleněním. Vidíme sice, že se v prohlášení mluví o československém národu, ne státu, a je tedy možno, že se tím nerozumí, že by Češi měli dostat vlastní království. Vždyť jsme myslili vždycky, že si žádají toliko autonomie uvnitř Rakouska, a ne samostatnosti. Či má Rakousko být schválně vehnáno do náruče Německa spojeneckou

diplomací?" „Herald" ze 24. srpna dovozuje, že „Češi a Slováci jsou dva různé národy, jejichž jazyky se sobě podobají, ale tradice různé. V Čechách a na Moravě jsou velká území, osazená Němci. Hospodářsky jsou tyto země připoutány k Rakousku a ve Vídni je více Čechů než v Praze. Zkrátka, tyto země, jako celá východní Evropa, jsou promíšeny tak, že nelze hranice stanovit podle jazykového rozdělení." Také „Nation" ovšem pokládá deklaraci za chybu.

Také anabase čs. legií Sibiří byla našim nepřátelům v Anglii trnem v očích a oni se snažili její význam různým způsobem zlehčiti. Tak na př. poslanec King, bolševikům nakloněný, vyslovil pochybnost ve „Westminster Gazette" ze 16. července, že by bojující pluky v Sibiří vůbec byli čechoslováci a nadhodil, že to jsou dobrodruzi všeho druhu, hájící starého režimu proti novému, jimž peníze a zbraně dodávají Čína, Japonsko, Německo a snad i Spojenci. Dopisem ze 17. července vyvrátili jsme nařčení, že by čs. legie byly nástrojem carského režimu, a vysvětlili jsme podrobně, jak k bojům s bolševiky, proti vůli našich, došlo. Na naši odpověď reagoval 22. července zástupce RSFSR, Litvinov. Bolševici prý neporušili daného slibu napadením našich legií, nýbrž naopak legie prý porušily slovo, neboť odmítly vydati zbraně. Byly prý na cestě do Vladivostoku podplaceny protirevolučními stranami, jak dokázáno listinami, nalezenými v Penze. To vše proti vůli prof. Masaryka a prof. Maxy. Není v tom idealismu, dají-li se Češi podplácet, aby pomáhali rozdrtit lidovou revoluci. Tím prokazují službu jen Německu a Rakousku. „Pan Nosek by lépe udělal, kdyby uvažoval o působení této protirevoluce, již se čechoslováci účastní, na budoucí styky mezi ruským

dělnictvem a jimi, než aby opakoval staré argumenty protibolševické." I tato nařčení jsme vyvrátili a zakončili jsme: „Češi nemohou Rusko, t. j. bolševiky, uvrhnouti do náruče Německa, neboť v ní již jsou. Kdyby byl Rusem a vlastencem, mohl by pan Litvinov spíše uvažovat o perfidní zradě bolševiků a jejich poštvání německo-maďarských zajatců proti čechoslovákům, tedy Slovanům, než aby je omlouval tvrzeními, jež nemůže dokázat." Také v parlamentě byl Lloyd George nucen nás hájit proti výtkám anglických komunistů a dne 6. srpna prohlásil, že „stali-li se čechoslováci střediskem protibolševické akce, je tím bolševická vláda sama vinna... Nesmíte mít čechoslovákům za zlé, že přijímají pomoc, která se jim poskytuje. Kdo bojuje proti nim? Bolševici nemohli sehnat ani dost vlastních sil pro armádu a musili užít německých a rakouských zajatců." Je jisto, že sibiřská akce působila silným dojmem na čilou keltskou obrazotvornost anglického státníka.

Poněkud věcnější výtka objevila se v časopise „New Age" od Leighton-Warnocka dne 27. června, 11. července a 26. září. Jeho první článek obsahuje jednak výtku, že se Slované nedovedli tak dobře organizovati a hospodářsky vyvíjeti jako Maďaři, jednak apologii Maďarů, jejichž počet autor odhaduje na 14 milionů. Chválí je, že jsou liberální, silní a dobří politikové a nepřímo vyslovuje přání, aby Maďarům byla ponechána jich historická samostatnost a hospodářské prvenství na Balkáně. Ukázali jsme na nesprávnost těchto tvrzení: i podle oficiálních statistik není Maďarů více než 10 milionů a nežijí v kompaktním území. Nejsou ani liberály, jak dokazují svým útliskem národnostním. L. Warnock uznal správnost

našich námitek, odvolal svá tvrzení a doznal, že Maďaři nejsou liberály v pravém slova smyslu. Nechtěl prý ani tak hájiti Uher jako varovati poddané národnosti, s nimiž sympatisuje. Vytýká — do jisté míry oprávněně — že naše propaganda je příliš jednostranně politická a nedbá hospodářských důsledků rozdělení Rakouska. Ještě 26. září opakuje tyto výtky a poukazuje, že dosud není anglické publikace, jež by informovala o hospodářské kapacitě na př. československé. Zejména o Slovensku není spisu, který by anglické čtenáře informoval podrobně o této zemi. Stejnou výtku činí též Jihoslovánům.

Neznalost o nás, ovšem spíše předstíranou než skutečnou, jeví též někteří pacifisté. Tak na př. „Common Sense“ z 31. srpna píše: „Kdo jsou Čechoslováci, kolik je jich a kdo jim velí (v Sibiři)? Proč bojují proti státu, jenž se jich, desertérů, ujal? Není uznání jich Anglií totéž, jako uznání Irska Němckem? Jsou Čechoslováci jen protibolševici či si přejí samostatnosti? Kdyby se většina obyvatelů v Čechách a v Irsku rozhodla pro samostatnost, byl by Mr. Balfour ochoten oba požadavky uznat za válečné cíle Spojenců?“ Na tyto výtky jsme odpověděli obšírně 5. září a ukázali jsme zejména na rozdíly mezi hnutím irským a naším a na rozdíl mezi cíly Spojenců a Německa. Pro Německo nebojovaly žádné irské brigády, jako bojovaly naše legie pro Spojence. „Common Sense“ si naproti tomu našel nové argumenty proti nám: Německé listy prý tvrdí, že nejsme jednotni ve vůli po samostatnosti a že toliko malá část vojáků desertovala. Na důkaz cituje „Neue Züricher Zeitung“ oficielní rakouské odmrštění anglického uznání v „Neue Freie Presse“! Na všechny tyto argumenty

jsme odpověděli 28. září a „Common Sense“ uznala konečně, že většina Čechů si přeje samostatnosti. Není prý však důkazu, že by si jí přáli též Moravani a Slováci! I na tuto výtku jsme ovšem reagovali odkazem na politické seskupení stran českých a slovenských a jejich stanovisko k této otázce i na naši armádu, v níž Češi a Slováci bojují společně za československou samostatnost.

V odpověď na známé rakouské odmítnutí anglické deklarace uveřejnil jsem 20. srpna skrze Reutera ve všech anglických listech i v zemích neutrálních toto prohlášení, jež pak vyšlo též v listech českých (na př. v „Lidových novinách“ z 2. září): „Rakouské prohlášení ukazuje, že Vídeň je opravdu vážně pobouřena, a snaží se jako obvykle svým falešným a klamným způsobem zlehčiti význam anglické deklarace. ČSNR není výborem soukromých osob. Její předseda, prof. Masaryk, byl zvolen Čechoslováky jakožto jeden z jejich poslanců na říšskou radu. Jest vůdcem celé jedné české strany a odešel na počátku války za hranice se souhlasem všech českých stran. Nadto je ČSNR uznána jednomyslně za svrchovaný politický, vojenský a diplomatický orgán hnutí všemi Čechoslováky v dohodových zemích bez rozdílu tříd nebo stran v počtu skoro 2 milionů. Její mandát je tedy nepopíratelný. — Co se týče čs. armády, jejíž celková síla přesahuje 100.000 mužů, je složena vyjma vyšší důstojníky výhradně z Čechů a Slováků, bývalých to poddaných Rakousko-Uherska. Zvláště uspokojuje, že se tisíce uherských Slováků z Ameriky připojili k naší armádě ve Francii, což opět dokazuje naprostou jednotu, odhodlanost a solidárnost všech Čechoslováků ve snaze po dosažení úplné nezávislosti na Rakousko-

Uhersku. — Je poněkud zábavné, že si Rakousko dosud troufá mluvit o statečnosti Čechoslováků v rakouské armádě, když už tolikráte připustilo, že se hromadně a dobrovolně vzdávají Rusku, Srbsku a Itálii, a když zcela nedávno pokárало Čechy, že zradili plány rakouské ofensivy proti Itálii a způsobili tak rakouskou porážku na Piavě. Rakousko se marně snaží zakrýti své obavy. Pro nás a pro Velkou Britanii existuje již toliko podle jména. Velká Britanie uznala Čechoslováky za spojenecký národ a uznala též naši vlastní armádu a provisorní vládu. Britská deklarace je rozsudkem smrti dualistické monarchie."

Rovněž tak jsme o několik dní později otiskli ve významných žurnálech komentář „Vídeňského deníku" o rakouském prohlášení, jenž podobným způsobem jako my nazval směšným rakouské tvrzení o věrnosti Čechů k Habsburkům a o tom, že „československý národ neexistuje". Vždyť sám Czernin nazval Čechy velezrádci a Čechům a Jihoslovanům byla v úředním communiqué přičítána vina za porážku na Piavě. ČSNR reklamovala svůj mandát jistě proti vůli rakouské vlády, ale ne proti vůli československého národa.

Nechybělo ostatně dokladů o tom, že si Němci a Rakušané jsou vědomi velkého nebezpečí, jež pro ně znamenala naše akce. Dne 20. srpna nazval dr. Solf naše legie „bandou lupičů bez vlasti" a Tisza v článku v „Kölner Zeitung" z 23. srpna doznal, že „Češi nepokrytě hlásají rozbití své rakouské vlasti a požadují dokonce 13 uherských stolic pro sebe." Naproti tomu není pochyby o tom, že Spojenci plně oceňovali akci našich sibiřských legií. Lloyd George poslal dne 17. září prof. Masarykovi telegram tohoto znění:

„Jménem anglické válečné ministerské rady posílám Vám srdečné blahopřání k překvapujícím úspěchům získaným čs. vojsky proti armádám německo-rakouským v Sibiři. Historie dobrodružství a triumfů této malé armády jest vskutku jednou z největších epoch v dějinách. Naplnila nás všechny obdivem pro udatnost, vytrvalost a sebevládu Vašich krajanů a dokazuje, čeho lze dosáhnouti a jak lze překonati obtíže času, vzdálenosti a nedostatku hmotných zásob těmi, jimž přirostl k srdci duch svobody. Váš národ prokázal neocenitelné služby Rusku a Spojencům v jejich boji po osvobození světa od despotismu. Nikdy toho nezapomeneme."

Tento telegram byl poslán brzy po známé první konkrétní nabídce německé z 13. září a rakouské z 15. září. Von Payer, označovaný za představitele nového demokratického režimu v Německu, nabízel „velkomyslně" Spojencům mír za status quo s výhradou německé úpravy otázky polské, baltské a finské. Rakousko se marně pokoušelo ignorovat sliby, učiněné nám Spojenci, a dovolávalo se známých spojeneckých prohlášení proti rozbití Rakouska. Obě nabídky ovšem Spojenci zamítli. Dne 4. října se mírové nabídky ústředních velmocí opakovaly: Německo a Rakousko přijalo 14 článků presidenta Wilsona. Vojsenská situace ústředních mocí stávala se den ze dne překérnějši. Zatím Andrassy dlel ve švýcarsku a maďarský tisk agitoval pro samostatné Uhry. Ve Vídni Hussarek uvažoval — po prvé a naposled vážně, ale pozdě — o zřízení nového Rakouska. Vskutku Karel též vydal manifest dne 17. října o „federalisaci Rakouska" a pověřil vládu rekonstrukcí říše. Měl to být „federalní stát", avšak celistvost Uher měla být za-

chována, Polsko sjednoceno a Terstu mělo být vyhrazeno zvláštní postavení. Dne 18. října poslal prezident Wilson svoji známou notu, v níž zdůraznil, že Amerika změnila své stanovisko k Rakousku od doby, kdy prohlásil svých 14 článků, že pouhá autonomie Čechoslováků a Jihoslovanů již nestačí a že tyto národy samy, a ne on, musí být soudci o tom, jaká akce se strany rakouské vlády uspokojí jejich aspirace. Andrassy, jenž zatím nastoupil na místo Burianovo, podmínky Wilsonovy přijal dne 28. října. Věděli jsme, když ten telegram došel do Londýna, co znamená: úplnou kapitulaci a rozklad říše rakousko-uherské. Dílo bylo dokonáno.

Tušili jsme ovšem již posledních šest neděl, že se válka chýlí ke konci. Řeči českých poslanců na říšské radě (Strříbrného o legiích, dr. Stránského, Staňkovo prohlášení z 2. října a Zahradníkovy z 9. října), vojenská situace, dopis dr. Beneše spojeneckým vládám z 14. října o ustavení čs. vlády a její prohlášení samostatnosti z 18. října, a konečně schůzka revolučních pracovníků zahraničních i domácích v Ženevě — to vše byly neklamné příznaky brzkého našeho vítězství.

A přece vytrvali naši odpůrci až do konce v boji proti nám. Projevy ty ovšem nám přestávaly být nebezpečné, a citujeme-li je, činíme tak jenom na důkaz zaslepenosti těchto kruhů, jež se svým psaním více zesměšňovaly, než nám škodily. Vzpomínám jen, jak jsem 14 dní před rozpadnutím Rakouska přednášel příčiněním poslance Mc Curdyho v liberálním klubu o našich aspiracích a jak se po mém dlouhém a pečlivě citáty doloženém výkladu ještě ozval jeden zatvrzelý liberál, že neví, zda si vskutku všichni Čechoslováci přejí samostatnosti, a nebude-li tím válka pří-

liš prodlužována. Na štěstí pro něj se ukázalo, že na přednášku přišel pozdě, ale jeho názor je typickou ukázkou zaujatosti, vypěstěné agitací časopisu „Nation”.

Ještě 28. září útočila tato revue na nás jako na prodlužovatele války. V článku „Nemoc války” dokazuje „Nation”, že se mír mohl uskutečnit již roku 1916 nebo 1917, neboť již tehdy mohli prý Spojenci dosáhnouti rozřešení otázky belgické, alsaské a trenčínské. Spojenci prý však přišli s plány stejně násilnými jako Prusko. Největší podíl na těchto plánech a tajných smlouvách měly Rusko, Francie a Itálie. Ač mnohé z těchto plánů padly, jejich duch prý dosud žije v plánu rozkouskování Rakouska. „Jest to podnik prof. Masaryka a jeho přátel, a nechceme nijak pochybovat o energii a idealismu jejich kampaně. Není však též pochybnosti o vlivu tohoto cíle na trvání a charakter války . . . Obklíčení Německa jest v pravdě podstatou plánu utvořiti řetěz samostatných států, které . . . mají odříznouti Rakousko a Uhry od moře a Německo od blízkého Východu.” „Přemrštěný nacionalism rakouských Slovanů” prý odvádí od mezinárodní myšlenky a „naši imperialisté jej podporují jen proto, že v něm vidí nástroj pro svoji politiku úplného rozvratu v střední Evropě . . . Je-li snahou Spojenců balkanisovati východní Evropu a vyhlazením Rakouska obklíčiti Německo kruhem nepřátelských států a celních tarifů, nemůže žádná nabídka jedné z ústředních velmocí dosíci meritorní úvahy.”

Proti tomuto článku jsme se ohradili dopisem z 30. září. Čechoslováci nejsou „přemrštění nacionalisté” a jejich program neprodukuje, nýbrž urychluje skončení války a zajišťuje dosažení trvalého míru.

Nejsme imperialisté, naopak, žádáme zničení pan-germánského imperialismu, volnost a svobodu. „Proč liberální orgán jako „Nation” projevuje takový strach o habsburskou říši, proč se tolik zlobí, že Rakousko a Uhry mají být odloučeny od moře, jež není jejich, a proč jeví obavy, abychom nezbavili Německo jeho východoevropského obchodu a neobklíčili ho řetězem nepřátelských, přece však volných a demokratických národů, jest vskutku nepochopitelné.”

Také v „New Statesmanu” z 5. října objevil se dopis anonymního irského korespondenta, jenž vytýká tomuto časopisu, že chce válku prodloužit do nekonečna za „potlačené, ale nevyhladitelné národy” střední Evropy. Také se mu nelíbí, že „New Statesman” vyslovil souhlas s postupem Čechů, kteří odmítli jednat s Habsburky o federalisaci Rakouska, a srovnává neústupnost naši s neústupností irskou. Zřízení nových států v střední Evropě se mu vůbec nezamlouvá, ale dojde-li k němu, doufá, že Anglie dá samostatnost též Irsku. V „New Statesmanu” z 12. října poukázali jsme na pošetilost řečí o prodlužování války do nekonečna v době, kdy úplné vítězství Spojenců jest na obzoru. Rozbití Rakouska neznamená zřízení „celé řady” nových států. Nemožnost federálního řešení není jen následkem „neústupnosti Čechů z dočasného válečného rozčlenění”, ač i to je přirozené, povážíme-li, že Češi byli nuceni (nikoli jako Irové, kteří vstupovali do vojska jen dobrovolně) bojovat proti vlastním zájmům. Autonomie slovanským národům již nestačí. Zachování Rakouska by vedlo k novým národnostním třenicím a válkám. Ostatně situace Rakouska je tak zoufalá, že je jasně patrné, že Rakousko válku nepřežije.

Labutí písní pacifistických liberálů možno nazvati článek časopisu „Nation” z 26. října:

„Dva různé směry se uplatňovaly za války. Jeden viděl hlavního nepřítele v Rakousku a žádal jeho rozbití, i kdyby Německo mělo zůstatí silné. Druhý žádal především zmar pruské panovačnosti a s Rakouskem se chtěl vypořádati později. V roce 1917 bylo anglické a americké státnictví, jak se zdá, pod vlivem této druhé školy. Odpoutání Rakouska bylo uznáno za nejlepší prostředek k vyhrání války. Balfour neváhal ujistiti „starobylou monarchii” o dobré vůli Anglie a Lloyd George důrazně odmítl politiku rozkouskování. Rovněž president Wilson se ještě v lednu 1918 vyslovil pro „autonomní vývoj” potlačených národností. Wilsonova poslední nota však zavrhuje toto umírněné stanovisko. Wilson je zřejmě pro rozbití Rakouska. Ač mluví jen za sebe, jistě vyjadřuje též stanovisko Anglie a Francie. Kdy nastal tento obrat? Byl následkem odhalení Clemenceauova či následkem náhodné důležitosti čs. dobrodružství v Sibiři? či snad jen výsledkem propagandy? My sami jsme meritorního stanoviska nezměnili. Nevěřili jsme nikdy, že by bylo možno ideální řešení podunajské otázky.” „Nation” sice prý nechce pronášeti pohřební řeč nad Rakousko-Uherskem a nemá zvláště pro Maďary slova obrany. Ukazuje však na nesnáze, které vzniknou utvořením řady „Ulsterů” v střední Evropě, a dodává: „Notu o rozdělení Rakouska možno napsat v několika minutách. Následky mohou mít trvalý vliv na evropskou kulturu.”

Naše činnost propagační ke konci války? Byla to práce vskutku radostná. Nebylo již třeba argumentů ani přesvědčování, i široká veřejnost chápala, že vítěz-

ství Spojenců a dosažení naší samostatnosti jest otázkou několika dnů. Po vydání prohlášení samostatnosti ČSNR, jež bylo otištěno in extenso v „Times“ i ostatních žurnálech, nezbývalo než informovati tisk o novém státě, jenž vznikal na troskách Rakouska. Takové články naší kanceláře vyšly v „Globu“ 21. října, v „Daily Express“ 23. října, v „Sunday Times“ 13. října, v „Evening News“ 29. října, v „Manchester Guardian“ 2. listopadu, v „Pall Mall“ 8. listopadu, v „Justice“ 7. listopadu atd. Zároveň (počátkem listopadu) vyšla též nákladem firmy Dent & Sons moje kniha „Independent Bohemia“, jež obsahuje první, a v angličtině dosud jediné úplné vylíčení našeho odboje proti Rakousku až do úplného vítězství. Jednotlivé kapitoly této knihy pojednávají o podstatě Rakousko-Uherska, o postavení Rakouska ve světové válce, o českých stranách politických před válkou a za války, o terorismu v Čechách za války, o odboji Čechoslováků doma, o vojenské a politické akci Čechoslováků zahraničních, o akci Čechů po zahájení říšské rady, o součinnosti Čechoslováků s ostatními potlačenými národy (římská konference a májové oslavy) a o postavení čs. státu jako záruce proti pangermanismu. V dodatku otištěny všechna důležitá poslední prohlášení a dokumenty.

Pak nastaly přípravy pro mírovou konferenci a naše propaganda se nesla již jiným směrem. Na doklad uvádíme na př. náš článek v „New Europe“ ze dne 14. listopadu o otázce německých menšin, v němž jsme uvedli podrobně důvody historické, strategické, etnografické, hospodářské a politické proti odtržení poněmčených a smíšených území od Čech: i v samém Rakousku Čechy zůstaly celistvé a sami Němci žádali

nejvyšší autonomii uvnitř Čech, proto ani Spojenci nemohou Čechy dělit.

Dne 11. listopadu bylo otevřeno naše vyslanectví v Grosvenor Place, dne 14. listopadu přijel náš první vyslanec dr. Osuský, tehdy jako Chargé d'Affaires. Dne 29. listopadu přijel do Londýna prezident Masaryk v průvodu své dcery Olgy, majora J. Špačka a J. Císaře na cestě do vlasti. Na nádraží ho čekala setnina královských granátníků, jejichž kapela zahrála českou a anglickou národní hymnu, a našemu prezidentovi byly vzdány všechny pocty, prokazované hlavám států. Zahraničního ministra zastupoval Mr. Synge, kromě toho na nádraží ho očekávali gen. Fielding, lord Blythewood, Mr. Steed, dr. Seton-Watson, dr. Burrows, dr. Osuský a zástupci kolonie. „Times“ přinesly dlouhý článek o jeho příjezdu a interview s ním, Balfour uspořádal na jeho počest lunch a též Lloyd George s ním konferoval. Mnoho z jeho starých přátel ho navštívilo v salonech nového našeho vyslanectví. Mezi návštěvníky byli též lord Northcliffe a srbský vyslanec Jovan Jovanović. Jeden z volných večerů ztrávil prezident u lady Muriel Pagetové, s jejíž misí vykonal společně cestu přes Sibiř. Vzpomínám si živě, jak v ty dny byl naplněn radostnou náladou, plynoucí z vědomí dosaženého vítězství věci, za niž celým svým bytím pracoval. Naproti tomu byl si však též plně vědom a stále nám zdůrazňoval, že dílo dosud není skončeno, že nestačí samostatnosti dobyt, nýbrž též ji dovést udržet. Velmi dbal důležitosti našeho důstojného zastoupení v cizině. Tak jako letadla jsou očima armády, pravil, tak i naše vyslanectví musí býti očima naší vlády, jimiž bedlivě sleduje vše, sbírá poznatky a bdí nad zájmy vlasti. Zá-

roveň činil poslední přípravy k anglickému vydání své knihy o „Nové Evropě“ a obíral se pečlivě též otázkami, před něž nás postaví mírová konference, a předvídal i vnitřní nesnáze, jež náš stát bude muset překonat: administrativní unifikaci, odrakouštění, problémy národnostních menšin, hospodářskou a finanční konsolidaci nového státu atd. Úkol, odstranit navždy otázku slovenskou, pravil, připadne především našemu učitelstvu a úřednictvu.

Další vývoj anglického veřejného mínění vůči nám a způsob, jímž byla překonávána nedůvěra i předsudky proti nám v Anglii po válce — to vše nespadá již do rámce tohoto spisu. Zbývá ještě doplnit několika slovy obraz, který jsme v předešlých kapitolách v hrubých rysech nastínili.

D o s l o v.

Naši angličtí přátelé, československá kolonie, přehled a výsledky odboje.

Především jsem si vědom, že by bylo třeba doplniti tento spis měrou mnohem větší podrobnostmi o práci našich anglických přátel, o práci kolonie a o akci diplomatické. O našich přátelích se zmíníme ještě několika slovy, pokud jsme tak neučinili již v přehledu propagandy publicistické. O práci kolonie jsme se zmínili zřejmě, hlavně pro nedostatek statistických dat. V Českém komitétu jsem působil na počátku, v „Sokole“ později. Mnohé doklady o činnosti kolonie jsou uloženy v Památníku odboje, po případě v Českém museu. Ostatně důležitost práce kolonie se bude jeviti historikovi podle mého soudu spíše měrou relativní, intenzitou obětavosti kolonie tak málo početné, než absolutní ve srovnání s činností Čechoslováků ruských a amerických. Psáti podrobněji o akci diplomatické — k tomu jsem se necítil povolán, nehledě k tomu, že o mnohém ani dnes nemožno ještě veřejně mluvíti. Naproti tomu jsem se pokusil — a to myslím dosti obšírně — naznačiti poměr anglického tisku k nám za války a tím i částečně osvětliti jednu z příčin, totiž nátlak veřejného mínění, jímž byla zdůvodněna anglická podpora našeho boje o samostatnost.

Z anglických přátel si bez veškeré pochyby největší zásluhy o naši věc získali dr. Seton-Watson (Scotus Viator) a Mr. Henry Wickham Steed. Oba byli v častém styku se zahraničním úřadem (Foreign Office),

ba Seton-Watson v něm jistou dobu též pracoval. Význam protirakouské propagandy a propagandy vůbec byl chápán ve vládních kruzích, bohužel, teprve dosti pozdě. Koncem roku 1917 bylo založeno ministerstvo informační, jež bylo pověřeno propagandou (hlavně kulturní a kinematografickou) v neutrálních zemích, kde německá propaganda již dávno zapustila své kořeny. A teprve v únoru 1918 vyzval Lloyd George lorda Northcliffa, aby se ujal řízení zvláštního „ministerstva propagandy v nepřátelských zemích“.*) Umístěno bylo v krásném paláci lorda Crewe v Mayfairu a jeho výkonný výbor se skládal z expertů na slovo vzatých: propaganda protirakouská svěřena Steedovi a Seton-Watsonovi, protiněmecká spisovateli Wellsovi, Hamilton-Fyfovi a dr. Headlam-Morleymu.

Počátky činnosti tohoto „ministerstva“ nebyly snadné. Bylo si třeba uvědomiti, co jest pravou a neúčinnější propagandou, a bylo třeba též sledovati určitou politiku. „Propaganda“, praví Sir Campbell Stuart, „jest vyloženi věci takovým způsobem, aby na jiné vykonalo vliv. Propaganda proti nepříteli nesmí obsahovat sdělení zřejmě propagační... Jest třeba nejprve utvořit příznivou náladu. Toho lze dosáhnout propagandou ustavičnou a důslednou. Je třeba ujasnit si správnou linii politickou, založenou na faktech a situaci politické, vojenské a hospodářské a na znalostech psychologických... První zásadou propagandy jest pravdivost sdělovaných fakt a důslednost užívaných argumentů.“ Pokud se týče po-

*) Vysoce zajímavý popis činnosti tohoto ministerstva vyšel v Londýně pod názvem „Secrets of the Crewe House“ by Sir Campbell Stuart K. B. E. 1920.

litiky, zaslal Northcliffe již dne 24. února Balfourovi memorandum, v němž žádá o ujištění, že rozbití Rakouska jest politikou Spojenců, a dovozuje, že jediné tato politika jest pro ně možná a urychlí vítězství. Memorandum, inspirované H. W. Steedem, dokazuje, že k Rakousku možno zaujímat toliko jedno ze dvou stanovisk: a) pracovati pro separátní mír s rakouským císařem, jeho dvorem a aristokracií na zásadě nezasahování do vnitřních věcí Rakouska a zachování jeho státu quo; b) anebo zlomiti moc Rakouska jakožto nejslabšího článku v řetězu nepřátelských států podporou snah Slovanů; kteří sympatisují se Spojenci. Politiku prvou již Spojenci zkusili, avšak bez výsledku, neboť Habsburkové nemohou jednat volně. Nezbyvá, než sledovati politiku druhou... Prospojenecké národy Rakouska možno podporovat určitým prohlášením, že jim Spojenci hodlají zajistit svobodu. Nutno se uvarovat slov „autonomie“ nebo prohlášení proti „rozčlenění“ Rakouska. Propagandu mezi těmito národy možno nejlépe prováděti za součinnosti jejich zahraničních organizací (Československého sdružení, Jihoslovanského výboru a Polského výboru). Třeba vítati obrat v italské politice, jež chce zapomenouti londýnské konvence ze dne 26. dubna 1915 (o připojení Dalmácie k Itálii) a pracovati společně s potlačenými národy. Konečnou politikou Spojenců budiž utvoření samostatných států, sdružených ve společné konfederaci. Německému Rakousku budiž ponecháno na vůli, chce-li se připojit k Německu.

Balfourova odpověď byla sice dosti vyhýbavá, ale prakticky nám příznivá: „Kdyby obě politiky, v memorandu naznačené, se navzájem vylučovaly“, praví Balfour, „byla by naše situace nesnadná. Neboť, co

se stane s Rakouskem, nezávisí zcela na našich přáních, jako spíše na výsledku války, a poněvadž ten nelze předvídati, bylo by též těžko rozhodnouti, kterým směrem by se naše propaganda měla díti. Na štěstí naše police není tak těžká. Nelze popřít, že vše, co povzbuzuje protiněmecké elementy v Rakousku, pomáhá zároveň donucovati císaře k snahám o separátní mír i zmenšuje odolnost Rakouska jako člena nepřátelské kombinace. Císař takto může býti donucen změnit ústavu státu od základu. Neučiní-li tak, může posílení protiněmeckých elementů přivoditi tentýž výsledek ještě účinněji, než kdyby k němu napomáhal. V každém případě bude na počátku postup náš tentýž, a tedy propaganda, jež bude podporovati odboj národností, poddaných rakouským Němcům a Maďarům, v jejich snaze po svobodě a sebeurčení, jest jediné správná, ať již naším konečným cílem je rozbití Rakouska, nebo jeho degermanisace pod žezlem Habsburků."

Northcliffe se tedy dohodl s Francií a zejména s Itálií, u jejíhož štábu byla organisována mezinárodní komise. Ta počala již dne 14. dubna pracovati za součinnosti zástupců národností. Vydáván byl týdeník, letáky, obrazy a fotografie a ty byly rozšívány letadly na oné straně fronty. Jedním z výsledků bylo odložení rakouské ofensivy z dubna na červen a nové hromadné vzdávání se „rakouských“ vojáků. Úspěch kampaně Northcliffovy na frontě německé i rakouské uznali ostatně Němci a Rakušané sami, jak Sir Campbell Stuart též uvádí.

Kromě Steeda a Seton-Watsona, našich přátel již z doby předválečné, získali jsme i mnoho jiných cenných přátel, z nichž většinu jsme již uvedli. Před-

vším to byli spolupracovníci „New Europe“, většinou mužové vědy: rektor Burrows, Sir Arthur Evans, dr. J. Holland Rose, prof. Bernard Pares, J. L. Garvin (redaktor „Observeru“), H. M. Hyndman (redaktor „Justice“), Harold Williams. Z kruhů poslaneckých A. F. Whyte, lord Bryce, Mr. Mc. Curdy, H. J. Mackinder, Sir Samuel Hoare (jenž za války byl v Itálii a zde pracoval společně s dr. Benešem). Mr. Green, lord Denbigh a jiní. Uvedli jsme již dříve dr. Saroleu („Everyman“), dr. Dillona a lorda Burnhama („Daily Telegraph“), publicisty A. H. E. Taylora a F. Gribbla, i nynějšího sekretáře Anglo-Czech Society Roberta F. Younga, jenž nám prokázal svou čilou energií a svými styky tolik cenných služeb za války. Konečně řadu přednášek — zvláště mezi vojskem — uspořádal o nás známý publicista James Baker a Rev. Hunter-Boyd, baptistický kněz; výlohy těchto přednášek platila ČSNR.

Opomínuli jsme se zmíniti o propagandě kulturní. Zde vykonali velkou práci známý překladatel našich básníků Pavel Selver a spisovatelka Rosa Newmarchová. Selver uveřejnil články o moderní české poesii v časopise „New Age“, „Quest“ a „Poetry Review“ a vydal též stručnou anthologii několika moderních básníků českých. Rosa Newmarchová, známá v Anglii spisovatelka, autorka mnoha spisů o ruské hudbě a umění a koncertních rozborů, jež svého času uvedla ruskou operu do Londýna, dokázala nám též své vřelé přátelství serií článků o české hudbě v „Musical Times“ (září-prosinec 1918). V prvním z těchto článků líčí dojemně náhodné setkání s českými legionáři ve Winchesteru, kdež se zastavili v listopadu 1917 pod vedením Husákovým na cestě z Ruska do Francie, a

podává nástin naší hudební tradice v dobách husitských a v dobách obrození. V pozdějších člancích líčí naše obrození, české a slovenské lidové písně a vznik české národní hudby (Smetana, Dvořák) a její vývoj až do doby nejnovější. Paní Newmarchová se zajímala ovšem již před válkou jako přítelkyně Slovanů o Čechy, ale nejvíce pozornosti věnovala Rusku. Teprve za války byl u ní vzrušen zvýšený a trvalý zájem o hudbu naši, jednak zmíněným již setkáním s našimi legionáři, jednak osobním stykem s členem Queen's Hall orchestru A. Lotterem a spisy, jež jsem jí sám zapůjčil. Paní Newmarchová, ač jest již starší dáma, zapníkla hned po válce několik zájezdů do Čech, napsala o nás mnoho článků a pracuje o velkém anglickém díle o československé hudbě. Konečně jsme se opominuli zmíniti o činnosti prof. Baudiše, známého českého filologa, jenž kromě osobních styků s kruhy vědeckými napsal též několik významných článků a přeložil a vydal tiskem výbor českých a slovenských pohádek.*)

Činnost kolonie na počátku války jsme již vylíčili. Od roztržky v kolonii koncem roku 1915 nutno rozlišovat činnost Českého výboru a „Sokola“. Činnost Českého výboru se týkala od doby, kdy Češi byli přijímáni do anglické armády, především péče o tyto dobrovolníky a jejich rodiny. Dobrovolníci si mohli uložit své věci v místnostech Výboru, v říjnu 1916 byl založen podpůrný fond pro nemocné, raněné nebo propuštěné dobrovolníky a pro rodiny dobrovolníků, a ti mohli též ukládat své úspory skrze komitét. Z vý-

*) „Czech Folk Tales“ by Prof. J. Baudiš. Allen & Unwin 1917.

roční zprávy za rok 1917 vyplývá, že členské příspěvky kolonie za tento rok činily 270 liber šterlinků, příspěvky na fond dobrovolníků 393 liber šterlinků a jejich vklady 330 liber šterlinků. Z fondu bylo dobrovolníkům a jejich rodinám vyplaceno na podporách 194 liber šterlinků. Kromě toho vyvíjel Český výbor též činnost propagační, jmenovitě účastí na různých demonstracích v Hyde Parku, pořádáním přednášek (James Baker, Sarolea, Hunter-Boyd), publikací pamfletů a vedením propagačního krámků na Piccadilly Circus, z něhož nájemné platila ČSNR. Z publikací komitétu uvádíme zvláště Masarykovu přednášku na pařížské universitě („Slavs in the world“), brožuru o rakouských persekucích v Čechách, otisk článku Namierova z „New Statesman“ („The Cause of Bohemia“) a jednoho z článků F. Marchanta. V krámků byly rozdávány též brožury vydané Tiskovou kanceláří: otisk rozmluvy dr. Beneše se spisovatelem H. Begbiem, uveřejněné v „Daily Chronicle“ dne 29. července 1918, a dvě moje menší brožury „O rakouském socialismu a válce“ a „O Spojencích Anglie, Českoslovácích“. Prodávaly se dále knihy vydané v Americe a v Anglii („Bohemia's Claim for freedom“, dr. Beneše „Bohemia's claim for independence“, spisy Lützowovy, pohádky prof. Baudiše atd.), jakož i slovenské výšivky z dílny vedené paní Baudišovou.

Činnost „Sokola“, resp. Information Society, pokud nezanikla, přestávala na kulturní propagandě v kolonii. Vydáván byl český měsíční „Věstník Čechů v Anglii“ („Bohemian Review“), který byl tištěn na malém ručním stroji a vycházel od května 1916 do května 1917 za redakce Aleše Brože. Většinu článků psal Brož, tajemník „Sokola“ J. Kotas, Karel Stočes

a Vlad. Nosek. Články byly rázu všeobecně propagačního (Anglo-slovenské styky, Čechy a Polsko, Světová válka a hnutí socialistické, Tyršovo sokolství atd.), pak to byly recenze knih a článků anglických, zprávy z kolonie a pod. „Sokol” uspořádal zásluhou hlavně prof. Lottera řadu oslav a koncertů, jež byly hojně navštíveny též Angličany. Uvádíme zejména hudební večer dne 4. března 1916 ve prospěch našich ruských legionářů v malém sále Queen's Hall, Husův večer tamtéž dne 8. července 1916 s přednáškou a hudebním programem, večer v upomínku na bitvu na Bílé hoře dne 11. listopadu 1916, divadelní představení „Karel Havlíček Borovský” dne 13. ledna 1917 atd. Kromě toho byla založena odpolední česká škola pro děti českých rodičů v Londýně, v níž učil učitel Huvar, později (v roce 1918) můj spolupracovník v Tiskové kanceláři. Netřeba připomínati, že i „Sokol” vyslal všechny své schopné členy na vojnu, což bylo též hlavním důvodem, že jeho činnost v roce 1917 značně utrpěla na intenzitě. V akci vojenské pracoval výbor „Sokola” loyálně s Českým výborem, neboť správně chápal, že by česká věc zostřováním konfliktu jen utrpěla. „Sokol” uspořádal dne 3. února 1917 agitační přednášku inž. Pochobradského, po níž se větší počet členů „Sokola” korporativně přihlásil k vojsku. Jako všude jinde, bylo i v Anglii třeba agitace a přesvědčování méně uvědomělých a nerozhodných, a v tomto směru dával výbor „Sokola” příklad ostatním právě tak, jako České komité samo. Díky této agitaci byli též vskutku v červnu 1917 takřka všichni schopní Čechoslováci již v armádě.

*

Z nedostatku místa i z nedostatku potřebného materiálu neuvádíme dalších podrobností o činnosti kolonie. Historik bude moci čerpati mnoho jistě zajímavých dat z protokolu Českého výboru, jehož schůzí v roce 1915 a 1916 se občas účastnil i prof. Masaryk, z protokolu „Sokola” i knih dobrovolníků oběma organizacemi vedených. Psáti podrobně o činnosti kolonie nebylo ostatně ani mým úkolem. Mou snahou naopak bylo, podati spíše obraz, jak se k nám chovalo za války anglické veřejné mínění, neboť jsem měl jedinečnou příležitost je sledovati. Naproti tomu zdůrazňuji znovu, že nemožno dosti chváliti nejvyšší vlastenecké chování naší kolonie, zejména pak příkladnou obětavost našich anglických dobrovolníků, jež jistě nezůstala bez vlivu na stanovisko vládních kruhů k nám a zasluhuje největšího uznání.

Z předešlých kapitol bude, jak doufám, čtenáři jasno, do jaké míry máme co děkovati svým anglickým přátelům i anglickému tisku za podporu Anglie v našem boji o samostatnost. Doufám též, že bude pochopen ten ohromný kus práce, jež byla vykonána za války pro lepší znalost naší vlasti v Anglii. Před válkou bylo slovo „Čech” v Anglii takřka neznámo a ve školách se učilo jenom málo o naší minulosti a takřka nic o naší přítomnosti. Anglických knih o nás bylo málo. Skutečnou cenu měly jediné historické spisy Lützowovy a Seton-Watsonův spis o národnostních problémech Uher. Též kruh našich přátel byl malý. Českých inteligentů bylo před válkou v Anglii jen několik. Z naší literatury nebylo přeloženo do angličtiny nic. Z našich institucí byl znám poněkud „Sokol” a z české hudby Dvořák, méně Smetana. Velký kus propagační práce vykonalo v Anglii, právě tak

jako v jiných zemích, České kvarteto i Ševčíkovo kvarteto. Jak jinak naproti tomu dovedli šířiti znalost o sobě na př. Maďaři, jichž šlechta chodila do Anglie studovat a o nichž jest v angličtině řada spisů jim příznivých. Nelze také nedbat toho, že anglický tisk, Německu dosti nepřátelský, byl před válkou Rakousku skoro jednomyslně nakloněn (s výjimkou snad tisku Northcliffova), a to ještě v době, kdy Rakousko poslalo již Srbsku ultimatum. Odpovědnost Rakouska dlouho nebyla chápána a vina byla dlouho přičítána Srbsku. Anglický tisk byl před válkou značně pod vlivem rakouské, zčásti i německé propagandy, a jen těžko se zbavoval předsudků proti Rusku a panslavismu. Jaký obrat naproti tomu jeví se na konci války! Tisk jednomyslně — kromě pacifistických liberálů — žádal rozbití Rakouska a byl o nás správně informován. Veřejné mínění i vládní kruhy byly na naší straně, jsouce naplněny obdivem k činům našich legií, k našemu presidentovi a k odboji našich doma. Náš národ získal mnoho nových, horlivých přátel. A přesto, že i po válce zůstaly sympatie pro Rakousko i jisté předsudky proti „zbalkanisované“ střední Evropě, jak jinak ani u konservativních Angličanů být nemohlo, přece je jisto, že dnes se v Anglii na naši republiku pohlíží s největší důvěrou a nadějí jako na pilír pořádku a pokoje ve střední Evropě. Anglie vidí, že pravým domovem demokracie a mírumilovné politiky není Maďarsko, nýbrž Československo, a její sympatie tedy jsou na straně naší a Malé Dohody vůbec.

Naše propaganda v Anglii v budoucnosti musí však býti ne tak politická, jako spíše hospodářská a kulturní. Získalo-li nám co v Anglii po válce sym-

patie, pak to byla především naše vyspělost hospodářská a kulturní. Angličana třeba přesvědčovat fakty, ne slovy. Získat jeho přátelství je vzhledem k jeho konservativnímu charakteru těžko, ale bylo-li jednou získáno, pak to je přátelství trvalé a pevné. Naše průmyslová vyspělost a obchodní bilance, naše finance a spořádané státní hospodářství — to jsou fakta, která mluví za nás. Také propaganda uměním, zejména hudbou, v níž nejvíce vynikáme, nemůže se v Anglii minouti svým účelem. Upozorňujeme zde zejména na úspěchy hudebního festivalu z roku 1919 a na sensaci, kterou způsobilo provedení „R. U. R.“ a „Ze života hmyzu“ v Londýně v roce 1923. Na poli sblížení anglo-českého zbývá nám arci ještě velký kus práce. Duch národa francouzského, reálnost jeho myšlení, jeho citovost a obrazotvornost jsou nám jistě bližší než severská anglická chladnokrevnost, rozumovost a zdrželivost v projevu. Ale i s Angličany máme některé vlastnosti společné, zejména v politickém myšlení a nazírání. Liberální, demokratický duch, humanita, tolerance náboženská i národnostní a vůle k zachování míru — to vše jsou vlastnosti, jež nám získávají zcela jistě v Anglii sympatie největší, neboť jsou i Angličanům vrozenou vlastností a tradicí. A nesmíme zapomínati, že, vytýkáme-li Angličanům neznalost o nás, je to do velké míry i vinou naší, a že i u nás neznáme dosti Anglii a její duchovní i hospodářský život. Přízpůsobení se anglickému duchu a „ostrovnímu“ nazírání na život jest však nutným předpokladem úspěšné propagandy v Anglii. Lepší vzájemné poznání prospělo by ostatně oběma národům. Z naší strany hlubší poznání anglické kultury, tradic a mentality mělo by jistě všestranně blaho-

dárný vliv, zvláště v oboru výchovném (ve výchově charakteru, morálky a způsobů), organizačním, průmyslovém a obchodním. Po mnohé stránce by to znamenalo ozdravení z vlivu kultury německé a pokrok na cestě k odrakouštění. Vděčný ten úkol očekává naši mladou, republikánskou generaci.

O B S A H

Úvod.

Anglie a československá otázka.

(7)

Kapitola první.

Počátky odboje.

Činnost československé kolonie, anglických přátel
a prof. Masaryka do konce roku 1916.

(15)

Kapitola druhá.

Situace v první polovici roku 1917.

Kritická doba odboje.

(61)

Kapitola třetí.

Další boj proti iluzím a předsudkům
o Rakousku-Uhersku.

Květen až prosinec 1917.

(120)

Kapitola čtvrtá.

Situace počátkem roku 1918.

(159)

Kapitola pátá.

Konečné vítězství naší věci v Anglii.

(179)

Doslov.

Naši angličtí přátelé, československá kolonie, přehled
a výsledky odboje.

(203)

VLADIMÍR NOSEK

ANGLIE

A NÁŠ BOJ ZA SAMOSTATNOST

KNIHOVNY

»CESTA«

SVAZEK

5

VYTISKLA

»SOLIDARITA«

PRAHA

PRO

»ČIN«

TISKOVÉ A NAKLADATELSKÉ DRUŽSTVO

ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIONÁŘŮ

V PRAZE

1926

V KNIHOVNĚ »CESTA«
DOSUD VYŠLO

1. **Masaryk a revoluční armáda.** Masarykovy projevy k legiím a o legiích v zahraniční revoluci. Uspořádal Jaroslav Papoušek. 13 vyobrazení. Kč 20.—.
2. **Jaroslav Kratochvíl: Cesta revoluce.** Čs. legie v Rusku. Rozebráno.
3. **Památce Jana Čapka.** Stručný nástin jeho života a činnosti v rámci Čs. dobrovolnického sboru v Itálii, jehož byl starostou. S portretem. Kč 9.—.
4. **Josef Logaj: Oběti.** Památce čs. legionářů v Itálii, popravených Rakousko-Uherskem. 38 vyobrazení. Kč 20.—.
5. **Vladimír Nosek: Anglie a náš boj za samostatnost.** Kč 27.—.